

Podnikanie a zamestnanie na Slovensku

1

EKONOMICKÉ PROSTREDIE:

- » podnikateľské prostredie
- » makroekonomické indikátory
- » investičné prostredie
- » priemysel, obchod, finančníctvo
- » trh práce
- » globálna finančná kríza

Podnikanie a zamestnanie na Slovensku (1)

Ekonomické prostredie

Komapol, s.r.o.
Bratislava 2010

Podnikanie a zamestnanie na Slovensku (1)
Ekonomické prostredie

© **Komapol, s. r. o.**, Bratislava 2010

ISBN 978-80-89483-01-3

Obsah

1 Podnikateľské prostredie na Slovensku	5
1.1 Charakteristika.....	5
1.2 Návrhy na skvalitnenie	6
1.3 Podnikateľské subjekty.....	7
1.4 Organizačné formy podnikania	8
1.5 Živnosti	9
1.6 Obchodné spoločnosti.....	10
2 Ekonomické prostredie	13
2.1 Makroekonomické indikátory	13
2.1.1 Makroekonomika SR a hospodársky vývoj.....	13
2.1.2 Hrubý domáci produkt	15
2.1.3 Inflácia.....	17
2.2 Investičné prostredie.....	18
2.2.1 Prílev investícií.....	18
2.2.2 Investičné stimuly pre podnikateľov	19
2.2.3 Priemyselné parky.....	20
2.3 Finančný sektor	21
2.3.1 Bankovníctvo	21
2.3.2 Kapitálový trh	24
2.3.3 Poistenie	27
2.3.4 Lízing.....	30
2.4 Priemysel.....	32
2.4.1 Štruktúra priemyslu v SR.....	32
2.4.2 Strojárstvo.....	35
2.4.3 Elektrotechnika.....	37
2.4.4 Ťažobný priemysel.....	40
2.4.5 Hutníctvo	42
2.4.6 Chemický a farmaceutický priemysel.....	45
2.4.7 Stavebníctvo a stavebné látky	47
2.4.8 Sklársky priemysel.....	51
2.4.9 Drevársky a nábytkársky priemysel.....	53
2.4.10 Papierenský a celulóзовý priemysel.....	56
2.4.11 Polygrafia.....	59
2.4.12 Obuvnícky priemysel.....	61
2.4.13 Textilný a odevný priemysel.....	64
2.5 Pôdohospodárstvo	66
2.5.1 Agrosektor	66

2.5.2	Lesné hospodárstvo	69
2.5.3	Potravinársky priemysel	70
2.6	Obchod	73
2.6.1	Vnútrotný obchod	73
2.6.2	Zahraničný obchod	76
2.7	Infraštruktúra	80
2.7.1	Energetika, plyn a vodárenstvo	80
2.7.3	Telekomunikácie a informačné technológie	88
2.8	Cestovný ruch	92
2.8.1	Investície do cestovného ruchu	92
2.8.2	Aktívny cestovný ruch	92
2.8.3	Združenia cestovného ruchu	94
2.8.4	Cestovné kancelárie	95
2.9	Reklama a médiá	96
2.9.1	Mediálny trh	96
2.9.2	Reklamný trh	98
3	Trh práce	101
3.1	Charakteristika a vývoj trhu práce	101
3.2	Zamestnanosť	101
3.2.1	Priemerná mesačná mzda	104
3.2.2	Práca v zahraničí	104
3.3	Nezamestnanosť	105
3.3.1	Regionálne rozdiely	106
3.3.2	Znevýhodnené skupiny osôb	107
3.3.3	Voľné pracovné miesta	108
4	Globálna hospodárska kríza a slovenská ekonomika	111
4.1	Kríza a verejné financie	111
4.2	Stabilizačné opatrenia vlády	112

1

1 Podnikateľské prostredie na Slovensku

Kvalita podnikateľského prostredia na Slovensku dosahuje štandardné parametre takmer porovnateľné s vyspelými ekonomikami. Svedčí o tom aj skutočnosť, že sem prišlo podnikat' viacero významných priemyselno-finančných skupín.

1.1 Charakteristika

Podľa prieskumu Európskej komisie bola v septembri 2009 Slovenská republika jedinou z krajín EÚ, kde len jedno percento zahraničných investorov uviedlo, že plánuje odísť z krajiny v čase aktuálnych nepriaznivých následkov globálnej hospodárskej krízy. V ostatných členských štátoch Európskej únie sa tento priemer pohybuje na úrovni piatich percent.

Slovensko podľa správy Ministerstva hospodárstva SR patrí medzi štáty únie, ktoré najlepšie odolávajú následkom pretrvávajúcej krízy. Konfederácia európskeho podnikania BusinessEurope v polročnom barometri z roku 2010 zaradila Slovensko spolu s Českom, Poľskom a Maďarskom do skupiny štátov, ktorých výkonnosť sa blíži priemernej ekonomickej úrovni EÚ a udržiavajú si výbornú úroveň vonkajšej konkurencieschopnosti. Slovensko si vo väčšine hodnotených kategórií získalo pozície v lepšej polovici tabuľky.

Znamená to, že kvalita podnikateľského prostredia na Slovensku dosahuje po dvadsiatich rokoch budovania trhového hospodárstva štandardné parametre takmer porovnateľné s vyspelými ekonomikami. Svedčí o tom aj skutočnosť, že najmä v ostatnom desaťročí prišlo do našej krajiny podnikat' množstvo významných priemyselno-finančných skupín.

Podnikateľské prostredie na Slovensku je napriek zmenám v dôsledku hospodárskej krízy naďalej jednou z hlavných konkurenčných výhod slovenského hospo-

dárstva. Konštatuje to Ministerstvo hospodárstva SR, podľa ktorého nastavenie podnikateľského prostredia predstavuje vhodný základ pre znovu naštartovanie rastových a reštrukturalizačných procesov aj v období po odznení vplyvov krízy. Podľa názoru rezortu hospodárstva jednotlivé parametre podnikateľského prostredia v SR adekvátnym spôsobom rešpektujú potreby rovnováhy medzi dynamikou podnikateľského sektora a vyváženosťou vzájomných vzťahov jednotlivých sociálnych partnerov.

Verejnosť oceňuje aj zmeny, ktoré sa týkajú služieb živnostenských úradov a zjednodušenia administratívy.

1.2 Návrhy na skvalitnenie

Podnikatelia navrhujú zlepšiť najmä vymožitelnosť práva, minimalizovať korupciu, spružniť pracovnoprávnú legislatívu a nezvyšovať daňové a odvodové zaťaženie.

Ministerstvo hospodárstva v snahe zlepšiť prostredie pre podnikateľov definovalo do budúcnosti tri nosné oblasti, na ktorých treba popracovať. Ide o **vymožitelnosť práva, lepšiu reguláciu a zjednotenie výberu daní, cla a poisťných odvodov**.

Ako prioritu v rámci vymožitelnosti práva pre zefektívnenie fungovania súdnictva odporúča rezort hospodárstva posilnenie funkcie rozhodcovských súdov. V rámci agendy lepšej regulácie zasa vylúčenie negatívnych dôsledkov prijímanej legislatívy na podnikateľské prostredie, ako aj znižovanie administratívneho zaťaženia podnikateľov. V oblasti zjednotenia výberu daní a odvodov môže byť okrem celkového zjednodušenia daňovo-odvodového systému v budúcnosti priestor aj na prehodnotenie celkového odvodového zaťaženia, ale takýto krok bude musieť byť podporený priaznivým vývojom verejných financií.

Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania tvrdí, že je veľmi náročné nájsť primeranú mieru zásahov do podnikateľského prostredia. Na jednej strane je nevyhnutné garantovať napríklad bezpečnosť a ochranu zdravia zamestnancov pri práci, na druhej strane treba dbať na to, aby pravidlá, ktoré vláda stanovuje, neboli príliš byrokratické, komplikované, také, že ich podnikatelia nedokážu všetky vnímať.

Slovenské podnikateľské prostredie potrebuje podľa hodnotenia Republikovej únie zamestnávateľov zlepšiť najmä vymožitelnosť práva, minimalizovať korupciu, spružniť pracovnoprávnú legislatívu, odstrániť nútené rozširovanie vyšších kolektívnych zmlúv a nezvyšovať daňové a odvodové zaťaženie po júnových voľbách v roku 2010.

Podnikatelia na Slovensku pripravili takzvaný Wish List 2010, v ktorom definujú priority zlepšovania podnikateľského prostredia. Dokument zostavila Podnika-

teľská aliancia Slovenska spolu s členmi Americkej obchodnej a priemyselnej komory. Požiadavky zhrnuli do desiatich kľúčových oblastí. Dominuje v nich potreba makroekonomickej stability v podobe obmedzovania deficitov verejných financií. V dokumente apelujú aj na potrebu zlepšenia vymožitelnosti práva a výrazného skrátenia dĺžky súdnych konaní. Za dôležité považujú zníženie odvodového zaťaženia a zjednodušenie odvodového systému, efektívny boj proti korupcii či elektronizáciu komunikácie s úradmi.

1.3 Podnikateľské subjekty

Ku koncu roka 2009 bolo v registri organizácií Štatistického úradu SR evidovaných vyše 127-tisíc podnikateľských inštitúcií a takmer 414-tisíc fyzických osôb – podnikateľov.

Ku koncu roka 2009 bolo v registri organizácií Štatistického úradu SR evidovaných vyše 127-tisíc podnikateľských inštitúcií. V porovnaní s rokom 2008 sa zvýšil ich počet zhruba o šesť percent.

Z hľadiska odvetví ekonomických činností tvorili najväčší podiel podniky v oblasti obchodu (32,9 percenta), odborných, vedeckých a technických činností (14,8 percenta) a priemyselnej výroby (9,6 percenta). V rámci sektorov vlastníctva pri obchodných spoločnostiach výrazne prevládal súkromný sektor – 99,5 percenta. V zahraničnom vlastníctve bolo 13,4 percenta podnikov a v medzinárodnom vlastníctve 5,6 percenta. Na celkovom počte podnikateľských subjektov sa najviac podieľali malé podniky.

Ku koncu roka 2009 evidoval Štatistický úrad SR takmer 414-tisíc fyzických osôb – podnikateľov. Z nich bolo takmer 388-tisíc živnostníkov, 18-tisíc osôb podnikajúcich v slobodných povolaniach a 8-tisíc samostatne hospodáriacich roľníkov.

Tab. 1.3.a Podnikateľské subjekty na Slovensku

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Podniky spolu	74 207	83 710	93 411	101 574	119 933	127 409
z toho						
Verejný sektor	808	767	719	688	653	670
Súkromný sektor	73 399	82 943	92 692	100 886	119 280	126 739
Fyzické osoby - podnikatelia (tis.)	360,4	367,1	388,2	399,6	418,2	413,9

Prameň: Štatistický úrad SR

Tab. 1.3.b. Organizačná štruktúra ekonomiky (k 31. decembru 2009)

	Počet	Podiel (%)
Právnické osoby úhrnom	179 352	100,0
v tom		
Podniky spolu	127 409	71,0
z toho		
Obchodné spoločnosti	119 268	66,5
Družstvá	1 553	0,9
Štátne podniky	23	0,0
Organizačné zložky zahraničných osôb	2 755	1,5
FO zapísané v obchodnom registri	1 651	0,9
Neziskové inštitúcie spolu	51 943	29,0
z toho		
Združenia	27 173	15,2
Rozpočtové organizácie	6 643	3,7
Cirkevné organizácie	3 365	1,9
Fyzické osoby – podnikatelia spolu	413 867	100,0
v tom		
Živnostníci	387 876	93,8
Podnikanie formou slobodných povolání	17 974	4,2
Samostatne zarábajúci roľníci	8 017	2,0

Prameň: Štatistický úrad SR

V porovnaní s rokom 2008 sa ich celkový počet znížil o zhruba 4,5-tisíc osôb najmä v dôsledku poklesu počtu živnostníkov. Najviac živnostníkov podnikalo v obchode, stavebníctve a v priemyselnej výrobe.

Najviac fyzických osôb – podnikateľov pôsobilo v Bratislavskom kraji (15,3 percenta). Podiel ostatných krajov bol v rozpätí od 14,5 percenta (Prešovský kraj) do 10,4 percenta (Košický kraj). Vo všetkých krajoch sa počet podnikateľov v roku 2009 medziročne znížil, najviac v Prešovskom kraji.

1.4 Organizačné formy podnikania

Organizačné formy podnikania vychádzajú z platnej legislatívy SR, ktorá ich vymedzuje všeobecne. Podnikať je možné ako:

- a) fyzická osoba nezapísaná do obchodného registra
- b) fyzická osoba zapísaná v obchodnom registri
- c) obchodná spoločnosť (spoločnosť s ručením obmedzeným, akciová spoločnosť, verejná obchodná spoločnosť, komanditná spoločnosť; ob-

dobné postavenie majú aj právnické osoby založené podľa práva Európskych spoločenstiev)

- d) **družstvo**
- e) **združenie.**

Právnické osoby môžu na ochranu svojich záujmov alebo na dosiahnutie iného účelu vytvárať záujmové združenie právnických osôb, ktoré nadobúda právnu spôsobilosť zápisom do registra združení vedeného na obvodnom úrade v sídle kraja, príslušnom podľa sídla združenia. Záujmové združenia právnických osôb nie sú podnikateľskými subjektmi.

Podnikateľ môže aj **Európske zoskupenie územnej spolupráce (EZÚS)**, ak sa touto činnosťou dosiahne účelnejšie využitie jeho majetku. Účelom zakladania takéhoto zoskupenia je prekonanie prekážok brzdiacich územnú spoluprácu na úrovni krajín Európskeho spoločenstva. Slovenským subjektom, ktorý môže byť členom zoskupenia, je ministerstvo, vyšší územný celok, obec, právnická osoba.

Od 1. mája 2004 sú slovenskými právnickými osobami aj takzvané nadnárodné formy podnikateľských subjektov za predpokladu, že majú svoje sídlo na území SR. Nadnárodné právne formy podnikateľských subjektov bez ohľadu na svoje sídlo sú v prvom rade regulované a zakladané podľa práva Európskych spoločenstiev.

Ide pritom najmä o:

- a) **európske zoskupenie hospodárskych záujmov**
- b) **európsku akciovú spoločnosť**
- c) **európske družstvo.**

1.5 Živnosti

Spomedzi slovenských podnikateľov eviduje štatistický úrad najviac živnostníkov. Ich založenie a fungovanie vymedzuje zákon o živnostenskom podnikaní. U ohlasovacích živností, ktorými sú **voľné, remeselné a viazané živnosti**, je živnostenský úrad povinný vydať živnostenský list najneskôr do piatich pracovných dní odo dňa, keď sa mu doručili ohlásenie a výpisy z registra trestov.

U **koncesovaných živností** si procesný postup prerokovania žiadosti, na ktorom participovali aj ďalšie orgány, vyžadoval dlhšiu lehotu. Preto o nej podľa živnostenského zákona musel živnostenský (obvodný) úrad rozhodnúť do 30 dní odo dňa doručenia žiadosti a výpisu z registra trestov. Tento stav však platil len do 1. júna 2010.

Služby pre začínajúcich podnikateľov poskytujú na Slovensku takzvané **Jednotné kontaktné miesta pri živnostenských úradoch**. Odstránili napríklad duplicitu pri poskytovaní rovnakých identifikačných údajov na daňovom úrade a v zdravotnej poisťovni. Prakticky všetko vybaví podnikatelia na jednom pracovisku, zatiaľ sa však musia ísť sami prihlásiť kvôli plateniu všetkých sociálnych odvodov do Sociálnej poisťovne.

Od 1. júna 2010 nastali v podnikateľskom prostredí SR aktuálne tieto zmeny:

1. Rušia sa koncesované živnosti, takmer všetky sa stávajú viazanými s doterajšími podmienkami odbornej spôsobilosti.
2. Preukazom živnostníka bude zjednodušené osvedčenie o živnostenskom oprávnení.
3. Na jednom osvedčení bude viac predmetov podnikania – správny poplatok sa bude vyberať za každý osobitne.
4. Výpis zo živnostenského registra dostanete už na ktoromkoľvek živnostenskom úrade.
5. Ruší sa povoľovacie konanie – všetky živnosti budú ohlasovacie.
6. Doteraz vydané živnostenské listy a koncesné listiny zostanú naďalej v platnosti.
7. Živnostenské úrady už nebudú vyžadovať originály listín, overené kópie, ani úradné preklady cudzojazyčných listín.
8. K hláseniu do zdravotných poisťovní, registrácii na daň z príjmov, výpisom z registra trestov, ktoré doteraz vybavovali všetky obvodné živnostenské úrady, pribudne aj prvý zápis spoločnosti do obchodného registra.
9. Živnostenské úrady budú prijímať údaje a doklady pre registrové súdy aj v elektronickej forme.
10. Služby pre tých, ktorí nemajú živnostenské oprávnenie, budú poskytovať živnostenské úrady v krajských mestách.

1.6 Obchodné spoločnosti

Základnou právnou normou pre obchodné spoločnosti je **Obchodný zákonník**. Spomedzi spoločností založených podľa tejto právnej normy prevládajú na Slovensku spoločnosti s ručením obmedzeným (s.r.o.) a akciové spoločnosti (a.s.).

Jedna fyzická osoba môže založiť len s.r.o., a to zakladateľskou listinou, ktorá musí byť podpísaná a pravosť podpisu osvedčená.

Všetky ostatné spoločnosti (a.s., s.r.o., verejnú obchodnú spoločnosť a komanditnú spoločnosť) môže fyzická osoba založiť s viacerými spoločníkmi alebo zakladateľmi, a to spoločenskou respektíve zakladateľskou zmluvou.

Na založenie družstva sa vyžaduje konanie ustanovujúcej schôdze družstva, ktorej priebeh sa osvedčuje notárskou zápisnicou. Prílohu zápisnice tvoria stanovy v schválenom znení.

Zápis do obchodného registra (OR) sa vykonáva na vlastnú žiadosť, alebo ak tak ustanovuje osobitný zákon. Oprávnená na to je aj zahraničná osoba. Jej oprávnenie podnikáť na území SR vzniká ku dňu zápisu podniku tejto osoby do OR v rozsahu predmetu podnikania zapísanom v registri. Toto ustanovenie sa nevzťahuje na fyzické osoby s bydliskom v niektorom z členských štátov EÚ alebo v členskom štáte OECD, ktoré podnikajú na území SR. Tie sa obligatórne nezapisujú do obchodného registra.

Návrh na zápis do OR sa musí podať do 90 dní od založenia spoločnosti alebo od doručenia listiny, ktorou sa preukazuje živnostenské alebo iné podnikateľské oprávnenie. Obchodný register vedie okresný súd v sídle krajského súdu.

Povinne sa základné imanie vytvára v týchto spoločnostiach:

- **v spoločnosti s ručením obmedzeným – 5 000 eur**
- **v akciovej spoločnosti – 25 000 eur**
- **v európskej spoločnosti (SE) – 120 000 eur**
- **v družstve – 1 250 eur**
- **v európskom družstve (SCE) – 30 000 eur (je tvorené členskými podielmi v národnej mene alebo v euro).**

Európska spoločnosť (SE) a európske družstvo (SCE) sa považujú na území SR za podnikateľa v zmysle Obchodného zákonníka. Majú obdobné postavenie ako slovenské obchodné spoločnosti. Z hľadiska charakteristických znakov sa európska spoločnosť najviac zhoduje s klasickou akciovou spoločnosťou založenou podľa slovenského práva. Európske družstvo sa najviac zhoduje s právnou formou družstva založenou podľa slovenského práva.

2

2 Ekonomické prostredie

2.1 Makroekonomické indikátory

2.1.1 Makroekonomika SR a hospodársky vývoj

Ďalší vývoj slovenského hospodárstva ovplyvní ho najmä to, akým smerom budú postupovať ekonomiky kľúčových obchodných partnerov, predovšetkým Nemecka a Česka. Možné negatívne tendencie vo vonkajšom prostredí sa môžu odzrkadliť aj v slovenskej ekonomike.

Slovensko je malá a otvorená ekonomika, čo ju robí zraniteľnou najmä z pohľadu vývoja vonkajšieho ekonomického prostredia. Aj preto bolo logické, že naša krajina po splnení maastrichtských kritérií vstúpila k 1. máju roku 2004 do integračného zoskupenia krajín starého kontinentu – Európskej únie. Ekonomika na Slovensku prešla na prelome miléníí výraznými hospodárskymi reformami, čo ju od polovice tohto desaťročia zaradilo medzi najrýchlejšie sa rozvíjajúce štáty v Európe. V roku 2007 dosiahla dokonca dvojciferný prírastok hrubého domáceho produktu.

Takúto **výraznú vlnu oživenia spôsobili** okrem účinkov ekonomických reforiem **najmä dva faktory**. Proexportne orientované slovenské hospodárstvo využilo rastovú vlnu ekonomík vyspelých krajín, čo spôsobilo výrazný nárast zahraničného obchodu krajiny. Na druhej strane vytvorené podnikateľské prostredie postavené aj na nízkych nákladoch (najmä na kvalifikovanú pracovnú silu) a štátne stimuly prilákali na Slovensko veľkých svetových hráčov, ktorí výrazne rozprúdili kolesá ekonomiky a ovplyvnili rast hrubého domáceho produktu. Išlo napríklad o dve veľké automobilky – Kia Motors a Peugeot-Citroën, ale tiež o elektrotechnické giganty Samsung Electronics a Sony. Tieto, ale aj ďalšie koncerny, so sebou na Slovensko pritiahli aj niektoré svoje dodávateľské firmy. Takáto rastová vlna sa výrazne podieľala aj na zvýšení zamestnanosti a spotreby obyvateľov.

Tab. 2.1.1. Makroekonomické indikátory SR

		2007	2008	2009	2010
Národné hospodárstvo					
Prírastok HDP	%, medziročne, stále ceny	10,6	6,2	-4,7	4,6 (1. štvrťrok)
Spotreba domácností	%, medziročne, stále ceny	7,1	6,1	-0,7	0,4 (1. štvrťrok)
Ceny					
Medziročná inflácia	%, medziročne	3,4	4,4	0,5	1,3 (apríl)
Jadrová inflácia	%, medziročne	4,2	3,3	-0,2	1,5 (apríl)
Ceny priemyselných výrobcov	%, medziročne	2,8	6,0	-4,9	-6,1 (marec)
Zahraničný obchod					
Vývoz	mld. EUR	47,2	49,5	39,7	4,0 (marec)
Dovoz	mld. EUR	47,9	50,3	38,4	3,8 (marec)
Obchodné saldo	% HDP	-1,2	-1,1	2,0	1,8 (marec)
Výroba a obchod					
Maloobchodné tržby	%, medziročne, stále ceny	5,5	9,1	-10,3	0,2 (marec)
Priemyselná produkcia	%, medziročne	12,8	6,5	-14,5	19,2 (marec)
Stavebná produkcia	%, medziročne, stále ceny	5,7	12,1	-11,3	-12,9 (marec)
Trh práce a mzdy					
Hrubá mesačná mzda	EUR	669	723	745	725 (1Q)
Reálny rast priemernej mzdy	%, medziročne	4,3	3,3	1,4	1,6 (1Q)
Počet pracujúcich (ESNÚ 95)	v tis.	2 177,0	2 237,1	2 184,4	2133,0 (1Q)
Počet nezamestnaných (VZPS)	v tis.	291,9	257,5	324,2	407,1 (1Q)
Miera nezamestnanosti (VZPS)	%	11,0	9,6	12,1	15,1 (1Q)
Evidovaná miera nezamestnanosti	%1	8,0	8,4	12,7	12,9 (marec)
Štátny rozpočet					
Daňové príjmy	mld. EUR	8,57	9,02	8,02	2,00 (marec)
Rozpočtové saldo	% HDP	-1,3	-1,0	-4,4	-6,0 (marec)
Peniaze a platobná bilancia					
Rast peňažnej zásoby M3	%, medziročne	12,9	4,9	-2,8	-1,1 (január)
Dvojtýždňová kľúčová sadzba NBS/ECB	%, ročný úrok	4,25	2,5	1,00	1,00 (apríl)
Šesťmesačný BRIBOR/EU-RIBOR	%, ročný úrok	4,34	2,89	1,00	0,96 (apríl)
Saldo bežného účtu	% HDP	-5,3	-6,5	-3,1	-4,1 (január)
Prílev priamych zahraničných investícií	mld. EUR	2,35	2,42	-0,04	0,28 (február)

n – nedostupný údaj

Pozn.: VZPS – Výberové zisťovanie pracovných síl

Prameň: Profit, zo zdrojov www.etrend.sk, NBS, MF SR, ŠÚ SR

Ďalším významným faktom je to, že **Slovensko prijalo od januára roku 2009 spoločnú európsku menu – euro** a stalo sa tak 16. členom Európskej me-
novej únie. Tento proces, ktorý bol dobre pripravený, sa uskutočnil bez akýchkoľvek
výraznejších problémov.

Keďže je slovenská ekonomika výrazne proexportne orientovaná, finančná
kríza, ktorá prepukla koncom roka 2008, sa ho dotkla najmä v oblasti zahranič-
ného obchodu. **Slovenský finančný sektor bol finančnou krízou zasiahnutý
len minimálne**, preto v prvej vlne krízy nepocítoval takmer žiadne z jej príznakov.
V druhej vlne pri výraznom poklese ekonomickej aktivity v krajinách našich
najvýznamnejších obchodných partnerov sa naplno prejavili efekty krízy i na Slo-
vensku. Slovenský export je dôležitou súčasťou ekonomiky a objemovo dosahuje
v súčasnosti až 87 percent tvorby hrubého domáceho produktu (HDP). Vo väčšej
časti smeruje do krajín Európskej únie (takmer 86 percent z celkového exportu).
Pokles zahraničného dopytu sa začal prejavovať ku koncu roka 2008 a naplno sa
ukázal v prvom štvrtroku 2009, keď sa vtedy nominálny export prepadol medzi-
ročne takmer o tretinu. Pokles ziskov exportne orientovaných firiem spolu s vý-
razným prepadom dôvery stoja za nepriaznivým vývojom spotreby a investícií.

Vývoj slovenského hospodárstva v roku 2010 i v ďalších rokoch sa bude nevy-
hnutne odvíjať od rozvoja ekonomík v krajinách Európskej únie. Ovplyvní ho najmä
to, akým smerom budú postupovať ekonomiky kľúčových obchodných partne-
rov, predovšetkým Nemecka a Česka. Možné negatívne tendencie vo vonkajšom
prostredí sa môžu odzrkadliť aj v slovenskej ekonomike.

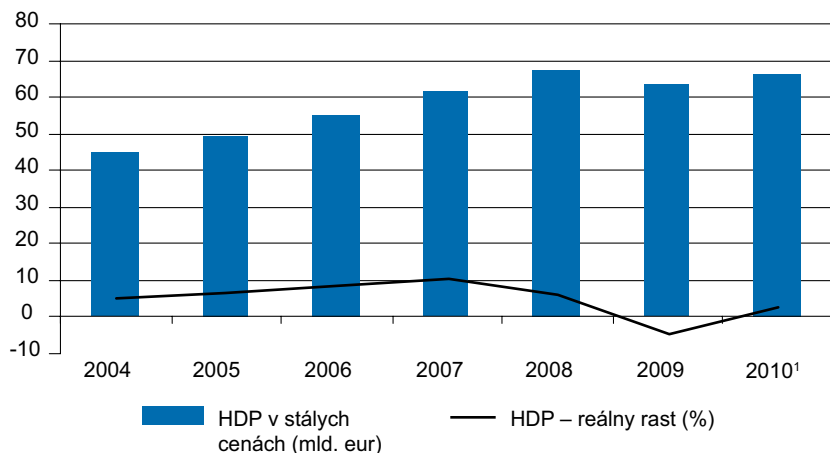
Môže to byť znásobené aj skutočnosťou, že hlavné komponenty slovenského
exportu – automobily či produkty elektrotechnického priemyslu – výrazne pod-
liehajú cyklickým vývojovým vplyvom ekonomiky. Posledné prognózy rastu HDP
v Nemecku a Česku na rok 2010 sú však mierne optimistické, obe krajiny rátajú
s prírastkom približne 1,5 percenta. Prognózy v tomto ukazovateli pre Slovensko sú
ešte výraznejšie, predpokladajú vyše dvoj- a azda aj trojpercentný rast.

Takýto vývoj však môže pribrzdiť **dlhová kríza** krajín, ako sa to v máji 2010
ukázalo na príklade Grécka, ktoré je členom eurozóny. Problémy s nesplácaním
štátneho dlhu môžu mať podľa analytikov aj ďalšie štáty Európskej únie, napríklad
Španielsko, Portugalsko či Írsko. Stabilizácia tejto situácie si vyžiada v niektorých
krajinách výrazné škrty verejných výdavkov a spomalí tempo ich rastu.

2.1.2 Hrubý domáci produkt

V roku 2010 prešlo slovenské hospodárstvo najstrmším prepadom od vzni-
ku Slovenska. Hrubý domáci produkt krajiny klesol až o 4,7 percenta, pričom
v roku 2008 vykazovala ekonomika Slovenska ešte 6,2 percentný rast. Rekordný,
10,6-percentný rast, zaznamenalo Slovensko v roku 2007. Ekonomická kríza však
rast postupne brzdila. V prvom štvrtroku roka 2009 sa HDP prepadlo o 5,7 per-
centa, v druhom o 5,5 a v treťom o 4,8 percenta. Posledný štvrtrok hospodárstvo

Graf 2.1.2. Vývoj hrubého domáceho produktu

¹ – očakávané hodnoty

Prameň: Ministerstvo financií SR

zmiernilo pád. Hrubý domáci produkt klesol za posledné tri mesiace roka 2009 o 2,6 percenta.

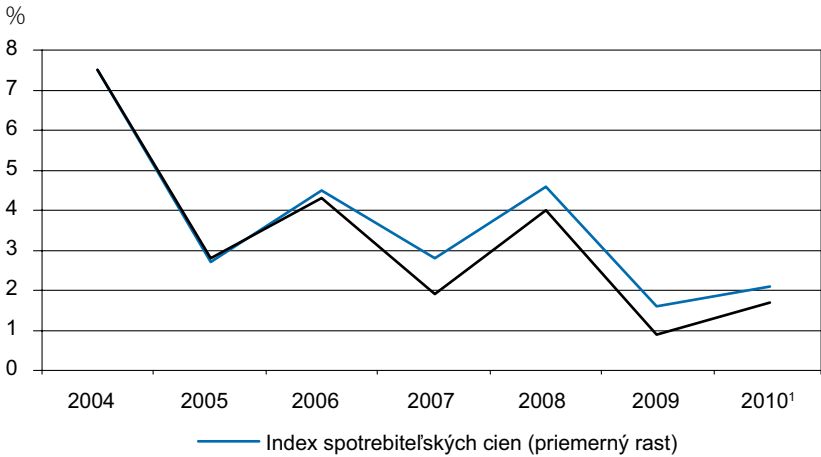
Slovenská ekonomika v prvom štvrtroku 2010 zaznamenala 4,6-percentný rast, čo je zhruba o jedno percento viac, ako očakávali analytici. Odhady ekonómov na nasledujúce štvrtroky počítajú s pomalším rastom. Za celý rok 2010 odhadujú rast reálneho HDP o tri percentá. Za vyšším rastom HDP stojí priemysel, ako aj zahraničný obchod.

Ako vyplýva zo strednodobej predpovede vývoja domácej ekonomiky, ktorú zverejnila Národná banka Slovenska, **v roku 2010 sa počíta s 3,2-percentným rastom HDP.** Nasledujúci rok by si malo hospodárstvo polepšiť o 4,4 percenta, v roku 2012 má ekonomika rásť o 4,2 percenta.

Slovenské hospodárstvo podľa Európskej komisie porastie v 2010 roku mierne pomalšie, ako predpokladá vláda. Podľa jarnej prognózy komisie reálny rast hrubého domáceho produktu Slovenska dosiahne v tomto roku 2,7 percenta, kým rezort financií aktuálne počíta s rastom na úrovni 2,8 percenta. V roku 2010 by však podľa Európskej komisie mal hospodársky rast na Slovensku akcelerovať rýchlejšie a dosiahnuť 3,6 percenta. Rezort financií očakáva v roku 2011 rast ekonomiky na úrovni 3,3 percenta.

Brusel tak má na slovenskú ekonomiku pozitívnejší pohľad, ako pred polrokom prezentoval v predchádzajúcej jesennej prognóze. Vtedy komisia predpovedala Slovensku pre rok 2010 hospodársky rast na úrovni 1,9 percenta a pre ďalší rok prognózovala zrýchlenie hospodárskeho rastu na 2,6 percenta.

Graf 2.1.3. Vývoj inflácie (%)

¹ – očakávané hodnoty

Prameň: Ministerstvo financií SR

2.1.3 Inflácia

Inflácia rastie od začiatku roka 2010 prudšie ako počas predchádzajúcich období, drží sa však stále pod limitom dvoch percent, ktorý Európska centrálna banka stanovila ako inflačný cieľ na tento rok.

V prvom štvrtroku 2010 ceny na Slovensku vzrástli podľa metodiky EÚ o 0,7 percenta. Podľa národnej metodiky to bolo 1,3 percenta. Rozdiel v hodnotách inflácie v národnej a harmonizovanej metodike spôsobuje odlišné zloženie spotrebných košov. Údaje o inflácii zverejňuje Eurostat, aby bolo možné jednoduché porovnanie krajín v rámci eurozóny či únie.

Posun o 1,3 percenta odborníci neočakávali. **K rastu inflácie prispeli najmä ceny potravín a pohonných látok.** Ceny potravín po trinástich mesiacoch nepretržitého medziročného poklesu v apríli roku 2010 mierne rástli, a to o 0,6 percenta. O viac ako 13 percent drahšie boli v tomto mesiaci medziročne aj pohonné látky. Zdraželo aj zdravotníctvo a vzdelávanie.

O oživení spotrebiteľského dopytu na Slovensku sa zatiaľ podľa analytikov hovoriť veľmi nedá. Mierny nárast dopytu možno očakávať až ku koncu roka 2010 alebo začiatkom roka 2011. Vtedy by sa ekonomické oživenie malo začať výraznejšie premietiť na trhu práce a v raste miezd.

Po dvoch výraznejších skokoch z úvodu roka 2010 by mala prísť stabilizácia rastu cien. Do konca roka by sa mohla inflácia udržať okolo súčasnej úrovne 1,5 percenta, podľa niektorých odhadov dosiahne 1,9 percenta. Európska komisia zasa predpokladá, že v roku 2010 sa na Slovensku začne inflácia zrýchľovať

a vrchol v nezamestnanosti zaznamená Slovensko v roku 2010. Medziročná inflácia sa podľa prognózy komisie v tomto roku zrýchli z vlaňajších 0,9 percenta na 1,3 percenta a na 2,8 percenta v roku 2011. Nezamestnanosť by mala kulminovať v roku 2010, keď by podľa odhadov Bruselu mala dosiahnuť 14,1 percenta, ale už v roku 2011 by mala klesnúť na 13,3 percenta.

2.2 Investičné prostredie

Prílev investícií na Slovensko začal gradovať po jeho vstupe do Európskej únie a reformách daňovej sústavy či legislatívy pracovného trhu. Vrchol dosiahol v roku 2006. Zarazila ho až finančná kríza, ktorá spomalila mnoho investičných rozhodnutí firiem nielen na Slovensku.

2.2.1 Prílev investícií

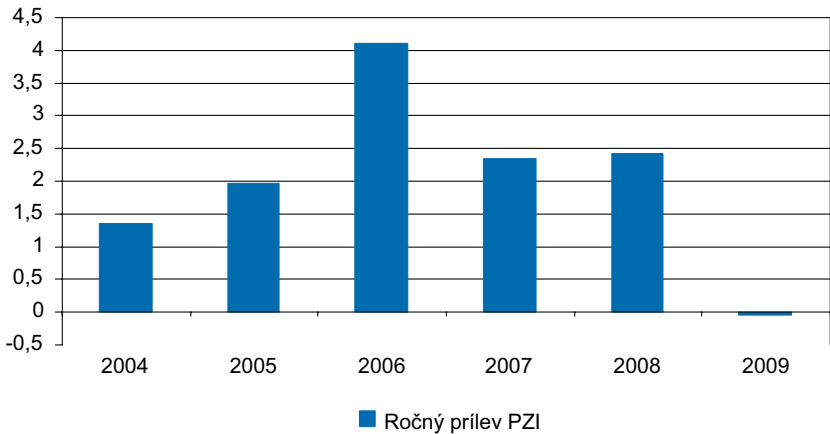
Desiatky rokov centrálne plánovanej ekonomiky s odbytom na už neexistujúcich trhoch RVHP, ani porevolučná privatizácia a transformácia priemyslu nedali slovenskej korporátnej sfére takmer žiadny kapitál na rozvoj. V najlepšom prípade sa naň podarilo nasporiť úspešnejším firmám po strednú veľkosť. Pomerne dlho sa Slovensku nedarilo napojiť sa ani na masívne kapitálové toky, ktoré v rámci nadnárodných zmien štruktúry podnikania firiem rozbehla najmä v deväťdesiatych rokoch globalizácia svetového biznisu.

Chvíľa nadišla až koncom deväťdesiatych rokov. Prílev zahraničných investícií bol po transformácii bankového sektora a začleňovaní do medzinárodných bezpečnostno-ekonomických štruktúr najpriaznivejší dôsledok a zároveň faktor transformácie slovenského priemyslu. Ukázali to prvé veľké zahraničné investície – vstup americkej U.S. Steel do košických oceľární a séria investícií nemeckej skupiny Volkswagen, ktoré spravili z bratislavského závodu Volkswagen Slovakia top fabriku celej skupiny. Popri privatizácii veľkých štátnych bánk a čiastočnom vstupe nadnárodných skupín do energetiky sa vo veľkom rozbehli veľké investície do výrobného priemyslu.

Od roku 2004, keď Slovensko vstúpilo do Európskej únie a zreformovalo daňovú sústavu, legislatívu pracovného trhu a penzií, **začal prílev investícií gradovať. Zarazila ho až finančná kríza**, ktorá prinajlepšom spomalila mnoho investičných rozhodnutí firiem nielen na Slovensku.

Prílev investícií dosiahol vrchol v roku 2006, keď sa na Slovensko dostalo 4,1 miliardy eur. Ešte v roku 2008 do krajiny prítiekli zahraničné investície za 2,3 miliardy eur. Evidencia Národnej banky Slovenska ale berie do úvahy najmä kapitálové toky, súvisiace s investičnými rozhodnutiami predchádzajúcich rokov, čo pozitívne čísla do značnej miery zreálnuje. Podľa predbežných údajov bol prílev

Graf 2.2.1. Prílev priamych zahraničných investícií (mld. eur, ročne, SR)

PRAMEN: Národná banka Slovenska

priamych zahraničných investícií v roku 2009 po trinástich rokoch záporný, dosiahol -36 miliónov eur.

Aj keď vládna investičná agentúra SARIO eviduje investorov podľa vlastnej komunikácie a deklarováných údajov, tiež zaznamenala pokles záujmu. Kým koncom roka 2008 registrovala agentúra 128 rozpracovaných projektov s hodnotou investícií 3,6 miliardy eur, na konci roku 2009 hovorila len o 85 projektoch v sume 2,5 miliardy eur.

2.2.2 Investičné stimuly pre podnikateľov

Aj keď ide o ekonomicky nesystémový prvok, Slovensko sa pragmaticky zaraďuje medzi krajiny, ktoré **o priazeň investorov bojujú aj prostredníctvom investičných stimulov**. Po vytvorení nového zákona o investičnej pomoci má Slovensko základnú legislatívu, kompatibilnú s Európskou úniou.

Tento zákon nadväzuje na predchádzajúce právne úpravy, ktorými boli napríklad zákon o investičných stimuloch či Schéma regionálnej pomoci pre veľké podniky. Právnu normu administruje Ministerstvo hospodárstva SR, ktoré je centrálnou inštitúciou kompetentnou na rokovanie a poskytovanie investičných stimulov.

Zákon o investičnej pomoci rozlišuje tieto druhy podpory:

- a) úľava na dani z príjmov právnických osôb
- b) prevod vlastníckeho práva k nehnuteľnému majetku štátu alebo obce za cenu nižšiu ako je tržobná cena
- c) finančné dotácie na krytie investičných nákladov
- d) príspevok na novovytvorené pracovné miesta.

Medzi podporné nástroje patrí aj príspevok na vzdelávanie, ktorý je nad rámec zákona o investičnej pomoci a je upravený zákonom o službách zamestnanosti. Zákon rozlišuje niekoľko druhov prijímateľov štátnej pomoci – výrobné podniky, technologické centrá, centrá strategických služieb a komplexné strediská cestovného ruchu. Pre tieto druhy projektov sú nastavené rôzne minimálne výšky investície, ktoré boli prechodne znížené do konca roka 2010 v súvislosti s hospodárskou krízou.

2.2.3 Priemyselné parky

Priemyselné zóny vznikajú na Slovensku dvoma hlavnými spôsobmi. Historicky začala koncentrácia výrobných firiem v areáloch niekdajších štátnych podnikov. Keďže išlo o areály s koncentrovanými výrobnými aj pomocnými aktivitami, boli obvykle značne predimenzované. Vzhľadom na tradičný scenár po privatizácii – strata východných trhov, bankrot a rozpredaj aktív – sa takzvané **hnedé priemyselné parky** formovali viac-menej živelne.

Keď koncom deväťdesiatych rokov začali na Slovensko viac prichádzať zahraniční investori, začal ich koncentrovaný záujem formovať aj prvé **priemyselné parky na zelenej lúke** – z novopostavených výrobných prevádzok. Zo začiatku, rovnako ako zahraničné investície, obrastali najmä slovenské diaľnice, neskôr začali pribúdať aj vo väčších mestách.

V čase najväčšieho investičného boomu v rokoch 2000 až 2007 sa začali rodiť prvé vládne stratégie výstavby priemyselných parkov – vtedy už s cieľom podporiť priemyselnú výstavbu a tým aj ekonomický rast v menej rozvinutých regiónoch krajiny. V ostatných rokoch, najmä po vstupe Slovenska do Európskej únie, vznikalo najviac priemyselných zón v nadväznosti na smerovanie nielen vládnych, ale postupne aj európskych dotácií zo štrukturálnych fondov Európskej únie. Viacerých investorov si už našli dokončené parky, podporené v skrátenom programovacom období 2004 až 2006 celkovou sumou 59 miliónov eur v rámci Sektorového operačného programu Priemysel a služby.

V aktuálnom programovacom období rozbehlo Ministerstvo hospodárstva SR spolu s implementačnou agentúrou SARIO podporu výstavby priemyselných parkov v rámci operačného programu Konkurencia a hospodársky rozvoj. Popri budovaní zelených mestských priemyselných parkov začali peniaze z eurofondov tiecť aj na podporu revitalizácie hnedých parkov – bývalých priemyselných areálov. V rámci prvej, už skončenej výzvy v aktuálnom období, natiieklo do parkov 37 miliónov eur. Vyhodnotená je už aj druhá výzva z roku 2009 a prebieha tretia.

Analýza šestnástich projektov podporených europeniazmi v štyroch výzvach minulého programovacieho obdobia a jednej v aktuálnom napriek tomu ukazuje, že stanovené ciele sa nedarí vždy naplňať podľa predstáv. To sa týka najmä vytvárania pracovných miest. Firmy, ktoré ich mali priniesť, buď neprišli vôbec, alebo stavajú svoje prevádzky menšie než plánovali. Jedným z najväznejších dôvodov

je finančná a hospodárska kríza, ktorá rozhodovanie investorov prinajlepšom príbrzdila, no v niektorých prípadoch aj zastavila. V niektorých už rozbehnutých priemyselných zónach najmä západného a severného Slovenska kríza zastavila druhú alebo tretiu vlnu expanzie. V minulosti investormi obchádzané lokality, najmä na východnom Slovensku, ostali v niektorých prípadoch aj bez investorov, prípadne len s minimálnou obsadenosťou. Najviac utrpeli v krízovom roku dokončené alebo dobre rozbehnuté parky, ktoré zastihlo opadnutie záujmu investorov práve v období, keď boli pripravené rozdeľovať plochy na výrobné haly.

V časoch prvých náznakov pokrízového oživenia sa podľa doterajších poznatkov viac darí obnoviť rozvoj v priemyselných parkoch, ktoré disponujú prirodzenou atraktivitou pre investorov. Prvú takú skupinu symbolizuje najmä jeden z prvých parkov vôbec – automobilový dodávateľský park v Lozorne. Po prepade výroby v jeho hlavnom odberateľskom závode Volkswagen Slovakia sa v ňom s prípravami na výrobu trojice malých modelov skupiny Volkswagen v Bratislave prebúdzajú život aj u dodávateľov. Druhú skupinu ukazuje životaschopný park vo Vrábľoch. Napriek odchodu investora a významnému zníženiu zamestnanosti u viacerých firiem v zóne, si dokázal poradiť a stihol prilákať nové firmy.

2.3 Finančný sektor

2.3.1 Bankovníctvo

Finančný sektor na Slovensko je zatiaľ odolný voči tlaku finančnej krízy. Banky sa však odvtedy správajú oveľa obozretnejšie. Podnikatelia i obyvatelia sa tak k úverom dostávajú ťažšie.

2.3.1.1 Charakteristika bankového systému v SR

Slovenský bankový sektor sa v posledných rokoch výraznou mierou podieľa na ekonomickom raste krajiny. Celkovo 28 komerčných bánk (do konca roku 2009 ich bolo o jednu menej), ktoré dnes pôsobia na území Slovenska, vytvára priamo viac ako tri percentá hrubého domáceho produktu. Nepriamy dosah na tvorbu HDP cez podporu rozvoja podnikového prostredia je neporovnateľne vyšší.

Bankové inštitúcie sa svojimi produktmi a službami orientujú aj na bežných spotrebiteľov. V poslednom období je badať príklon k retailovému klientovi, čo sa odráža nielen v rozsahu, ale aj v kvalite ponúkaných produktov a služieb. Viditeľným príkladom je zvýšená úverová aktivita bánk v sektore domácností. Rast disponibilného príjmu obyvateľstva spolu s priaznivými očakávaniami sa prejavujú vyšším sklonom domácnosti k zadĺženiu, pričom stále pretrvávajú záujem predovšetkým o úvery na zabezpečenie bývania. Napriek nastúpenému trendu patrí zadĺženosť obyvateľstva na Slovensku medzi najnižšie nielen v stredoeurópskom regióne, ale aj v celej Európskej únii.

Správanie bánk v roku 2009 hodnotí Národná banka Slovenska ako konzervatívne. Prejavilo sa to najmä na aktívnych operáciách. V oblasti úverovania sa peňažné ústavy sústredili najmä na úvery s vyššou pravdepodobnosťou návratnosti, pričom v porovnaní s predkrízovým vývojom sa zmenil pohľad bánk na samotnú návratnosť úveru. Pri financovaní podnikov sa tak banky zamerali na menej rizikové odvetvia a subjekty.

S tým súviselo obmedzenie financovania ostatných finančných sprostredkovateľov, ako sú napríklad lízingsové spoločnosti alebo spoločnosti splátkového predaja, ktoré boli výraznejšie postihnuté krízou. Značnou mierou sa na obmedzovaní úverovania podnikov podieľal aj pokles dopytu zo strany podnikov, keď sa znížil počet investičných príležitostí. Na druhej strane, podiel konzervatívnejších, respektíve relatívne bezpečnejších investícií rástol. V portfóliu bánk vzrástol najmä podiel štátnych cenných papierov, pričom prvýkrát výraznejšie stúpol podiel zahraničných štátnych dlhopisov. V oblasti úverovania pokračovali slovenské peňažné ústavy vo financovaní domácností, ktoré sú vnímané ako menej rizikové v porovnaní s podnikmi.

Napriek zhoršeniu ekonomickej situácie a nárastu rizík v roku 2009 hodnotí Národná banka Slovenska (NBS) **finančný sektor ako stabilný**. Zároveň predpokladá, že bankový sektor, ale aj ďalšie systémovo významné inštitúcie, by mali byť schopné zvládnuť nielen očakávaný vývoj, ale aj prípadné výraznejšie zhoršenie vývoja v porovnaní s očakávaním.

2.3.1.2 *Národná banka Slovenska*

Národná banka Slovenska je centrálnou bankou Slovenskej republiky. Od 1. januára 2009 je NBS súčasťou Eurosystemu. V spolupráci s Európskou centrálnou bankou a ostatnými centrálnymi bankami krajín eurozóny zabezpečuje stabilný menový vývoj a hospodársky rast v eurozóne. V rámci Eurosystemu je úlohou Národnej banky Slovenska prispievať k zabezpečeniu:

- **menovej politiky**
- **devízových operácií a devízových rezerv**
- **vydávania eurových bankoviek a mincí**
- **platobného styku**
- **zberu a zostavovania štatistík**
- **medzinárodnej spolupráce**
- **vzájomnej spolupráce a podpory centrálnych bánk**
- **finančnej stability v eurozóne.**

Ďalšou dôležitou úlohou Národnej banky Slovenska je výkon dohľadu nad finančným trhom.

2.3.1.3 *Komerčné banky*

Na Slovensku pôsobí v súčasnosti 28 bánk, z toho ide o 15 komerčných bánk a 13 pobočiek zahraničných bánk. Väčšina peňažných ústavov je univerzálnych, čo zna-

Tab. 2.3.1.3. Najväčšie banky (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Aktíva	Zdroje od klientov	Úvery	Zisk po zdanení	Počet pracovníkov
1.	Slovenská sporiteľňa	12 361	8 189	5 439	156	4 876
2.	Všeobecná úverová banka	10 796	6 846	5 146	142	3 584
3.	Tatra banka	10 517	7 158	5 659	120	3 734
4.	Československá obchodná banka	6 626	2 865	1 926	28	1 790
5.	UniCredit Bank Slovakia	4 652	2 573	2 538	72	1 328

Prameň: Trend Top vo finančníctve 2009

mená, že poskytujú celú paletu bankových služieb. Tri špecializované bankové domy sa orientujú predovšetkým na poskytovanie produktov stavebného sporenia. Niektoré menšie banky sa zameriavajú aj na správu aktív bonitných klientov. Takmer všetky banky na Slovensku majú vo svojom akcionárskom portfóliu významné, najmä európske finančné skupiny. Zahraničný kapitál má na základnom imaní slovenských bánk podiel vyše 90 percent. Na konci roku 2009 zamestnával bankový sektor vyše 19 800 ľudí, medziročne ide o pokles o takmer dvetisíc pracovníkov.

Nižší zisk, nižší objem novo poskytnutých úverov a vyššia tvorba opravných položiek na zlyhané úvery boli najdôležitejšie faktory sprevádzajúce bankový sektor v roku 2009. Hospodárenie bánk tak v spomínanom roku ovplyvnila nielen kríza, ale aj vplyvy zavedenia eura.

Podľa predbežných (neauditovaných) údajov Národnej banky Slovenska dosiahol bankový sektor v roku 2009 hospodársky výsledok na úrovni 279 miliónov eur. Oproti roku 2008 to predstavuje pokles o 230 miliónov eur, teda o vyše štyridsať percent.

Celkovo si podniky v minulom roku od bánk požičali viac ako 7,8 miliárd eur nových úverov, najviac na prevádzkové účely. V medziročnom porovnaní klesol v roku 2009 objem novo poskytnutých úverov podnikom pod vplyvom zhoršených ekonomických podmienok firiem o takmer 16 percent. V prípade obyvateľstva sa tento parameter medziročne znížil o pätinu. Najväčší podiel na poklese mali úvery na bývanie. Banky, poučené vývojom z finančnej krízy, začali byť opatrnejšie najmä pri poskytovaní hypotekárnych úverov. Jedným z opatrení v roku 2009 bolo napríklad to, že peňažné ústavy takmer prestali poskytovať úvery, ktoré by kryli sto percent hodnoty kupovanej nehnuteľnosti. Rok 2010 však už prináša mierne uvoľnenie tejto politiky bánk.

Najväčšou slovenskou bankou, pokiaľ ide o výšku aktív, bola v roku 2008 Slovenská sporiteľňa, za ňou nasledujú Všeobecná úverová banka a Tatra banka. Sporiteľňa je aj lídrom na trhu získaných zdrojov od klientov. Tatra banka zasa obsadzuje

prvé miesto v rebríčku poskytnutých úverov. Spomínané tri finančné inštitúcie v roku 2008 výrazne dominovali aj v dosiahnutom zisku.

2.3.1.4 *Styk s bankou*

Slovenské komerčné banky poskytujú štandardné služby, podobne ako v ostatných krajinách Európskej únie. Sieť pobočiek je široká, bankové služby sú dostupné na celom území Slovenska. Dynamicky sa rozvíja najmä internetové bankovníctvo.

Slovenská banková asociácia pre skvalitnenie služieb klientom slovenských bánk uviedla do života projekt jednotného postupu bánk pri presune bežných účtov medzi bankami. Nové pravidlá sú záväzné pre členov asociácie od 1. novembra 2009. Základom koncepcie sú jednotné pravidlá presunu existujúcich trvalých príkazov a inkás z bežného účtu klienta – fyzickej osoby – vedeného v pôvodnej banke na iný bežný účet toho istého klienta v inej banke. Pôvodná banka zruší pôvodný účet klienta až vtedy, ak má klient v rámci účtu vyporiadané všetky záväzky. Klient používa novú banku ako primárne miesto kontaktu a za klienta komunikuje s pôvodnou bankou už len nová banka.

Z prieskumu, ktorý v roku 2009 uskutočnila spoločnosť Scott and Rose vyplýva, že Slovensko stále patrí v strednej Európe medzi krajiny s nízkymi nákladmi na vedenie základných bankových služieb. Celkovo najnižšie náklady na vedenie a správu bežného účtu podľa správania modelového klienta boli v roku 2009 po prvýkrát zaznamenané v poľských bankách. V priemere sa pohybovali na úrovni 46,6 eura. Druhé najnižšie náklady, rovnako ako pred rokom, dosiahol modelový klient na Slovensku (48,9 eura). Nominálne najviac za používanie bežného účtu (respektíve balíka služieb) zaplatí priemerný klient rovnako ako v roku 2008 v českých (65,3 eura) a rakúskych bankách (62,5 eura).

2.3.2 Kapitálový trh

2.3.2.1 *Primárny trh cenných papierov*

Burza cenných papierov v Bratislave (BCPB) vznikla v marci 1991 a je jediným organizátorom regulovaného trhu s cennými papiermi na Slovensku. Obchodovať na burze sa začalo v apríli 1993. Burza sa v roku 2004 stala riadnym členom Európskej federácie búrz. BCPB mala ku koncu roka 2008 na svojich trhoch umiestnených 327 emisií cenných papierov (akcií, podielových listov a dlhopisov), z toho 27 emisií na kótovanom hlavnom trhu, 110 emisií na kótovanom paralelnom trhu a 190 emisií na regulovanom voľnom trhu.

Investorská verejnosť má možnosť získať priamo na webovej stránke BCPB množstvo informácií. Sú tu k dispozícii informácie o emitentoch kótovaných cenných papierov, zoznam cenných papierov, s ktorými je možné obchodovať na burze, on-line informácie o uzatvorených obchodoch na burze oneskorené o dvadsať minút, vrátane cien, za ktoré boli obchody uzatvorené. Záujemca sa dozvie aj

o vývoji priemerného kurzu pre vybraný cenný papier, hodnotách indexov SAX a SDXGroup, vrátane tých historických. Burza poskytuje za úhradu aj špecifické služby, najmä pre inštitucionálnych investorov.

2.3.2.2 Sekundárny trh cenných papierov

Slovensko má druhú najslabšiu burzu v Európe. Na bratislavskej burze cenných papierov sa totiž akcie takmer neobchodujú, transakcie s nimi sa na celkovom objeme obchodov podieľajú iba 0,1 percenta. Hodnota akcií obchodovaných spoločností je zhruba 3,6 miliardy eur. O niečo horšie v Európe je na tom už iba Malta so 400-tisíc obyvateľmi.

Oživeniu slovenského kapitálového trhu by pomohla veľká prvotná ponuka akcií kvalitnej spoločnosti. Zatiaľ sa však firmy slovenskému akciovému parketu vyhýbajú.

Príchod nových emisií je pre slovenskú burzu kľúčový. Doteraz však burza klasickú prvotnú ponuku akcií (IPO) vôbec nezažila. Spoločnosti, ktoré sa nachádzajú v ponuke burzy, sa tam dostali najmä v rámci kupónovej privatizácie. Firmy nevydávajú akcie aj preto, lebo v bankách majú zatiaľ dostatok zdrojov na financovanie.

Výsledky roka 2009 potvrdili, že **slovenský kapitálový trh je predovšetkým trhom dlhových cenných papierov**. Až takmer 99 percent z celkového dosiahnutého objemu bolo vytvorené z obchodov s dlhopismi a aj naďalej pretrvávalo minimálne obchodovanie s akciovými titulmi.

Po náraste celkového vykazovaného objemu emitovaných cenných papierov v predchádzajúcich rokoch bol rok 2009 charakteristický skôr stagnáciou. Poklesom celkového objemu neobchodovateľných cenných papierov sa od začiatku roka 2008 podiel hypotekárnych záložných listov na celkových emitovaných cenných papieroch naďalej zvyšoval, a to z 83 percent z roku 2008 na 91 percent ku koncu roka 2009.

Tab. 2.3.2.2. Najväčší obchodníci s cennými papiermi (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Celkový obrat	Celkový obrat (2007)	Celkový obrat (2006)	Obrat s dlhopismi	Obrat s akciami
1.	Slovenská sporiteľňa	33 873	5 881	29 016	33 872	1
2.	ČSOB	4 359	1 936	4 383	4 356	3
3.	UnicCredit Bank Slovakia	4 269	3 492	3 253	4 262	7
4.	Palčo Brokers, o.c.p.	1 862	552	170	1 861	1
5.	ING Banka N.V.	1 346	7 934	25 391	1 340	6

Prameň: Trend Top vo finančníctve 2009

2.3.2.3 Kolektívne investovanie

Po útlme spôsobenom finančnou krízou oživa v roku 2010 aj kolektívne investovanie. V **podielových fondoch** majú Slováci uložených takmer šesťsto miliónov eur. Len za posledný rok pribudlo vo fondoch 277 miliónov eur. V roku 2009 bol najpredávanejší VÚB Peňažný eurový fond. Vo všeobecnosti sú peňažné fondy najobľúbenejšie. Druhou najobľúbenejšou kategóriou boli zmiešané fondy, do ktorých investori vložili okolo 138 miliónov eur.

Dlhopisové fondy, ktoré sú populárne v Európe, si zatiaľ na Slovensku nenašli obľubu. Pribudlo do nich 45 miliónov eur. Slovákov najviac oslovil Sporo eurový dlhopisový fond od Assetu Slovenskej sporiteľne, ktorý za rok investorom zarobil 7,8 percenta. Dlhopisový konvergentný fond od VÚB AM vykázal výnos viac ako 23 percent.

Najväčšie možnosti zarobiť ponúkli akciové fondy. Opatrnosť a konzervativizmus investorov spôsobili, že do týchto fondov sa dostalo len 96 miliónov eur. Ponuka akciových fondov je na Slovensku najširšia. Zhruba 28 miliónov eur predstavovali investície do špeciálnych realitných fondov.

Charakteristickou črtou roka 2009 bola aj čiastočná **konsolidácia tuzemských správcovských spoločností a podielových fondov**. Z pôvodného počtu desiatich správcovských spoločností na začiatku roka 2009 sa ich počet do konca roka zredukoval na osem.

Dve správcovské spoločnosti previedli správu svojich podielových fondov na iných správcov. Naďalej je vysoká dominancia troch najväčších správcovských spoločností so súhrnným podielom 87 percent, aj keď počas roka 2009 na znižovanie koncentrácie mierne pôsobil rýchlejší relatívny rast aktív v podielových fondoch menších správcovských spoločností v porovnaní s tými väčšími.

Viacero správcovských spoločností pristúpilo k zlučovaniu fondov z dôvodu ich efektívnejšej správy, ako aj kvôli povinnosti vyplývajúcej zo zákona pretransforma-

Tab. 2.3.2.3. Najväčšie správcovské spoločnosti¹ (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Majetok v OPF ²	Majetok v OPF ² (2007)	Počet podielnikov	Vlastný kapitál
1.	Tatra Asset Management	1 258	1 617	133 495	23
2.	Asset Management Sloven. sporiteľne	770	1 949	118 257	4
3.	VÚB Asset Management	560	919	77 378	3
4.	ČSOB Asset Management	168	214	4 730	8
5.	Prvá Penzijná	95	103	83 556	3

¹ – správcovské spoločnosti so sídlom v SR

² – otvorené podielové fondy

movať uzavreté podielové fondy na otvorené do konca roka 2009. V dôsledku toho ich počet do decembra 2009 klesol o 46. V ponuke tuzemských správcovských spoločností ostalo 77 podielových fondov.

2.3.2.4 *Prostredie kapitálového trhu*

Dôvody, prečo kapitálový trh nevykazuje potrebnú dynamiku, charakterizuje ministerstvo financií ako komplex problémov. Úloha štátu v tejto oblasti sa sústreďuje v dvoch základných oblastiach, ekonomickej a legislatívno-regulačnej. Pokiaľ ide o ekonomické predpoklady rozvoja kapitálového trhu na Slovensku, vláda spolu so všetkými zložkami spoločnosti docieľi vstup do eurozóny, čím odpadla aj posledná bariéra prieniku kapitálu medzi Slovenskom a ďalšími krajinami, ktoré patria do eurosystému.

V oblasti legislatívnej nemá štát voči kapitálovému trhu na Slovensku žiaden dlh. Legislatívne prostredie je štandardné a porovnateľné s akoukoľvek inou krajinou eurozóny. Regulačná rovina je tiež veľmi významnou súčasťou rámca kapitálového trhu. Národná banka Slovenska dnes vykonáva integrovaný dohľad nad celým slovenským finančným trhom, čo zefektívňuje činnosti v tejto oblasti.

2.3.2.5 *Kapitálový trh a podnikanie*

Absencia funkčného kapitálového trhu obmedzuje možnosti v podnikaní. Kapitálový trh pomáha pri vytváraní ďalších možností na zhodnocovanie financií, a to nielen korporátnych, ale aj súkromných.

Väčšina slovenských spoločností nepocituje slabosť kapitálového trhu ako negatívum, pretože až doteraz boli schopné zabezpečiť financovanie spoločnosti z vlastných zdrojov a prostredníctvom úverov od komerčných bánk. Vo viacerých prieskumoch sa už objavili názory, že dobre fungujúca akciová burza by umožnila osloviť široké spektrum drobných akcionárov prostredníctvom verejnej ponuky akcií. Rozvinutý kapitálový trh by pomohol dynamickejšiemu rozvoju spoločností i realizácii viacerých zaujímavých projektov.

2.3.3 Poistenie

2.3.3.1 *Charakteristika a vývoj*

Poistovací trh na Slovensku zaznamenal za ostatné dve desaťročia výrazné zmeny. Kedysi monopolná Slovenská poisťovňa – v súčasnosti ešte stále trhový líder, ale už pod akcionárskymi krídlami nemeckého Allianz – má dnes silnú konkurenciu v dvoch desiatkach ďalších poisťovacích subjektov. Výraznou zmenou je aj to, že **neživotné poistenie postupne strácalo svoju trhovú dominanciu**. V roku 2008 sa pred neho po prvýkrát v objeme celkového technického poistného (kedysi sa označovalo ako predpísané poistné) dostalo životné poistenie. Slovensko tak po dvadsiatich rokoch vývoja nemonopolného poisťovníctva kopíruje predajom pro-

duktov trhy vyspelých krajín, kde sa vždy kládol veľký dôraz aj na uzatváranie životných poisťiek.

Podľa zatiaľ neauditovaných údajov Slovenskej asociácie poisťovní (SLASPO) objem celkového technického poistného za rok 2009 predstavoval 2,108 miliardy eur. Oproti roku 2008 bol nižší o 3,85 percenta. Prejavil sa v životnom aj v neživotnom poistení. Celkove technické poistné v životnom poistení bolo v sledovanom období 1,062 miliardy eur, medziročný prepad dosiahol štyri percentá. Pokles technického poistného v neživotnom poistení bol v roku 2009 o niečo nižší – 3,67 percenta. Z toho napríklad technické poistné v povinnom zmluvnom poistení zaznamenalo pokles o vyše jedenásť percent a havarijné poistenie o takmer päť percent. Podiel životného a neživotného poistenia na celkovom technickom poistenom skončil zhruba v pomere 52:48.

Trend vo vývoji novej produkcie bol podľa informácií SLASPO podobný ako pri celkovom technickom poistenom. Nová produkcia poisťovní dosiahla v roku 2009 hodnotu 694 miliónov eur. V porovnaní s predchádzajúcim rokom sa znížila o vyše 23 percent. Väčší, zhruba štvrtinový prepad zaznamenalo neživotné poistenie. Pri poistných plneniach bol ale trend opačný. V roku 2009 vzrástli celkove náklady na poistné plnenia o vyše deväť percent. V životnom poistení bol tento rast výrazne vyšší, takmer 24-percentný. Neživotné poistenie zaznamenalo, naopak, pokles o 3,5 percenta. Náklady na poistné plnenia v povinnom zmluvnom poistení boli ale vyššie o takmer dve percentá. Aj napriek týmto negatívnym faktorom vzrástol zisk členských poisťovní SLASPO v roku 2009 medziročne o tridsať percent a dosiahol výšku 140 miliónov eur. Hoci sa ani poisťovníctvo po viacerých úspešných rokoch nevyhlo kríze, tá ho nezasiahla tak silno, ako iné odvetvia ekonomiky.

Za výrazný hnací motor tohto odvetvia v posledných desiatich rokoch možno považovať **výrazný záujem klientov o produkty životného poistenia**. To medziročne rástlo niekoľkokrát rýchlejšie ako neživotné. Rýchle tempo rastu podnecovalo najmä zvyšovanie disponibilných príjmov domácností, čo podnietilo i väčší záujem prepojiť poistenie so sporením. Aj preto boli ťahúňom odvetvia najmä investičné zmluvy. Po príchode krízy a rozkolísaní kapitálových trhov je však zreteľný návrat k bezpečnejším kapitálovým poisťkám, kde majú poisťenci nižší, ale stabilný výnos.

V neživotnom poistení sa dal v tejto dekáde vypozaďovať výrazný súboj komerčných poisťovní o klientov v povinnom zmluvnom poistení motorových vozidiel. To tlačilo na znižovanie cien tohto poistenia. Väčšinou slabú ziskovosť v PZP si poisťovne vyvažovali zaujímavejšími maržami pri havarijnom poistení, na čo im poslúžili aj databázy klientov z lacnejšieho povinného zmluvného poistenia.

2.3.3.2 Poisťovne

Podľa Slovenskej asociácie poisťovní malo k 31. marcu 2010 povolenie podnikáť na území Slovenska dvadsať poisťovní. Z toho je dvanásť poisťovní univerzálnych, päť životných a tri neživotné poisťovne. V stavovskej asociácii je združe-

Tab. 2.3.3.2. Najväčšie poisťovne (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Predpísané poistné	Náklady na poistné plnenia	Aktíva	Zisk po zdanení	Počet pracovníkov
1.	Allianz - Slovenská poisťovňa	661	264	2 035	71	2 320
2.	Kooperativa poisťovňa	461	259	969	8	1 226
3.	Generali Slovensko poisťovňa	215	95	486	-7	720
4.	Amslico AIG Life poisťovňa	127	49	636	18	197
5.	ING Životná poisťovňa	118	43	419	6	189

Prameň: Trend Top vo finančníctve 2009

ných devätnásť poisťovní a jedna pobočka zahraničnej poisťovne. Na konci roku 2008 pracovalo v slovenských komerčných poisťovniach 6 640 zamestnancov.

Zhruba tretinu trhu stále ovláda Allianz – Slovenská poisťovňa. V roku 2008 mierne medziročne narastla, keď dosiahla hrubé predpísané (technické) poistné 661 miliónov eur. Na druhom mieste sa už tradične umiestnila Kooperativa s predpísaným poistným 461 miliónov eur. Táto poisťovňa, rovnako ako ďalšie tri (Kontinuita, Komunálna poisťovňa a Poisťovňa SLSP), patrí do skupiny rakúskej Vienna Insurance Group. Ich celkový podiel na trhu v roku 2008 sa takmer vyrovnal Allianz. Tieto dve skupiny (Allianz a VIG) tak dnes ovládajú až tri pätiny slovenského poisťovacieho trhu.

Na sile získala aj poisťovňa Generali Slovensko, ktorá v roku 2008 fúzovala s Českou poisťovňou – Slovensko. Takto obsadila tretie miesto v rebríčku s predpísaným poistným 215 miliónov eur. Traja najväčší hráči si tak v súčasnosti delia takmer tri štvrtiny z poistného koláča.

V rámci životného poistenia patrí vedúca priečka Allianz – Slovenskej poisťovni pred Kooperativou. Ďalšie dve priečky obsadzujú špecialisti na životné poistenie Amslico AIG Life a ING Životná poisťovňa.

2.3.3.3 Poistné produkty

Slovenské poisťovne poskytujú **viac ako dvesto druhov produktov životného i neživotného poistenia**, čo vytvára širokú škálu ponúk pre potenciálnych klientov. Univerzálne a neživotné poisťovne ponúkajú takzvané podnikateľské typy poistenia, ako sú poistenie majetku a budov, zariadenia a zásob, strojov a strojných zariadení, skla či elektroniky. Zaplatiť si možno aj stavebno-montážne poistenie či poistenie prerušenia prevádzky (šomážne poistenie).

Dvere ku konkurenčnému poskytovaniu povinného zmluvného poistenia motorových vozidiel otvorilo zrušenie monopolu Slovenskej poisťovne na toto zákonné poistenie v roku 2002. V nadväznosti na to začalo čoraz viac poisťovní poskytovať aj havarijné poistenie motorových vozidiel.

Niektoré poisťovne sa špecializujú napríklad na poistenie cestovných nákladov, úverov či právnej ochrany. Občania využívajú najmä poistenie domácností a motorových vozidiel. A, samozrejme, rôzne formy životného poistenia, ktoré znamenalo v ostatných rokoch nebývalý rozvoj.

V súvislosti s poistením možno ešte spomenúť Eximbanku SR, ktorá okrem vývozných a dovozných úverov či bankových záruk, poskytuje aj poistenie exportných úverov. Týmto poistnými aktivitami sa snaží vylúčiť riziká nezaplatenia zo strany zahraničných kupujúcich, ktoré sú spojené s exportnými úvermi.

2.3.4 Lízing

2.3.4.1 Charakteristika a vývoj

Lízing ako alternatívny nástroj financovania investícií si už v polovici 90. rokov získal na Slovensku popularitu v súvislosti s ťažším prístupom k bankovým úverovým zdrojom. Peňažné ústavy nerady poskytovali pôžičky vo výške niekoľko stotisíc korún. Navyše, ich získanie bolo administratívne komplikovanejšie a zväčša zdĺhavejšie ako pri prenájme. Malí a strední podnikatelia mávali aj problémy s ručením zaobstarávaných investícií, preto využívali lízing. Svoje najlepšie časy zažil lízingový trh po roku 2000 (s miernym pribrzdením v polovici dekády), keď objemy lízingových obchodov medziročne prudko narastali. **Expanziu zastavila až finančná kríza, ktorá do slovenského lízingového biznisu začala prenikať v závere roka 2008.** V prvom rade išlo o poklesy prefinancovania strojov a nákladných vozidiel, teda takých predmetov prenájmu, ktoré súviseli s rýchlym rozvojom priemyslu, stavebníctva a dopravy.

Ako uvádza Asociácia leasingových spoločností (ALS) SR, rok 2009 poznamenal znížený dopyt podnikateľskej sféry po získaní prostriedkov na financovanie investičných potrieb. Podniky prijali opatrenia na šetrenie a znižovanie nákladov i v prevádzkovej oblasti. Rovnako sa vyvíjala i nálada spotrebiteľov, ktorí odkladali rozhodnutia o nákupe predmetov dlhodobej spotreby. Tieto faktory spôsobili prudký, až 45-percentný medziročný pokles lízingového trhu, ktorého objemy nových obchodov sa v roku 2009 vyšplhali na 1,5 miliardy eur. V roku 2008 to bolo takmer 2,8 miliardy eur.

Prispelo k tomu aj sťaženie získavania refinančných zdrojov od bankových domov. Aj preto museli lízingovky prijať opatrenia na dôkladnejšie posudzovanie projektov klientov, ich finančnú situáciu a zohľadňovanie rizík. V súčasnosti totiž lízingové spoločnosti ťažia problémy s platobnou disciplínou ich klientov, predovšetkým z radov malých a stredných podnikateľov. Najvypuklejšie sa to prejavilo v segmente nákladných vozidiel. Lízingu nepomohlo ani šrotovné, keďže táto forma financovania bola z tohto štátom dotovaného programu vylúčená. Aj napriek týmto nepriaznivým trendom očakáva ALS SR v roku 2010 medziročný nárast lízingových obchodov o päť až desať percent. Argumentuje najmä nutnosťou obnovy

strojového a vozidlového parku vo väčších firmách. Súčasne predpokladá pokles podielu spotrebiteľského sektoru na lízingu.

Počet nových zmlúv štyroch desiatok členov Asociácie lízingových spoločností (patria sem aj dve pôžičkové spoločnosti) v roku 2009 presiahol 68-tisíc. Ide o výrazný medziročný prepad o 38-tisíc zmlúv. Portfólio lízingových spoločností, teda celkový počet „živých“ zmlúv, predstavovalo v roku 2009 takmer 148-tisíc osobných automobilov, 49-tisíc úžitkových automobilov a 26-tisíc nákladných vozidiel. Strojov a priemyselných zariadení mali lízingovky v portfóliu 29-tisíc, okolo 7-tisíc ostatných investičných predmetov a do päťsto nehnuteľností. Lízingové spoločnosti tak v súčasnosti spravujú do 260-tisíc lízingových zmlúv.

Kedysi sa na Slovensku využíval najmä finančný lízing, ktorý predstavoval vyše 90 percent všetkých obchodov. V súčasnosti je už jeho podiel len niečo vyše polovičný. Viac ako 40 percent predstavuje úverová forma financovania a na operatívny prenájom ostáva takmer osem percent. V štruktúre obchodov hnutelných predmetov dominovali v roku 2009 osobné a úžitkové automobily s podielom 55 percent, nasledované strojmi (24 percent) a nákladnými automobilmi (16 percent).

Vyše 78 percent objemu slovenského lízingu smerovalo v roku 2009 do súkromného sektora, pod čím sa myslia služby, priemysel, stavebníctvo a poľnohospodárstvo. Päťtinu objemu obchodov uzatvorili spotrebiteľia. Verejný sektor lízing takmer nevyužíva, keď jeho podiel predstavuje necelé dve percentá. Z časového hľadiska sa viac ako 60 percent lízingových zmlúv uzatvára na obdobie dvoch až piatich rokov. Predmety lízingu sa v SR najčastejšie odpisujú po dobu troch alebo štyroch rokov.

Trh lízingu nehnuteľností dosiahol v roku 2009 zhruba päťpercentný podiel na celkovom objeme lízingu. Obchodmi za 98 miliónov eur však zaostáva za predchádzajúcimi dvomi rokmi. Týmto spôsobom sa financovala najmä výstavba maloobchodných budov a supermarketov, v predchádzajúcich rokoch išlo viac o priemyselné budovy.

2.3.4.2 Lízingové spoločnosti

V roku 2009 pôsobilo aktívne na slovenskom trhu okolo 50 lízingových spoločností, z ktorých bolo 40 združených v Asociácii leasingových spoločností SR. Dominujú dcérske firmy bánk a spoločnosti majetkovo naviazané na výrobcov automobilov. Nezávislé lízingovky, ktoré nemajú priame napojenie na finančné inštitúcie, nepatria k trhovým lídrom.

Lízing za viac ako dvesto miliónov eur urobilo v roku 2008 päť lízingových subjektov. Vedúcou spoločnosťou na trhu bol ČSOB Leasing (423 mil. eur), ktorý však na svoju expanziu doplatil stratovým hospodárením. Druhú priečku obsadil UniCredit Leasing Slovakia. V roku 2009 si spoločnosti poradie prehodili. V roku

Tab. 2.3.4.2. Najväčšie lízingové spoločnosti (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Objem obchodov	Objem obchodov (2009)	Financovaná hodnota	Pohľadávky voči klientom	Zisk po zdanení	Počet pracovníkov
1.	ČSOB Leasing	423	190	329	571	-2	218
2.	UniCredit Leasing Slovakia	367	220	299	630	5	171
3.	Tatra-Leasing	333	98	248	455	2	118
4.	Volkswagen Finančné služby Slovensko	242	189	178	260	4	77
5.	VB Leasing SK	220	102	174	305	-1	120

Prameň: Trend Top vo finančníctve 2009, Asociácia leasingových spoločností SR

2008 tretí Tatra-Leasing sa o rok neskôr objemovo výrazne prepadol a na bronzovej priečke ho vystriedala spoločnosť Volkswagen Finančné služby Slovensko. Vedúcu pozíciu na trhu operatívneho lízingu mala v roku 2009 špecializovaná firma Lease Plan Slovakia a líderské postavenie v lízingu nehnuteľností zasa VÚB Leasing.

2.4 Priemysel

Rekordnú produkciu zaznamenal proexportne orientovaný slovenský priemysel v roku 2008, potom ho už zasiahla kríza. Najsilnejším sektorom s takmer tretinovým podielom na tržbách je strojárstvo, najmä výroba automobilov.

2.4.1 Štruktúra priemyslu v SR

Slovenský priemysel sa po zmene politického režimu spred dvadsiatich rokov spočiatku iba ťažko vyrovnával so stratou pozícií na tradičných trhoch bývalého socialistického bloku. Najmä strojárstvo muselo rýchlo zvládnuť prechod zo zbrojárskej na civilnú produkciu, čo sa podnikom priveľmi nedarilo. Náročné bolo aj hľadanie nových zákazníkov v solventnejších západoeurópskych krajinách. Export je pre tuzemský priemysel mimoriadne dôležitý, lebo pri obmedzenom domácom dopyte kryje až vyše 55 percent jeho objednávok.

Najsilnejším sektorom domáceho priemyslu je v súčasnosti strojárstvo. Vytvára vyše tridsať percent jeho tržieb. Energetika takmer pätinu, elektrotechnika a chemický priemysel necelých 15 percent, hutníctvo osem, potravinárstvo šesť a drevospracujúci priemysel vyše štyri percentá tržieb.

2.4.1.1 Investori

Veľkým impulzom pre rozvoj domáceho priemyslu bol príchod zahraničných investorov. Tí priniesli viac zdrojov na nové investície ako mali domáci podnikatelia a disponovali predovšetkým vývoznými kontraktmi.

Vlajkovými loďami domáceho priemyslu sú dnes tri automobilky Volkswagen, Kia a PSA Peugeot-Citroën, ako aj dvaja výrobcovia elektroniky Samsung a Sony. Tieto firmy rozbehli na Slovensku nové závody na zelenej lúke a stali sa tiež základom pre budovanie rozsiahlej siete menších subdodávateľov kovových, gumových i plastových súčiastok, ako aj káblových zväzkov.

Ďalší kľúčoví investori preberali už zabehnuté tunajšie fabriky, no ďalej ich rozširovali. Napríklad Východoslovenské železiarne prevzal U.S. Steel, žiarske hlinikárne Norsk Hydro, bratislavskú rafinériu Slovnaft MOL, púchovské gumárne Continental, ružomberškú celulózku Mondi, prešovské a zvolenské výroby drevotriessky Kronospan, viaceré slovenské nábytkárne Swedwood, šaliansku chemičku Duslo Agrofert. Niektoré veľké podniky doteraz držia domáci podnikatelia i silné investičné skupiny.

2.4.1.2 Tržby a hospodárenie

Najmä vďaka zahraničným investorom tržby slovenského priemyslu v tomto desaťročí dynamicky rástli. V roku 2005 o deväť percent, v roku 2006 dokonca až o devätnásť a v roku 2007 o trinásť percent.

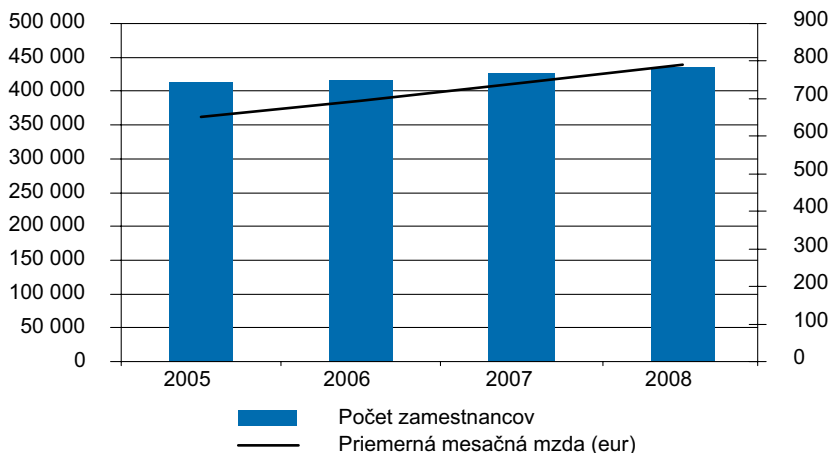
Rekordnú produkciu zaznamenal slovenský priemysel v roku 2008, keď sa jeho tržby vyšplhali na vyše 65 miliárd eur. No už vtedy začínal pociťovať vplyv nastupujúcej globálnej ekonomickej krízy. Padať začali najmä jeho zahraničné objednávky. V dôsledku toho vzrástol v roku 2008 so svojimi tržbami len o šesť percent.

Naplnilo sa ale kríza prejavila až v roku 2009. Tržby priemyslu spadli o osemnásť percent. Dotklo sa to najmä strojárkej výroby, ktorá klesla medziročne o 34 percent, z toho výroba áut o 26 percent. Zhruba o štvrtinu sa znížili aj tržby textilného, odevného i obuvníckeho priemyslu. Rastové parametre si, naopak, udržiavala iba rafinácia (sedem percent) a výroba elektroniky (dve percentá).

V závere roka 2009 sa začalo prejavovať mierne oživenie, ktoré pokračuje aj v roku 2010. Za prvé tri mesiace roku vzrástli tržby slovenského priemyslu medziročne od 15 do 20 percent. Poklesom však ešte nemusí byť koniec. Svetový predaj áut v posledných mesiacoch ťahali po celom svete takzvané šrotovacie programy kryté z verejných financií. Po ich doznení sa môže výroba vozidiel opäť pohnúť smerom nadol.

Ako kríza doľahla na ziskovosť celého priemyslu v roku 2009 zatiaľ spresnené nie je. No hospodársky výsledok klesol slovenskému priemyslu už rok predtým. Po dlhých rokoch rastu sa znížil na 3,6 miliardy eur, čo zhruba zodpovedá úrovni roku 2005. I keď nielen pre krízu, ale aj preto, že zisk celého slovenského priemyslu za rok 2007 bol nadnesený precenením aktív slovenských rozvodných podnikov. Najziskovejšia je už tradične slovenská energetika. Tá v roku 2009 zarobila 1,3 miliardy eur. Slušné zisky zaznamenali ešte strojáři a hutníci.

Graf 2.4.1.3. Zamestnanosť v priemysle

Prameň: Štatistický úrad SR

2.4.1.3 Zamestnanosť

Hospodárska kríza sa prejavila aj na zamestnanosti. Zatiaľ čo ku koncu roka 2008 dával priemysel prácu 552-tisícom ľudí (ide o údaj, ktorý navyše zahŕňa aj firmy do 20 ľudí), tak k záveru nasledujúceho roku v ňom pracovalo už iba 470-tisíc zamestnancov. V roku 2010 nastáva mierne oživenie. V marci priemysel už opäť zamestnával o tritisíc ľudí viac.

Do budúcnosti sa už nedá rátať s tým, že práve priemysel môže byť výrazným hnacím motorom rastu zamestnanosti. Mnohé firmy totiž neustále pracujú na automatizácii svojich technológií, a tak i napriek rastu výroby nebudú prijímať veľa nových ľudí.

2.4.1.4 Perspektívy priemyselnej výroby

Po doznení krízy môže slovenský priemysel ďalej rásť. Počas recesie si čoraz viac koncernov najmä zo západnej Európy uvedomuje potrebu presúvania výroby ďalej smerom na východ. Nakoľko je však aj tuzemská pracovná sila čoraz drahšia, neodvratný je odchod niektorých prácnejších výrobných podnikov s nižšou pridanou hodnotou zo Slovenska ďalej do lacnejších teritórií, najmä do ázijských krajín. Týka sa to napríklad výroby káblových zväzkov, ale aj textilnej, odevnej a obuvníckej brandže.

2.4.2 Strojárstvo

2.4.2.1 Charakteristika a vývoj

Strojársky priemysel je jedným z nosných odvetví priemyslu na Slovensku od sklonku Rakúsko-uhorskej monarchie, keď sa rozhodlo o presune časti zbrojárskej výroby českých Škodových závodov na Považie. Už na týchto základoch vyrástol najsilnejší socialistický priemyselný koncern Závody ťažkého strojárstva s generálnym riaditeľstvom v Martine. Jeho výrobné portfólio bolo široké, no technologicky bolo jadrom znovu Považie, kde fungovali hlavné montovne, ale aj vývoj takzvanej špeciálnej výroby, teda zbrojárstva. Fabriky v Dubnici nad Váhom, Považskej Bystrici a Trenčíne mali širokú sieť kooperácií vo väčšine kútov Slovenska, takmer s každou továrňou ZŤS. Začiatkom deväťdesiatych rokov minulého storočia sa koncern po presmerovaní dopytu na východných trhoch rozpadol a veľká časť jeho podnikov sa po následnej privatizácii nevyhla konkurzu. Hlavný impulz zmeny k lepšiemu prišiel znovu zo západného Slovenska.

2.4.2.2 Podniky a investície

Základom bola transformácia značnej časti strojárskych podnikov na výrobu automobilov. Strategickú úlohu zohral bývalý generálny riaditeľ ZŤS Jozef Uhrík, ktorý sa po vstupe nemeckého Volkswagenu do Bratislavských automobilových závodov dostal do vedenia Volkswagen Slovakia. Najmä po roku 2000, keď po výraznom rozšírení rozsahu a kvality portfólia závodu prišli na Slovensko viacerí veľkí dodávatelia, sa začala písať automobilová kapitola histórie strojárskeho priemyslu, neskôr podporená automobilkami PSA a Kia a ich dodávateľmi.

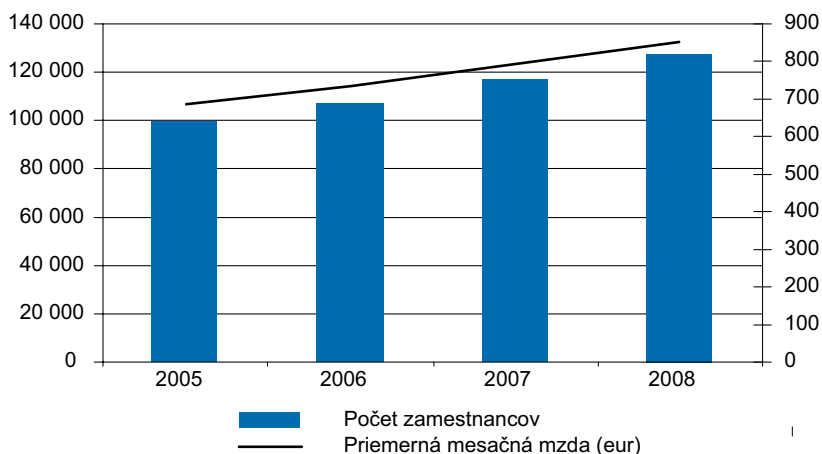
Dnes najmä automobilovou výrobou strojárstvo so zhruba tretinovým podielom ťahá celý slovenský priemysel. V roku 2008 kulminovali tržby odvetvia na zhruba 20 miliárdach eur, krízový rok 2009 im podľa predbežných čísiel ubral tridsať percent výkonov. A vyzerá, že sa podpíše aj na celom obraze odvetvia, ktorému hrozí zmenšenie o tretinu firiem a zníženie stavov o pätinu zamestnancov.

Tab. 2.4.2.1. Strojárstvo (mld. eur, vybrané hospodárske ukazovatele)

	2005	2006	2007	2008
Tržby spolu	11,770	14,623	19,000	20,029
Tržby za vlastné výrobky a služby	11,320	14,352	18,725	19,664
Pridaná hodnota	1,951	2,167	2,810	2,866
Hospodársky výsledok pred zdanením	0,342	0,451	0,591	0,664
Počet zamestnancov	99 586	107 180	116 995	127 547
Produktivita práce na zamestnanca (tis. eur)	118	136	162	157
Priemerná mesačná mzda (eur)	686	735	792	852

Prameň: Štatistický úrad SR

Graf 2.4.2.1. Zamestnanosť v strojárstve

Prameň: Štatistický úrad SR

Produkcija v slovenskom priemysle spadla v krízovom roku 2009 o štvrtinu. Nemálo sa na tom podpísal práve silný automobilový priemysel, nielen päťnovým znížením produkcie áut na 461-tisíc kusov, ale aj poklesom výroby v širokej dodávateľskej sieti. Najviac pocítila produkcia automobilov 40-percentné zníženie výroby slovenského Volkswagenu, ktorý v roku 2009 vyrobil len 106-tisíc áut. Klesala aj produkcia v zvyšných dvoch automobilových fabrikách, ako aj v dodávateľskej výrobe, ktorá už v podstate produkuje pre všetky svetové automobilky.

Najväčší medziročný pokles v odvetví vykázal v roku 2009 segment výroby strojov a zariadení so 40-percentným znížením produkcie. O tridsať percent menej vyrobil subsektor výroby kovov a kovových konštrukcií, no aj dopravných prostriedkov. V rámci nich prítom fungujú pomerne silné firmy, ktoré sa dokázali pozdvihnúť po problémoch v minulosti, ako popradská Tatravagónka či Slovenské energetické strojárne Tlmače.

Citeľné poklesy zaznamenala aj ďalšia tradične silná odnož slovenského strojárstva – ložiskári. Ide o logický dôsledok zníženia dopytu výrobcov áut, ako aj v podstate všetkých ďalších strojných zariadení. Napriek istým poklesom udržiavajú svoju veľkosť producenti domácich spotrebičov a komponentov k nim, ako Whirlpool Slovakia či slovenská pobočka Embraco. Popri veľkých energetických zariadeniach má v slovenskom strojárstve miesto aj výroba domácich kotlov. Po dávnejšej akvizícii skalického výrobcu domácich kotlov Protherm prevádzkuje nadnárodná skupina Vaillant už niekoľko rokov aj závod Vaillant Industrial Slovakia v Trenčianskych Stankovciach na výrobu modulov pre celú skupinu.

Tab. 2.4.2.2. Najväčšie podniky strojárkeho priemyslu (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Pridaná hodnota	Zisk po zdanení	Aktíva	Počet pracovníkov
1.	Volkswagen Slovakia Bratislava	5 374	429	294	2 158	8 719
2.	Kia Motors Slovakia Žilina	2 229	151	50	1 526	2 794
3.	PCA Slovakia Trnava	1 641	190	-20	797	3 408
4.	Mobis Slovakia Gbeľany	564	5	-20	328	1 000
5.	Johnson Controls International Bratislava	481	43	5	139	1 648

n - nedostupný údaj
Prameň: Trend Top 2009

Napriek nemalému poklesu výroby i zamestnanosti možno očakávať, že strojárstvo a osobitne automobilový priemysel ostanú aj naďalej hybnou silou slovenskej ekonomiky. Už len preto, že ako jeden z mála sektorov aj v krízových časoch priťahuje veľké firemné investície. Príkladom je tohtoročná investícia koncernu Volkswagen do výroby malých osobných áut v Bratislave.

2.4.3 Elektrotechnika

2.4.3.1. Charakteristika a vývoj

Elektrotechnický priemysel na Slovensku je dlhodobo jedným z najdynamickejších sa rozvíjajúcich častí hospodárstva Slovenska. Rastie v priemere rýchlejšie ako HDP krajiny. Po hlbokom útlme elektrotechnickej výroby v deväťdesiatych rokoch, kedy sa prejavilo zaostávanie doma vyvíjanej a vyrábanej elektroniky za svetovými trendmi, sa v posledných rokoch táto javí ako najdynamickejšie rastúca. A to v ob-
 jomoch výroby i v exporte.

Za tento rast v najväčšej miere zodpovedajú zahraničné spoločnosti, ktoré si na Slovensku otvorili fabriky alebo dokonca európske výrobné centrály. Elektrotechnický priemysel sa stáva plnohodnotným druhým pilierom slovenského priemyslu, hneď po automobilovom priemysle, a jeho význam pre národné hospodárstvo rastie aj v čase hospodárskeho útlmu.

Tržby v elektrotechnických podnikoch zažívali po roku 2000 vzostup v desiatkach percent. Najmä po nábehu najväčšieho koncernu v odvetví – Samsung Electronics Slovakia – zaznamenali tržby medzi rokmi 2004 až 2007 vysoký medzi-
 ročný rast (od 20 do 40 percent). Ten ťahala najmä expanzia finalizačných výrob (televízory, DVD rekordéry, prehrávače), ale aj produkcia naviazaná na automobilový priemysel (výroba elektromotorov či káblových zväzkov). Dynamika postupne spomaľovala, čo potvrdil aj rok 2008, keď súhrnné tržby v elektrotechnike narástli o 13 percent na 9,2 miliardy eur.

Tab. 2.4.3.1. Elektrotechnika (mld. eur, vybrané hospodárske ukazovatele)

	2005	2006	2007	2008
Tržby spolu	4,021	5,703	7,733	9,187
Tržby za vlastné výroby a služby	3,404	4,946	6,752	8,378
Pridaná hodnota	0,637	0,898	1,045	1,106
Hospodársky výsledok pred zdanením	0,084	0,263	0,178	0,082
Počet zamestnancov	59 851	60 567	66 126	70 380
Produktivita práce na zamestnanca (tis. eur)	67	94	117	131
Priemerná mesačná mzda (eur)	425	477	562	663

Prameň: Štatistický úrad SR

Ziskovosť tohto odvetvia sa vyvíja menej presvedčivo: v roku 2008 dosiahla elektrotechnika súhrnný hospodársky výsledok necelých sto miliónov eur, čo je takmer rovnaký výsledok ako v roku 2005. Je to však dvojtretinový prepád oproti rekordnému roku 2006. Rok 2009 veští ďalší prepád ziskovosti odvetvia. Jedným z dôvodov klesajúcich ziskov je neustále zastarávanie elektronických výrobkov spojené s klesajúcou cenou, a teda klesajúcou ziskovou maržou.

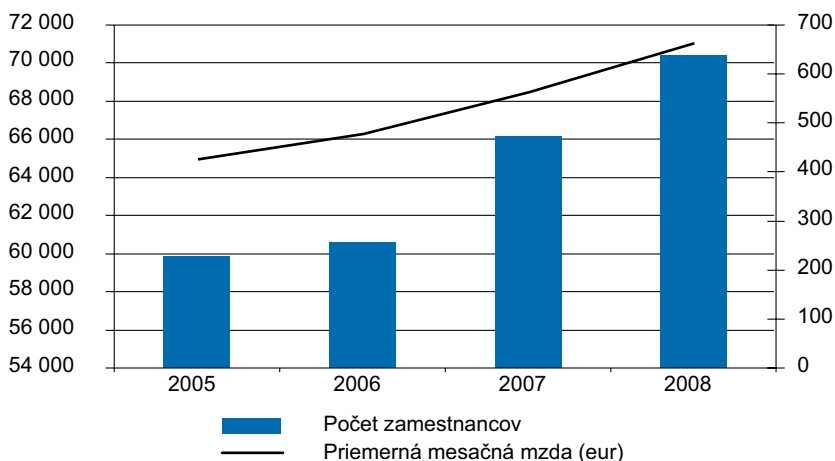
Za roky 2002 až 2007 vzrástla pridaná hodnota v elektrotechnike najviac zo všetkých priemyselných odvetví – zhruba dvojnásobne. Jej rast sa však v roku 2008 takmer zastavil a tento stav zotrúva. S pridanou hodnotou úzko súvisí aj zamestnanosť, ktorá už druhý rok po sebe rastie rýchlejšie ako pridaná hodnota. Stav pracovníkov sa v roku 2008 vyšplhal na 70-tisíc, avšak kríza ich stav v roku 2009 zosekala podľa predbežných odhadov o desiatich s priemernou mzdou okolo 665 eur.

2.4.3.2 Podniky a investície

Elektrotechnici, najmä na začiatku výrobného reťazca, zažili v čase krízy skokové prepady objednávok v októbri až decembri 2008. Z týchto pádov sa mnohé firmy ešte nespamätali. Ale sú aj také, ktoré kríza posilnila a perspektívne by situáciu mohli využiť na zlepšenie svojho postavenia na trhu alebo v rámci materského koncernu. Je to badateľné najmä v televíznych fabrikách Samsungu, Sony (od apríla 2010 Foxconn) a Universal Media Corporation (Slovakia), ktoré tvoria až polovicu tržieb odvetvia elektrotechniky.

Kríza zároveň priniesla urýchlenie očistného procesu, keď niektoré podniky na začiatku výrobného reťazca s vysokým podielom manuálnej práce začali, spolu s rastúcimi mzdovými nákladmi, postupne opúšťať slovenskú elektrotechniku. A nezabránili tomu ani znížené menové riziká prijatím eura. Ide najmä o výrobu káblových zväzkov do áut. Toto sa prejavuje ďalej v roku 2009 a 2010, keď rastú tržby a pridaná hodnota výrobcov televízorov a spotrebnej elektroniky o jednociferné percento. Naopak lacnejšie výroby zaznamenávajú útlm a prehlbujú straty. V ďalších rokoch môže tento trend pokračovať.

Graf 2.4.3.1. Zamestnanosť v elektrotechnike

Prameň: Štatistický úrad SR

Odchod najväčších zamestnávateľov – producentov káblových zväzkov – nezmierni ani neustáli príchod zahraničných investorov, napríklad taiwanského výrobcu LC displejov AU Optronics či rozširovanie dodávateľov automobilových komponentov ako je kechnecký Magneti Marelli. Elektrotechnika sa bude ďalej posúvať k sofistikovanejším výrobkom, s ktorými na Slovensko prídu aj dizajnové a vývojové štúdiá. Slabou stránkou v tomto smere je vývoj odborného školstva, ktoré trpí najmä nezáujmom študentov o elektrotechnické odbory.

Tab. 2.4.3.2. Najväčšie podniky elektrotechnického priemyslu (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Pridaná hodnota	Zisk po zdanení	Aktíva	Počet pracovníkov
1.	Samsung Electronics Slovakia Galanta	3 523	97	-32	716	4 671
2.	Sony Slovakia Nitra	1 225	n	n	n	3 702
3.	Samsung Electronics LCD Slovakia Voderady	227	n	n	n	592
4.	Emerson Nové Mesto nad Váhom	189	32	7	112	1 376
5.	Panasonic AWC Networks Slovakia Kropachy	184	41	3	86	850

n – nedostupný údaj

Prameň: Trend Top 2009

2.4.4 Ťažobný priemysel

2.4.4.1 Charakteristika a vývoj

Po poklesoch ťažiarkeho biznisu na Slovensku zo začiatku milénia pomáhajú oživiť ťažbu najmä štátne subvencie. Perspektívne komodity na ťažbu, akými sú napríklad mastenec či geotermálna voda, sa stále iba rozbiehajú.

Ťažba je stále najmenšie slovenské odvetvie priemyslu, ale od roku 2007 neustále rastú nielen tržby, ale aj pridaná hodnota. V roku 2008 dosiahli vyše 550 miliónov eur, z čoho pridaná hodnota tvorila takmer 340 miliónov eur. Hrubý zisk rastie ešte rýchlejšie – po kumulovanej stomiliónovej strate v roku 2003 sa jeho rast zastavil na 129 miliónoch v roku 2008.

Pod výsledok sa podpísali najmä racionalizačné opatrenia, keď napriek rastu všetkých ekonomických ukazovateľov klesla zamestnanosť v ťažobnom priemysle o dve percentá. Počty najviac škrtali veľké firmy – Nafta Gbely, Alas Slovakia Bratislava či Hornonitrianske bane Prievidza. V odvetví stále pracuje vyše osemtisíc ľudí, väčšina z nich v dotovanej ťažbe uhlia. Pokles zamestnanosti priniesol aj rast pridanej hodnoty odvetvia, ktorá iba s menšou prestávkou v roku 2006, neustále rastie spolu s tržbami a naďalej má na nich vyše polovičný podiel.

V roku 2009 vykazujú predbežné mesačné zisťovania vykazujú vyše dvanásť-percentný pokles ťažobného biznisu – podpísal sa pod to najmä pokles v stavebníctve, ktorý oslabil ťažbu a znížil ceny kameniva a štrkov. Prvé mesiace roku 2010 ukazujú oživenie aj v tejto sfére, keď sa rozbiehajú najmä vládne a európske mega-projekty – výstavba diaľnic a rýchlostných ciest.

2.4.4.2 Podniky a investície

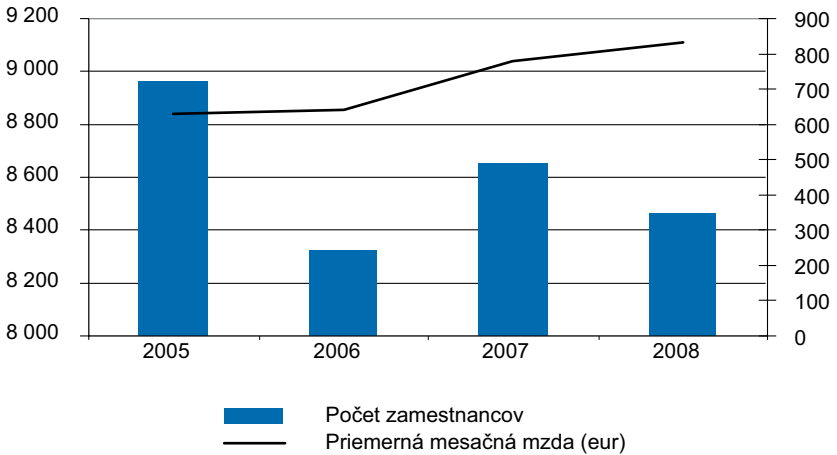
Najväčšou časťou ťažobného priemyslu je naďalej ťažba plynu, ropy a uhlia – tvorí až dve tretiny tržieb odvetvia. Najväčšia firma Nafta Gbely však väčšinu svo-

Tab. 2.4.4.1. Ťažobný priemysel (mil. eur, vybrané hospodárske ukazovatele)

	2005	2006	2007	2008
Tržby spolu	434,9	403,8	475,5	554,2
Tržby za vlastné výrobky a služby	397,4	376,6	428,8	518,3
Pridaná hodnota	240,9	202,3	272,8	336,7
Hospodársky výsledok pred zdanením	75,3	68,1	89,8	128,7
Počet zamestnancov	8 963	8 321	8 653	8 464
Produktivita práce na zamestnanca (tis. eur)	49	49	55	65
Priemerná mesačná mzda (eur)	629	642	779	833

Prameň: Štatistický úrad SR

Graf 2.4.4.1. Zamestnanosť v ťažobnom priemysle

Prameň: Štatistický úrad SR

jich tržieb nezískava z ťažby, ale zo zásobníkov plynu, ktoré prenajímajú plynárom. Kapacita zásobníkov čoskoro dosiahne 2,5 miliardy kubických metrov, ale to až po dokončení projektu Gajary-Báden za vyše 166 miliónov eur. Nafta ťaží iba okolo 60 miliónov kubických metrov plynu ročne, spolu s nitrianskym Elgasom (so spolujahiteľom ruským Gazpromom) kryjú necelých päť percent slovenskej spotreby.

Väčšinu slovenskej spotreby kryje ťažba hnedého uhlia, ktorá neoslabuje – v roku 2008 vzrástla o vyše 15 percent na dva a štvrt milióna ton. Najväčšou firmou v tomto sektore sú Hornonitrianske bane Prievidza s vyše štyrmi tisími zamestnancov. Vo svojich troch baniach po stratových rokoch už štvrtý rok dosahujú zisk. Nadalej však ťažbu hnedého uhlia držia pri živote štátne dotácie. A nedostáva ich len najväčšia spoločnosť. Slovenská vláda sa snaží zachraňovať aj pracovné miesta v záhorskej bani Čáry (300 pracovných miest) či v Bani Dolina pri Veľkom Krtíši (200 pracovných miest). Niekedy ani dotácie nepomáhajú – skončila ťažba železnej rudy v Siderite Nižná Slaná, ale aj prešovské Solivary.

Stavebné podniky držia momentálne v útlmovom tempe ťažby štrku a kameňa. Ale táto časť ťažobného priemyslu by mala v budúcnosti dnešný štvrtinový podiel na celkových tržbách zvyšovať, čomu pomôžu najmä štátne zákazky. Okolie diaľničných koridorov majú pokryté firmy ako nemecký Strabag, francúzska Eurovia či rakúsky Alas.

Budúcnosť však na Slovensku nepatrí tradičným ťažiariským biznisom. Zásoby ropy a plynu sú len symbolické, uhoľnú agóniu pomaly, ale isto utlmí európska en-

vironmentálna politika. Perspektívne to ale na východe Slovenska vyzerá s ťažbou mastenca, ktorý sa využíva vo farmaceutickom, chemickom, kozmetickom a papierenšom priemysle. SR disponuje približne desiatimi percentami svetových zásob magnezitu, čo zatiaľ najviac využívajú Slovenské magnezitové závody v Jelšave. Rovnako sa ťažbou zaoberá aj Slovmag Lubeník.

Viacero zahraničných investorov sa pozerá po využívaní termálnej vody. Chcú ju ťažiť nielen na účely ohrevu vody do aquaparkov, ale najmä na výrobu elektriny a vykurovanie celých miest. Vykurovanie termálnymi vrtmi využíva čiastočne mesto Galanta. Podobné projekty aj s výrobou elektriny chystajú mestá Dunajská Streda, Košice, Trebišov, Šaľa, Veľký Meder, Prešov, Veľká Lomnica, Sereď a Čiližská Radvaň. Väčšina z týchto projektov sa má spustiť po roku 2011.

Na okraji verejného záujmu zatiaľ stojí obnova ťažby zlata, ako aj nová ťažba rádioaktívneho uránu kanadskými investormi na Považí. Kanadskí investori sa snažili aj o obnovu ťažby medi, striebra, ortuti, antimónu či platiny. Podobne ako pri zlato či uráne, vzbudili aj týmito projektmi nevoľu obyvateľov blízkych obcí.

2.4.5 Hutníctvo

2.4.5.1 Charakteristika a vývoj

Hutnícky priemysel bol aj v minulosti jedným z kľúčových odvetví slovenského priemyslu. Napriek slabej surovinovej základni železnej rudy na Slovensku tento priemysel za posledné roky rástol svižným tempom blízky priemeru hospodárstva.

V krízových rokoch sa však potvrdilo, že výroba kovov je cyklické odvetvie naviazané na objednávky od stavbárov, výrobcov automobilov či strojárov. A práve pády hutníkov boli oproti priemeru v slovenskom priemysle strmšie.

Rekordný rok 2007 s tržbami 5,13 miliardy eur hutníci neprekonajú ešte niekoľko rokov. Kým v roku 2008 bol prepad iba o necelých päť percent, v roku 2009 klesli tržby až o takmer tridsať percent. Rok 2010 zatiaľ vyzerá optimistickejšie – mesačné štatistiky hovoria oproti rovnakému obdobiu predchádzajúceho roka o opätovnom raste v desiatkach percent.

Ziskovosť sa nezlepšuje, naopak, prepadla sa ešte hlbšie. Posledné číslo zo štatistického úradu hovorí o hrubom zisku päťsto miliónov eur v roku 2008. Aj pridaná hodnota v hutníctve zaznamenáva nepriaznivý vývoj, keď dlhodobo klesá, čo následne tlačí aj na zamestnanosť. Tá sa neustále znižuje a v súčasnosti hutníctvo zamestnáva najmenej ľudí v jeho novodobej histórii. Zamestnanosť sa dostala na 26-tisíc ľudí s priemerným platom 1 080 eur.

Tab. 2.4.5.1. Hutníctvo (mld. eur, vybrané hospodárske ukazovatele)

	2005	2006	2007	2008
Tržby spolu	4,461	4,994	5,126	4,880
Tržby za vlastné výrobky a služby	4,055	4,568	4,676	4,648
Pridaná hodnota	1,251	1,427	1,390	1,092
Hospodársky výsledok pred zdanením	0,742	0,825	0,695	0,538
Počet zamestnancov	27 175	26 392	27 218	26 384
Produktivita práce na zamestnanca (tis. eur)	164	189	188	185
Priemerná mesačná mzda (eur)	952	1 024	1 054	1 081

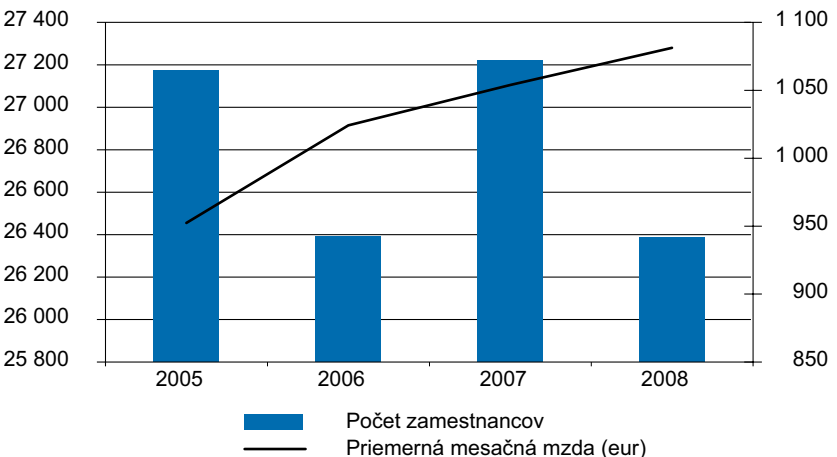
Prameň: Štatistický úrad SR

2.4.5.2 Podniky a investície

Najviac zamestnáva tretí najväčší zamestnávateľ na Slovensku – U.S. Steel Košice. Americkým majiteľom oceliarní vyplýva z privatizačnej zmluvy zákaz prepúšťať do roku 2010. Prirodzenými úbytkami – odchodom do dôchodku – alebo štedrými dohodami o odchode dokázal U.S. Steel aj napriek tomuto obmedzeniu znížiť svoje stavy zo 16-tisíc pracovníkov v roku 2001 na zhruba 12-tisíc ľudí.

Krízové prepúšťanie zažili prakticky všetci slovenskí oceliari. Železiarne Podbrezová, ktoré prepustili takmer štvrtinu zamestnancov z vyše osemtisíc, zatvorili svoju prevádzku ŽP Prako v Prakovciach, ako aj českú dcéru Ťažírny trub Svírov. Pre-

Graf 2.4.5.1. Zamestnanosť v hutníctve

Prameň: Štatistický úrad SR

púšťali aj OFZ Istebné, mediarsky Colmet Považská Bystrica, žiarske ZSNP a košická zlievareň Eurocast.

Slovenské oceliarske výrobky sú aj vďaka silnému konverznému kurzu málo konkurencieschopné s podnikmi v susedných krajinách. Ich produkcia sa teda ťažšie vyváža. Je otáznne, čo s konkurencieschopnosťou slovenských hutí urobí uvoľnenie cien ocele, ktoré spustili svetové oceliarske koncerny zafixovaním cien namiesto roka iba na tri mesiace. Ak budú slovenské oceliarne schopné držať svoje náklady vrátane dodávateľských cien železnej rudy či šrotu na uzde, môžu z rastúceho vývoja cien ocele iba získať. Navyše si na Slovensku najväčšie hutnícke firmy nekonkurujú – každá sa špecializuje na iné produkty.

Valcovanú oceľ vyrába košický U.S. Steel. Ťahané oceľové rúry majú zasa v portfóliu Železiarne Podbrezová, SSM vyrába v Strážskom v menšej oceliarni betonársku oceľ. Oceľ v menšom spracovávajú Bekaert v Hlohovci a Sládkovičove, ArcelorMittal Gonvarri v Senici a Metalex v Košiciach.

Neocelové hutníctvo sa na Slovensku zameriava najmä na výrobu hliníka (Slovalco Žiar nad Hronom), medi (Kovohuty Krompachy) a ferozliatin (OFZ). Bývalé Oravské ferozliatinové závody (OFZ) boli dlho naviazané na odberateľa ArcelorMittal. Ten mal ešte pre pár rokmi záujem o kúpu tohto podniku. OFZ sa podarilo diverzifikovať odberateľskú štruktúru a tržby do roku 2008 utešene rástli. Kovohuty Krompachy posilňujú produkciu medeného drôtu, stále však zápasia s nákupom suroviny – medeného šrotu. Slovalco väčšinu svojej produkcie vyváža. Jeho ekonomický úspech v segmente pohyblivých cien hliníka vo svete držia nad vodou najmä lacné nákupy elektriny z elektrárne v Mochovciach. Táto exkluzívna zmluva platí do roku 2013. Energetická náročnosť a prípadné zdražovanie energií je existenčnou otázkou aj pre ostatných hutníkov. Budúcnosť a udržateľnosť hutníctva na Slovensku bude vo veľkej miere závisieť na rozvoji pružnejšej výroby (menšie oceliarne), prípadne na zmene orientácie veľkých hráčov na výrobky s vyššou pridanou hodnotou.

2.4.5.2. Tab. Najväčšie podniky hutníctva (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Pridaná hodnota	Zisk po zdanení	Aktíva	Počet pracovníkov
1.	U.S. Steel Košice	2 838	673	338	2 162	14 645
2.	Železiarne Podbrezová	648	204	25	492	7 978
3.	Slovalco Žiar nad Hronom	330	123	83	309	616
4.	OFZ Istebné	217	42	16	119	641
5.	Bekeart Hlohovec	180	29	-9	160	1 365

Prameň: Trend Top 2009

2.4.6 Chemický a farmaceutický priemysel

2.4.6.1 Charakteristika a vývoj

Slovenská chémia si svoje vrcholy zažila najmä pri prudkom raste cien ropy v polovici tejto dekády. V roku 2005 jej tržby medziročne poskočili o pätnásť, o rok neskôr až o 27 percent. Následne už odvetvie dosahovalo nepomerne striedmejšie rasty. V roku 2008 sa tržby brandže vyšplhali na 8,7 miliardy eur. V spomínanom roku zažilo odvetvie aj prvý vážnejší prepad ziskov s medziročným poklesom na polovicu – 133 miliónov eur. Vďaka za to predkrízovému pádu cien ropy. Vlajková loď slovenskej chémie – bratislavský Slovnaft, ktorý vytvára takmer polovicu jej tržieb, začal dosahovať stratu už v poslednom štvrtroku 2008.

Prvá polovica tohto desaťročia sa prejavovala aj poklesom zamestnanosti v odvetví. Zlom nastal v roku 2006, o dva roky neskôr už chémia dávala prácu 39-tisícim ľuďom s priemernou mzdou zhruba 850 eur. Zamestnanosť ťahali nahor predovšetkým početné nové podniky zahraničných výrobcov plastových a gumových produktov, ktorí na Slovensko prišli za tunajšími automobilkami či výrobcami elektroniky.

Kríza však spôsobila opadnutie záujmu investorov i zníženie tržieb. V roku 2009 zaznamenal slovenský gumársky a plastikársky priemysel pokles tržieb takmer o pätinu, tradičná chémia s výrobou hnojív, chemikálií, vláken či fólií padla o 16 percent a farmácia o tri percentá.

2.4.6.2 Podniky a investície

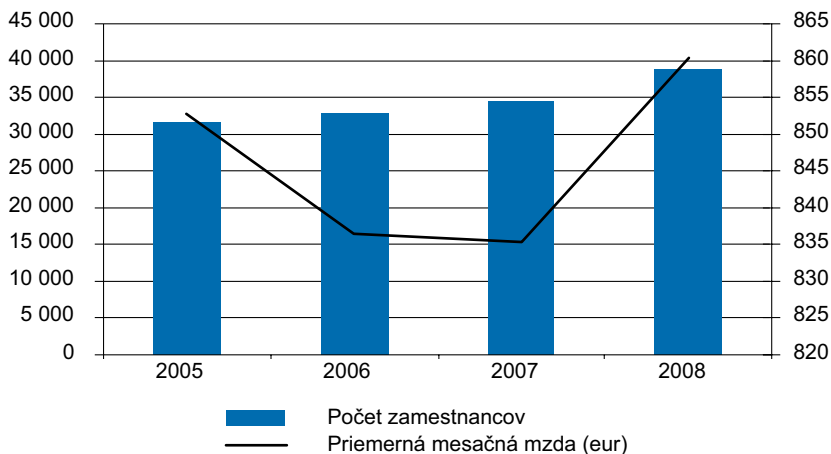
Slovenský chemický a farmaceutický priemysel bol po rozbehu privatizácie v deväťdesiatych rokoch jedným z hlavných cieľov domácich podnikateľov. Od štátu získali všetky kľúčové podniky. Spočiatku dokázala väčšina z nich tieto fabriky samostatne rozvíjať, a to aj vďaka lacným energiám (chémia je mimoriadne energeticky náročné odvetvie). Po raste cien elektriny i zemného plynu z prelomu milénia,

Tab. 2.4.6.1. Chemický priemysel (mil. eur, vybrané hospodárske ukazovatele)

	2005	2006	2007	2008
Tržby spolu	6,448	8,203	8,595	8,712
Tržby za vlastné výrobky a služby	5,096	5,836	7,015	7,439
Pridaná hodnota	1,258	1,158	1,214	1,071
Hospodársky výsledok pred zdanením	0,491	0,462	0,343	0,172
Počet zamestnancov	31 615	32 871	34 478	38 842
Produktivita práce na zamestnanca (tis. eur)	204	250	249	224
Priemerná mesačná mzda (eur)	853	836	835	860

Prameň: Štatistický úrad SR

Graf 2.4.6.1. Zamestnanosť v chemickom priemysle

Prameň: Štatistický úrad SR

i po tlaku EÚ na ekologizáciu, začali domácich privatizérov vymieňať silnejší zahraniční investori.

Šalianske Duslo i bratislavský Istrochem, ktoré vyrábajú najmä hnojivá, gumárenské chemikálie či pesticídy, kúpil český Agrofert. Slovnaft získal maďarský MOL, humenského výrobcu syntetických vlákien francúzska Rhodia a neskôr ďalší investori. Púchovský Matador zasa prevzal nemecký Continental a najväčšieho slovenského producenta liečiv Slovakofarmu Hlohovec americký investičný fond Varburg Pincus, ktorý firmu začlenil do svojej stredoeurópskej skupiny Zentiva. Aktuálne ju ovláda francúzsky koncern Sanofi Aventis.

Niekoľko tradičných podnikov zostalo aj v rukách domácich podnikateľov. Ide napríklad o výrobcu farieb a lakov Chemolak Smelence, producenta plastových rúr pre stavebníctvo Plastiku Nitra či vestenické gumárne Vegum.

Viaceré domáce investičné skupiny sa sriedajú v Nováckych chemických závodoch. Aktuálne ich vlastní Istrokapital. Podnik je však zároveň v konkurze, pretože nevedel uhradiť bruselskej centrále EÚ vysokú pokutu za cenový kartel, ktorý si dohodol s inými európskymi chemičkami.

Kríza vyvoláva aj pády viacerých podnikov. Gumári z českej Rubeny Slovensko opustili, keď v Predmieri pri Bytči zavreli fabriku so sto ľuďmi. Český Kord sa dostal na pokraj krachu a jeho výrobu vlákien v Senici ide oživovať česká investičná skupina Jet Investment. Všetkých tristo zamestnancov prepustil aj humenský Chemlon, ktorý bol naposledy v rukách tuzemskej finančnej skupiny Slavia Capital. Podnik neustál cenový tlak ázijských producentov syntetických vlákien.

Tab. 2.4.6.2. Najväčšie podniky chemického priemyslu (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Pridaná hodnota	Zisk po zdanení	Aktíva	Počet pracovníkov
1.	Slovnaft Bratislava	4 068	300	26	2 013	3 737
2.	Duslo Šaľa	453	104	38	527	2 111
3.	Continental Matador Truck Tires Púchov	391	76	20	191	1 134
4.	Continental Matador Rubber Púchov	336	56	-10	312	2 024
5.	NCHZ v konkurze Nováky	214	39	n	n	1 945

n – nedostupný údaj

Prameň: Trend Top 2009

Kríza zasahuje aj vlajkové lode slovenskej chémie. Duslo v roku 2009 prišlo medziročne o 40 percent tržieb. Pre pokles výroby, ale najmä kvôli prepadu cien hnojív, skončilo v strate. Slovnaft po desiatich rokoch nepretržitých ziskov vykázal v roku 2009 vysokú stratu vo výške 56 miliónov eur. To výrazne zníži výsledky celej chémie. Navyše krízovým vývojom musí toto odvetvie prechádzať uprostred plnenia náročných ekologických požiadaviek z Bruselu či od slovenskej vlády.

Po ústupe krízy by ale slovenská chémia mohla ďalej rásť. Najmä západoeurópske koncerny si počas recesie uvedomili potrebu presunu výroby do teritórií s lacnejšími nákladmi. Príkladom je nemecký Continental, ktorý zavrel dva vlastné závody vo Francúzsku a Nemecku, ale púchovskú výrobu osobných pneumatík ide rozširovať. Perspektívne však nie je celé odvetvie. Lacná ázijská konkurencia najvýraznejšie prebija predovšetkým slovenskú výrobu syntetických vlákien.

Popri najsilnejšej rafinárskej brandži s vyše 45-percentným podielom na tvorbe tržieb slovenskej chémie sú významnými hráčmi podniky tradičnej chémie a výroby plastov. Obe kryjú skoro po pätine výkonov. Gumári tvoria desatinu produkcie, farmaceuti tri percentá.

2.4.7 Stavebníctvo a stavebné látky

2.4.7.1 Charakteristika a vývoj stavebníctva

Rozpad bývalého Československa znamenal pre stavbárov orientáciu najmä na štátne zákazky na rôzne diela a diaľnice. Po miernom raste od začiatku dekády zažilo slovenské stavebníctvo v rokoch 2005 až 2008 nebývalú prosperitu. Po zohľadnení cenových zmien priniesla v priemere dvanásťpercentné medziročné prírastky stavebnej produkcie a štrnásťpercentné rasty tržieb.

Dvojciferný prepád stavebnej výroby o vyše jedenásť percent v roku 2009 na 5,75 miliardy eur (tu sú zarátané aj podniky menšie ako 20 zamestnancov) sa

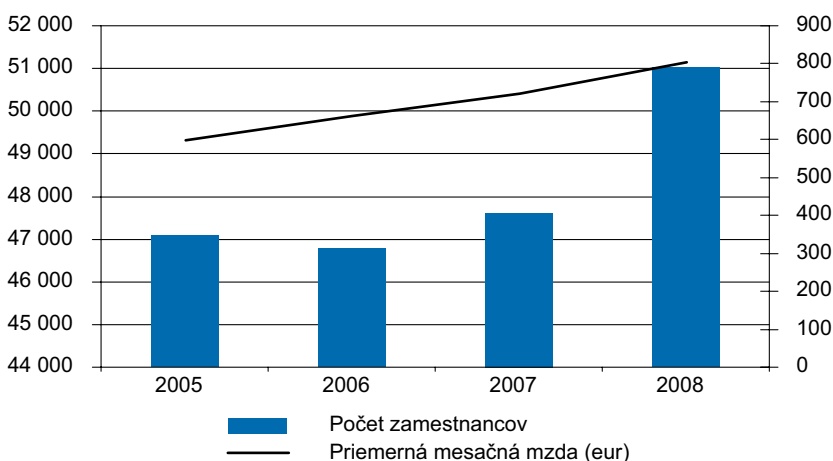
Tab. 2.4.7.1.a Stavebníctvo (mld. eur, vybrané hospodárske ukazovatele)

	2005	2 006	2 007	2008
Tržby za vlastné výkony a tovar	3,624	4,203	4,510	5,870
Stavebná produkcia vykonaná vlastnými zamestnancami	2,159	2,514	2,692	3,192
Pridaná hodnota	0,783	0,930	0,957	1,214
Hospodársky výsledok pred zdanením	0,163	0,210	0,229	0,435
Počet pracovníkov	47 076	46 783	47 618	51 027
Produktivita práce na zamestnanca (tis. eur)	77	90	95	115
Priemerná mesačná mzda (eur)	599	662	721	805

Prameň: Štatistický úrad SR

dostavil po ôsmich rokoch nepretržitého rastu. Naposledy čelili stavbári poklesu na prelome tisícročí. Všetky podniky v stavebnom biznise vykázali v roku 2009 výnosy v objeme vyše 7,7 miliardy eur (tu je zarátaná aj nestavebná činnosť) a z nich pridanú hodnotu na úrovni 1,8 miliardy eur. Tá klesla až o deväť percent, kým vo výnosoch bol pokles miernejší, osempodpercentný. Hrubý zisk sa znížil až o pätinu, čo je však oveľa slabší prepád oproti výrobcam stavebných materiálov. Stavbárom sa v roku 2009 kríza ešte sčasti vyhla, keďže dokončovali rozostavané objekty. V stavebných firmách nad 20 zamestnancov pracuje do 50-tisíc ľudí, ďalších niekoľko desiatok tisíc pôsobí v odvetví v menších firmách, alebo sú živnostníci.

Graf 2.4.7.1. Zamestnanosť v stavebníctve

Prameň: Štatistický úrad SR

Tab. 2.4.7.1.b Najväčšie stavebné podniky (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Tržby ¹ (2009)	Pridaná hodnota	Zisk po zdanení	Aktíva	Počet pra- covníkov
1.	Doprastav Bratislava	403	353	79	10	332	3 548
2.	ZIPP Bratislava	366	350	28	4	198	1 245
3.	Váhostav-SK Žilina	313	248	117	8	206	1 844
4.	Inžinierske stavby Košice	261	248	27	2	186	1 400
5.	Strabag Bratislava	155	145	24	7	116	589

¹ – individuálne údaje

Prameň: Trend Top 2009

V roku 2010 pokračuje prepád stavebnej výroby najmä v budovách, ktoré doteraz tvorili vyše 80 percent celkovej produkcie. Nové realitné projekty sa zmrazili, prípadne sa ani nezačali. Stavebníctvo by tak mali potiahnuť v najbližšom období infraštruktúrne projekty, kde sú „doma“ najmä veľké firmy: Doprastav zo skupiny DDM group, Skanska-SK (dcéra švédskej Skansky), Váhostav-SK, Inžinierske stavby (dcéra francúzskeho Colasu), Eurovia SK (z francúzskej skupiny Vinci) či Zipp (dcéra rakúskeho Strabagu). Trend smerom k infraštruktúrnym stavbám je už cítiť – tvoria vyše tretinu stavebnej výroby a ich podiel sa spustením ďalších PPP projektov či projektov financovaných z eurofondov ešte zvýši. Verejné zákazky tak na pár rokov, do obnovenia realitného rastu, potiahnu stavebníctvo najmä stavbou diaľnic, rekonštrukciou železničných koridorov či veľkých stavieb, ako je dokončenie jadrovej elektrárne v Mochovciach.

Opravy a údržba sa už nepodieľajú na tuzemskej produkcii pätinou ako v minulosti, ale ich podiel klesá. Tento trend by sa mal v roku 2010 zvrátiť a percentuálne by sa podiel opráv a údržby mal zvyšovať na úkor znižujúceho sa podielu pozemných stavieb.

2.4.7.2 Priemysel stavebných látok

Ruka v ruku so stavebníctvom ide aj biznis stavebných látok. Ceny stavebných materiálov, ktoré v období stavebného rozmachu nevidane vzrastali, išli dolu výrazne najmä od začiatku roku 2008. Dôvodom boli aj lacnejšie nákupy stavebníkov v zahraničí, keď Slovensko prijalo euro a okolité meny sa oslabili. Ceny sa už v závere roku 2009 vrátili zhruba na úroveň roku 2005, trojročný prírastok zotrel za jediný rok.

Producenti stavív sú sledovaní vo výrobe ostatných nekovových minerálnych výrobkov spolu so sklármi a žiaruvzdornými materiálmi. Časť z nich je aj v ťažobnom biznise (kamenivo a štrk). Firmy s dvadsať a viac zamestnancami v roku 2009 podľa predbežných údajov generovali tržby na úrovni 956 miliónov eur, čo bolo

medziročne o tretinu menej. Hrubý zisk klesol o vyše 76 percent na 55 miliónov eur. Priemerná hrubá rentabilita klesla z vyše sedemnástich pod šesť percent. V odvetví pracovalo v roku 2009 v priemere 8 600 ľudí, o tisíciku menej ako predchádzajúci rok. Najhoršie na tom boli producenti pálených keramických výrobkov, dlažieb, obkladov, tehál a strešných krytín. Tržby tu klesli takmer o polovicu na 67 miliónov eur, hospodárenie sa končilo stratou 20 miliónov eur, ubudlo 250 zamestnancov.

2.4.7.3 Podniky a investície

Hlina ako surovina je síce lacná, ale o energeticky náročnej prevádzke plynových pecí to už neplatí. S výrobou dlažby a obkladov skončil v roku 2009 lučenecký Novoker. Finančná skupina Penta ho nezachránila, ruské trhy zamrzli. V Michalovciach na etapy prepúšťa košické Kerko. Jeho majiteľ, rakúsky Lasselsberger, tu nechal obchodnú sieť, ťažobnú firmu LB Minerals a Cemix na výrobu omietkových zmesí.

Výrobcovia tehál po dobrých časoch v súčasnosti doslova bojujú o prežitie. Stavby sa nerozbiehajú, a tak čakajú, že rok 2010 bude horší ako predchádzajúci, keď sa už niektorí ocitli v červených číslach. Rakúsky Wienerberger zatvoril prevádzku v Ružomberku, domáci pezinskí a ipeľskí tehliari pália každý len v jednom závode. Producenti cementu a vápna vykázali v roku 2009 tržby vyše 362 miliónov eur, kým rok predtým predali výrobky za päťsto miliónov eur. Hrubý zisk bol nižší o 70 percent, tesne pod úrovňou tridsať miliónov eur. Producenti vápna v tržbách klesli v roku 2009 o necelých dvadsať percent. Podobnú výšku tržieb, bezmála 370 miliónov eur, ale s viac než tretinovým poklesom, mali výrobcovia produktov na báze cementu. Prepad išiel najmä na vrub betónových zmesí a prefabrikátov.

Tab. 2.4.7.3. Najväčší výrobcovia stavebných materiálov (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Tržby ¹ (2009)	Pridaná hodnota	Zisk po zdanení	Aktíva	Počet pracovníkov
1.	Holcim (Slovensko) Ro- hožník	155	104	56	27	268	603
2.	Východosl. stavebné hmoty Turňa nad Bodvou	96	52	39	19	152	1 039
3.	Slovenské magnezitové závody Jelšava	78	51	23	3	52	1 468
4.	Považská cementáreň Ladce	75	54	28	8	99	372
5.	Saint - Gobain Construct. Products Bratislava	72	n	n	n	n	248

¹ – individuálne údaje

n – nedostupný údaj

Prameň: Trend Top 2009

Aj výrobcovia betónu cítia, že sa nové projekty preriedili. Ale dodávajú aj na infraštruktúrne stavby a na rozdiel od tehliarov jednoduchšie redukovujú kapacity v betonárňach i vo výrobných halách, čo aj viacerí urobili. V odvetví v roku 2009 pracovalo bezmála 3 400 ľudí, medziročne o šesťsto menej. Práve producenti betónu, vápna či cementu môžu z nástupu infraštruktúrnych stavieb ťažiť. Vďaka vládnym programom zateplovania sa môžu tešiť aj výrobcovia polystyrénu (Polyform) a omietok (Baumit). Tento efekt by sa mal začať prejavovať už v roku 2010.

2.4.8 Sklársky priemysel

2.4.8.1 Charakteristika a vývoj

Slovenský sklársky priemysel patrí aj napriek pomerne silnej histórii medzi menšie odvetvia. V roku 2008 vykázal päťpercentný pokles tržieb mierne nad 430 miliónov eur. Po miernom raste v roku 2007 zisk odvetvia podobne ako po dva roky predtým znovu poklesol. Naďalej sa ale pohybuje na minimálnej úrovni, v roku 2009 ledva presiahol trináť a pol milióna eur. Počet pracovníkov firmami s 20 a viac zamestnancami klesol o sedminu na niečo vyše 5 600 ľudí.

Odvetvie to malo ťažké ešte pred svetovou finančnou krízou. V Česku skrachovala sklárska skupina okolo Bohemia Crystalex Tradingu, ktorej výrobkami sa hrdila ekonomika niekdajšieho Československa niekoľko desiatok rokov. Podobný osud stretol ešte o niečo skôr poľtársky Slovglass. V konkurze sa však fabriku podarilo pomerne rýchlo predat', no jej budúcnosť je neistá. Aj bez natoľko dramatického priebehu zažívajú firmy zo sklárskeho priemyslu naozaj ťažké časy plné neistoty.

2.4.8.2 Podniky a investície

Slovenský sklársky priemysel má jednu perspektívnejšiu odnož. Sú to technické aplikácie skla. Dcérska spoločnosť švajčiarskeho výrobcu sklenených obalov Vetro-pack v Nemšovej, ktorá v roku 2008 zaznamenala vyše osempercentnú rast tržieb

Tab. 2.4.8.1. Sklársky priemysel (mil. eur, vybrané hospodárske ukazovatele)

	2005	2006	2007	2008
Tržby spolu	431,8	452,6	455,7	433,3
Tržby za vlastné výrobky a služby	424,5	441,0	443,0	404,7
Pridaná hodnota	146,3	139,2	140,8	135,2
Hospodársky výsledok pred zdanením	13,7	8,1	19,0	13,7
Počet zamestnancov	7 776	7 371	6 600	5 664
Produktivita práce na zamestnanca (tis. eur)	56	61	69	77
Priemerná mesačná mzda (eur)	596	667	728	825

Prameň: Štatistický úrad SR

Tab. 2.4.8.2. Najväčšie podniky sklárskeho priemyslu (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Pridaná hodnota	Zisk po zdanení	Aktíva	Počet pracovníkov
1.	Johns Manville Slovakia Trnava	127	51	1	208	1 323
2.	Vetropack Nemšová	59	20	7	74	378
3.	Rona Lednické Rovne	50	17	-4	72	1 383
4.	PPS Čab Nové Sady	19	6	0	18	304
5.	AGC Tatra Stará Ľubovňa	3	1	0	3	n

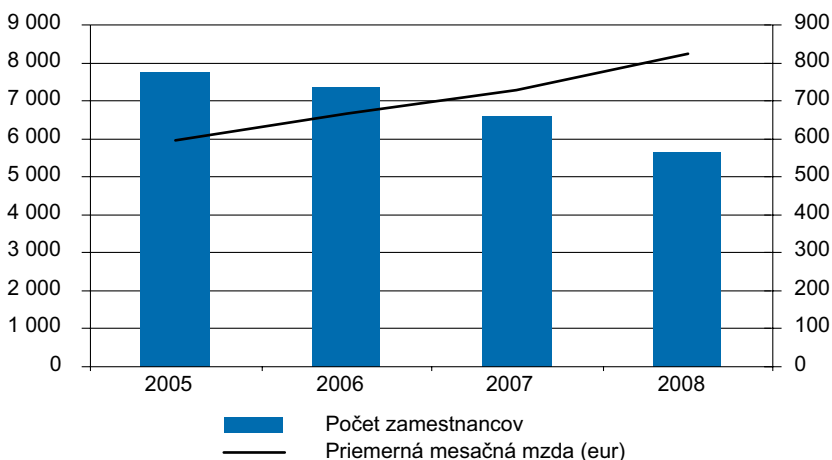
n – nedostupný údaj

Prameň: Trend Top 2009

na vyše 56 miliónov eur, ťaží z investícií ostatných rokov. Napriek poklesu predaja pokračovala po zmodernizovaní taviacej pece a linky na recykláciu črepov v roku 2009 v investíciách do energetických zariadení.

Vzhľadom na vysokú automatizáciu je táto výroba bližšia druhej hlavnej odnoži tunajšieho sklárstva – výrobe a spracovaniu skla na technické účely. V ňom podniká najväčšia firma odvetvia, trnavský Johns Manville Slovakia. Bývalý Skloplast vlastní od začiatku tisícročia americká spoločnosť Berkshire Hathaway. V minulosti vysoko investoval a niekoľko rokov rástol. Donedávna bol jeho produkt, sklenené vlákna používané ako výstuž najmä v automobilovom a stavebnom priemysle, zárukou

Graf 2.4.8.1. Zamestnanosť v sklárskom priemysle

Prameň: Štatistický úrad SR

rastu. Začiatkom roku 2009 však firma oznámila, že pre medziročný pokles predaja o 25 až 30 percent bude prepúšťať, zvlášť keď naďalej ráta s nižšími predajmi. Oželela tržby na úrovni zhruba 130 miliónov eur z predchádzajúcich rokov a z 1 400 zamestnancov v roku 2008 prepustila 260 ľudí, o rok neskôr ďalších päťsto. Môže sa spoliehať len na to, že aktivita v stavebníctve neutichne a aj v ťažkých časoch sa do neho investuje, najmä do infraštruktúry.

Do poklesov sa pre útlm výstavby moderných budov dostali spracovatelia skla na stavebné účely, napríklad dvojica slovenských dcér belgickej AGC Flat Glass Europe, člena skupiny japonskej Asahi Glass, ktoré vyrábajú v Trenčíne a vo Svite. V rovnakom segmente, vo veľkostnej kategórii medzi piatimi a 15 miliónmi eur tržieb fungujú aj martinský Izoglobal, prešovský Izoglobal Jumart a nitrianske Nitasklo. Iné okenné sklá vyrába závod nemeckého automobilového dodávateľa Richard Fritz v Malackách. Ide o najväčší výrobný závod skupiny, jeho tržby 68 miliónov eur tvoria dve pätiny celkových tržieb koncernu. Okná na autá vyrába vyše šesťsto ľudí a firma ešte v roku 2009 priberala nové projekty.

Bez vážnejších dosahov mohla cyklický výkyv ekonomiky prejsť bratislavská Medical Glass. Pokračovateľ výroby Technického skla, dcérska firma talianskej Stevanato Group, vyrába sklené obaly pre farmaceutický priemysel, najmä liekovky a ampulky. Napriek tomu jej manažéri hovorili v roku 2009 o hrozbe zastavenia výroby. Dôvodom je rastúca séria obchodných a právnych sporov s Technickým sklom, ktoré po zastavení výroby už len spravuje areál a dodáva energiu.

Základný podsegment sklárskeho priemyslu – výroba úžitkového skla, najmä reštauračného skla a krištálu, na tom nie je práve najlepšie. Pre závislosť od mzdových nákladov v málo automatizovanej výrobe, nedostatky v ponuke a dizajne, no najmä pre nie najlepšie riadené podniky. Ukázal to už konkurz poltárskeho Slovglasu v roku 2008. Dôvodom boli výrazné kurzové straty a málo diverzifikovaný obchod.

Aj tento segment by mohol mať svetlejší príklad. Z problémov konkurencie v strednej Európe sa chystala ťažiť Rona Lednické Rovne. Týkajú sa jej ale problémy odvetvia a pomaly by potrebovala doplniť investície. Ak by na ne získala prostriedky, môže aj vzhľadom na aktívny prístup a dobré kontakty vo vývoji výrazne zlepšiť svoju pozíciu na regionálnom trhu.

2.4.9 Drevársky a nábytkársky priemysel

2.4.9.1 Charakteristika a vývoj

K lepším výsledkom sa začali sektory drevárstva a nábytkárstva prepracovávať až na prelome milénia. V deväťdesiatych rokoch ťažko zvládali stratu východných trhov, rastu pomohol až nástup silných zahraničných investorov. Medzi rokmi 2000 až 2007 sa tržby drevárov zvýšili z tristo na skoro sedemsto miliónov eur. Tržby nábytkárov sa v období dekády 1998 až 2008 dokonca strojnásobili na vyše osemsto

Tab. 2.4.9.1.a Drevársky priemysel (mil. eur, vybrané hospodárske ukazovatele)

	2005	2006	2007	2008
Tržby spolu	579,3	641,7	672,1	568,6
Tržby za vlastné výroby a služby	521,0	590,8	607,8	530,6
Pridaná hodnota	114,0	122,3	123,7	103,7
Hospodársky výsledok pred zdanením	11,1	19,5	7,4	4,8
Počet zamestnancov	9 801	9 438	9 019	8 570
Produktivita práce na zamestnanca (tis. eur)	59	68	74	66
Priemerná mesačná mzda (eur)	444	499	550	581

Prameň: Štatistický úrad SR

miliónov eur. Tieto odvetvia sú charakteristické tým, že v nich pracuje aj veľa živnostníkov a malých podnikov s pár zamestnancami. Tí dosahujú v stolárstve i nábytkárstve ročne tržby až na úrovni zhruba jednej miliardy eur.

Po období rastu sa aj na týchto odvetviach začala koncom roku 2008 prejavovať kríza. Odbyt stavebného dreva i nábytku klesol a nadol sa pohli aj ceny. Väčšie drevárske podniky s viac ako 20 zamestnancami kríza zasiahla už v roku 2008, keď sa ich tržby prepadli o 16 percent na 570 miliónov eur a odvetviu výrazne klesol zisk. Nábytkári sa ešte v spomínanom roku recesii vyhli. Ich tržby zotrvali na objeme 820 miliónov eur a udržali si slušný zisk 35 miliónov eur. V roku 2009 už mali problémy oba sektory, ktorí išli s tržbami dolu zhruba o pätinu. Vlna prepúšťania navyše zrejme narušila aj doterajší rast zamestnanosti. Do krízy pritom drevárstvo vstupovalo s deviatimi tisícmi a nábytkárstvo s 13-tisícimi pracovníkmi.

2.4.9.2 Podniky a investície

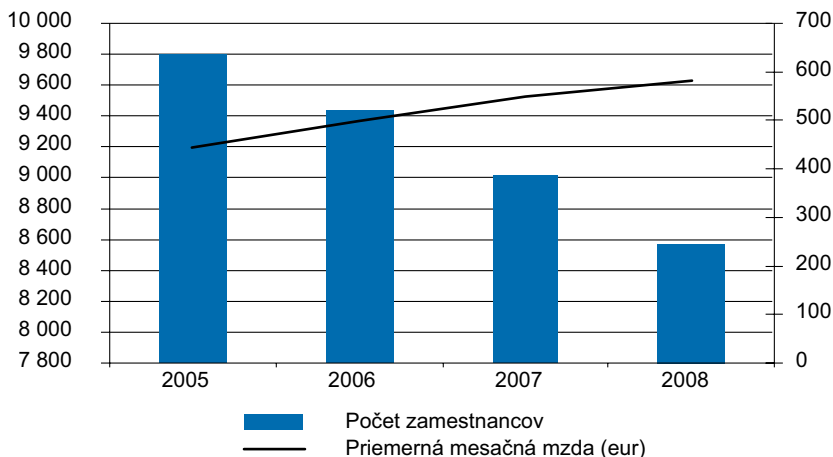
Najväčším investorom v drevárstve je rakúsky koncern Kronospan. V Prešove prevzal Šarišský drevokombinát a neskôr aj výroby zvolenskej Bučiny. Dnes je najsilnejším

Tab. 2.4.9.1.b Nábytkársky priemysel (mil. eur, vybrané hospodárske ukazovatele)

	2005	2006	2007	2008
Tržby spolu	987,8	953,5	1152,0	819,2
Tržby za vlastné výroby a služby	962,7	933,0	1129,6	789,5
Pridaná hodnota	197,1	200,8	176,1	201,1
Hospodársky výsledok pred zdanením	43,4	23,3	25,6	34,7
Počet zamestnancov	12 090	12 671	14 582	13 042
Produktivita práce na zamestnanca (tis. eur)	82	75	79	63
Priemerná mesačná mzda (eur)	562	577	629	651

Prameň: Štatistický úrad SR

Graf 2.4.9.1. Zamestnanosť v drevárskom priemysle

Prameň: Štatistický úrad SR

výrobcom drevotriesky a nestále investuje do jej rozširovania. Aktuálne dosahuje na Slovensku tržby na úrovni 150 miliónov eur.

Vedúce postavenie medzi piliarskymi firmami má na Slovensku nemecký Rettenmeier. Jeho liptovskohrádocká dcéra Rettenmeir Tatra Timber môže ročne popáliť až 750-tisíc kubických metrov dreva, čo je desatina celoslovenskej ťažby. Ďalší dcérsky podnik má v Polomke. Slovenské tržby tohto investora predstavujú zhruba 70 miliónov eur ročne. Tri drevárske fabriky na výrobu stavebných nosníkov i preglejok s celkovými tržbami okolo 30 miliónov eur má v SR luxemburský Skipper Investments.

V nábytkárstve je s ročnými tržbami tristo miliónov eur najvýznamnejším investorom švédsky Swedwood s tromi závodmi v Trnave, Malackách a v Závažnej Porube na Liptove. Kryje vyše tretiny tržieb sektora.

Viaceré úspešné firmy vlastní domáci podnikatelia. V drevárstve sú to bankobystrický výrobca drevovláknitých izolácií pre stavebníctvo Smrečina Hofatex, ale aj veľkokrtíšska píla PRP a východoslovenská píla Drevo SV z Topoľovky pri Humennom. Najväčšou tuzemskou nábytkárskou firmou v slovenských rukách je topoľčiansky Decodom, ktorý si v súčasnosti buduje sieť vlastných predajní. Jeho ročné tržby siahajú k 60 miliónom eur.

V drevárstve počas krízy skrachovali napríklad žarnovický výrobca podláh Bonanza Slovakia, žiarska dyháreň španielskej firmy Lauroba či oščadnícka píla Fracho. Svoju pridruženú výrobu preglejky uzavrela aj vranovská celulóžka Bukóza. Dohromady poprepúšťali skoro štyristo ľudí. Viaceré znižovania stavov nahlásili v rámci

Tab. 2.4.9.2. Najväčšie podniky drevárskeho, celulózovo-papiernického a nábytkárskeho priemyslu (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Pridaná hodnota	Zisk po zdanení	Aktíva	Počet pracovníkov
1.	Mondi SCP Ružomberok	474	129	n	n	1 657
2.	Swedwood Slovakia Trnava	234	59	n	202	2 217
3.	Lesy SR Banská Bystrica	227	73	7	1 508	4 559
4.	SCA Hygiene Products Gemerská Hôrka	162	34	6	148	697
5.	SHP Harmanec	121	20	-1	119	1 069

n – nedostupný údaj

Prameň: Trend Top 2009

úspor aj ďalšie firmy. V nábytkárstve zatiaľ ukončila výrobu firma Fiso z Košarísk pri Brezovej pod Bradlom, keď prepustila všetkých 150 zamestnancov. Už len polovica pôvodných zamestnancov pracuje v banskoštiavnickej nábytkárni Bon Tap i v krupinskej fabrike dánskeho Lindu.

V budúcnosti musí slovenské drevárstvo rátať s tým, že bude rásť ponuka bukového dreva na úkor suroviny zo smreka. Smrečiny totiž hynú pod atakmi podkôrnika a nahradiť ich môže práve adaptabilnejší buk. Zatiaľ je ale štruktúra slovenského piliarstva pomerne nevyhovujúca. Slovensko má až priveľa píl na ihličnaté drevo pre stavbárov a pily na listnaté drevo pre nábytkárov chýbajú. Investorov na ich vybudovanie už hľadajú štátne Lesy SR, ktoré obhospodarujú vyše polovicu tuzemských lesov.

Krízou pritom tieto sektory neprechádzajú iba so stratami. Swedwood predal svoju malackú výrobu drevotriessky inej švédskej firme Swedspan a tá chce investovať do strojnásobenia produkcie vyše sto miliónov eur. Ďalších päťdesiat miliónov eur chce do zdvojnásobenia svojej zvolenskej výroby drevotriessky vložiť aj Kronospan. Novú nábytkáreň pre 150 zamestnancov mieni v Rožňave postaviť holandský VDS Stalen Meublen. Swedwood zasa do svojej trnavskej nábytkárne presunul výrobu knižníc z uzavretej fabriky v nemeckom Gardelege.

2.4.10 Papierenský a celulózový priemysel

2.4.10.1 Charakteristika a vývoj

Odvetvie celulózy a papiera patrí k najstabilnejším v slovenskom priemysle. Pôvodní slovenskí privatizéri totiž svoje celulózky a papierne dokážu doteraz zveľaďovať aj sami, alebo ich bez veľkých turbulencií predávali do rúk silných nadnárodných koncernov.

Sektor celulózy a papiera zažil prvú veľkú krízu už v priebehu prvej polovice tejto dekády, keď európske trhy začali obsadzovať lacnejšie ázijské papierne.

Tab. 2.4.10.1. Priemysel celulózy a papiera (mil. eur, vybrané hospodárske ukazovatele)

	2005	2006	2007	2008
Tržby spolu	1,218	1,369	1,409	1,403
Tržby za vlastné výrobky a služby	1,079	1,206	1,255	1,261
Pridaná hodnota	0,230	0,270	0,294	0,270
Hospodársky výsledok pred zdanením	0,032	0,104	0,106	0,104
Počet zamestnancov	7 422	7 186	7 100	7 416
Produktivita práce na zamestnanca (tis. eur)	164	195	199	189
Priemerná mesačná mzda (eur)	730	781	852	904

Prameň: Štatistický úrad SR

Zahraniční vlastníci slovenských podnikov na to reagovali masívnymi investíciami do zefektívnenia výroby, a tak svoje fabriky lepšie pripravili aj na súčasnú globálnu krízu.

V roku 2008 tržby odvetvia zotrvali na úrovni 1,4 miliardy eur a sektor vykázal aj zisk sto miliónov eur. Potom sa ale začal prejavovať globálny pokles predaja výrobkov. Menej papiera začali nakupovať kancelárie, ľudia, ale aj podniky na balenie svojich výrobkov. Slovenské papierne si ešte v roku 2009 udržali stabilné objemy výroby, no zasiahol ich pád cien. Celkové tržby sektora klesli v roku 2009 medziročne o vyše desatinu.

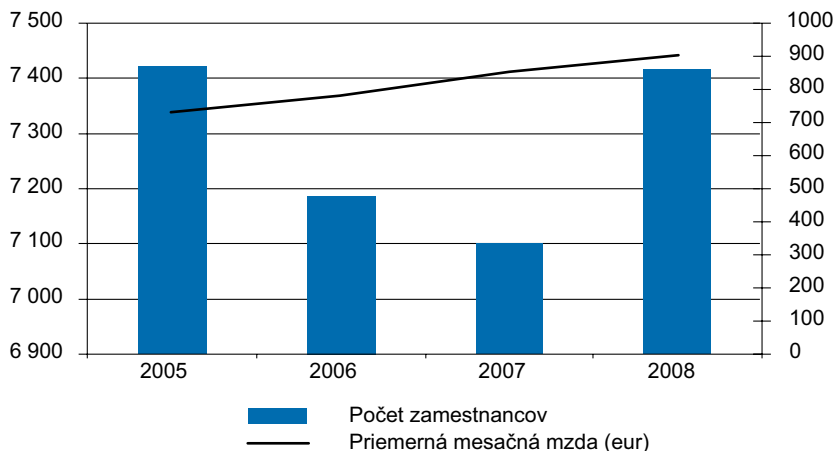
V roku 2010 však dochádza k obratu. Pre štrajky v škandinávskych celulózkach i pre zemetrasenie v Čile, ktoré produkuje takmer desatinu celosvetovej výroby papiera, poskočili ceny celulózy o 40 percent. Následne, zhruba o desatinu, zdraželi aj hotové papierové výrobky.

Ročne sa pritom na Slovensku vyprodukuje vyše pol milióna ton grafického papiera, štvrt milióna ton obalov a skoro 150-tisíc ton papierovej hygieny. Z celkových tržieb sektora kryje polovicu základná výroba celulózy a druhú polovicu produkcia papierovej hygieny a obalov. Najdynamickejšie rástla v posledných rokoch výroba obalov, pretože rozmáhajúci sa strojársky i elektrotechnický priemysel si ich objednával čoraz viac. Výroba celulózy je pomerne stabilná a kopíruje obmedzené zásoby dreva. Tuzemské celulóžky spracujú ročne od domácich lesníkov dva milióny kubických metrov dreva, pol milióna kubíkov ešte vozia z cudziny.

2.4.10.2 Podniky a investície

Najväčšiu slovenskú celulóžku ružomberké Mondi SCP, ktorá sa zameriava najmä na produkciu grafického papiera, ovláda juhoafrické Mondi. Jej tržby dosahujú pol miliardy eur, a tak kryje tretinu tržieb celého sektora. Materská spoločnosť po nástupe krízy síce zatvorením niektorých fabriek znižovala svoje celosvetové výrobné kapacity, no do Ružomberka aj vlni kupovala nový odkôrňovací bubon.

Graf 2.4.10.1. Zamestnanosť v priemysle celulózy a papiera

Prameň: Štatistický úrad SR

Štúrovskú celulózku ovláda írsko-holandský koncern Smurfit Kappa. V roku 2010 ju však zatvára, pretože tam už nechce vyrábať obalovú lepenku zo surového dreva. Radšej bude ďalej rozvíjať svoje ďalšie lacnejšie továrne, ktoré lepenku produkujú zo zberového papiera. Smurfit Kappa chce v Štúrove so 150 zamestnancami ďalej pokračovať len s výrobou hotových obalov. Z celulózky ide prepustiť vyše tristo zamestnancov. Táto celulózka s tržbami na úrovni sto miliónov eur ale nemusí úplne vymiznúť z tohto sektora. O jej kúpu sa zaujímajú koncern Mondi, ako aj juhočeské JIP Papírny.

Medzi významnejších zahraničných hráčov v sektore patrí aj švédsky výrobca dámskych hygienických vložiek SCA Hygiene s fabrikou v Gemerskej Hôrke. Bývalého žilinského výrobcu papierových hygienických potrieb Tento vlastní fínske Metsälitto. Premenovalo ho na Metsä Tissue. V Martine ma svoju výrobu obalov rakúsky Duropack.

Medzi významné podniky v slovenských rukách patria skalický výrobca etikiet Grafobal, ako aj skupina na výrobu hygienických potrieb SHP Group s dvoma výrobnými fabrikami v Harmanci a v Slavošovciach. Obe spoločnosti sú finančne také silné, že sami kúpili viaceré papierenské podniky v Rusku, na Balkáne, v Česku i v západnej Európe. Silného domáceho vlastníka má aj vranovská celulózka Bukóza. Táto spoločnosť už nebíli buničinu neekologicky chlórrom, ale prešla na peroxid vodíka a ozón. Aj preto sa už nemusí obmedzovať len na dodávky menej kvalitnej buničiny na výrobu novínového papiera, ale vie dodať aj kvalitnejšie buničiny na výrobu hygienických potrieb.

Aj napriek kríze je o sektor stále záujem aj z cudziny. Britský Welton Bibby&Baron nedávno otvoril závod na papierové tašky v Sabinove. Postupne chce zamest-

nať 250 ľudí. Dánske Portfolio Star plánuje v Hronovciach pri Leviciach postaviť fabriku na papierovú hygienu pre 150 ľudí.

2.4.11 Polygrafia

2.4.11.1 Charakteristika a vývoj

Polygrafia je v slovenskom priemysle jedno z mála odvetví, v ktorom sú najväčšie firmy dlhodobo v rukách domácich podnikateľov. Historicky pomerne silné odvetvie, ktoré kedysi patrilo do systému socialistickej propagandy, nezažilo po zmene režimu prílev zahraničných investorov. V poprivatizačných časoch vykonala čiastočnú konsolidáciu sektora skupina Grafobal Group.

V čase príchodu silných tlačiarenských skupín do okolitých krajín v polovici deväťdesiatych rokov bolo Slovensko od zahraničných investícií takmer úplne izolované. Do sektoru vstúpili iba tri zahraničné projekty. Po krachu rakúskeho projektu bookmaster v lete 2009 prišla polygrafia na Slovensku na jeseň aj o najväčšiu zahraničnú tlačiareň. Nemecký vydavateľský dom Burda začal v októbri s likvidáciou bratislavskej tlačiarne Burda Print CEE. Sektor stratil tretiu najväčšiu tlačiareň. Tým sa potvrdilo, že po malom náraste tržieb v roku 2008 na zhruba 330 miliónov eur dostala slovenská polygrafia v roku 2009 impulz zmenšiť sa o viac než zhruba päťinu, čo by zodpovedalo vývoju na medzinárodných trhoch v prvom polroku. Čo je takmer isté, firmy v súčasnosti uberajú zo zhruba štyriapoltisícovej zamestnanosti.

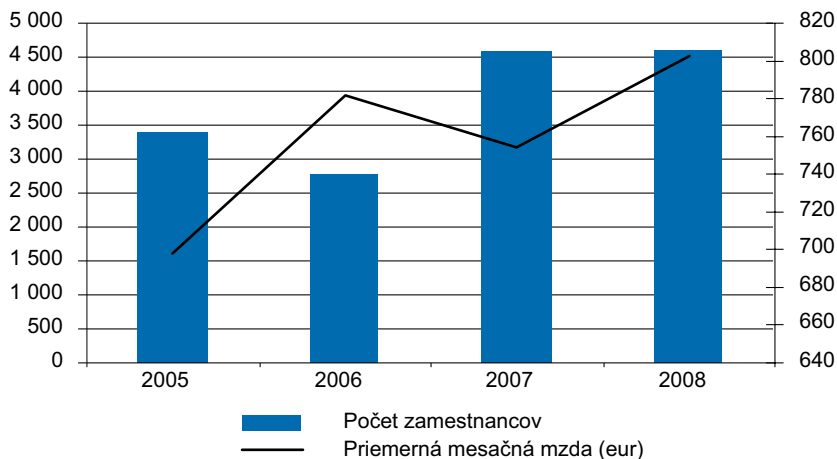
Kríza zastihla odvetvie v období, keď sa chystalo zbierať ovocie rozsiahlych investícií predchádzajúcich rokov, po raste pridanej hodnoty a najmä ziskov. Namiesto toho museli veľké tlačiarne čeliť otázke, ako popri klesajúcej produkcii splácať úvery, ktoré banky nezriedka zdražili. Najväčšie tlačiarne sektora pritom v roku 2009 dlžili bankám celkovo takmer 50 miliónov eur. Hoci v roku 2008 ešte zdvojnásobili celkový zisk na vyše trinásť miliónov eur, v roku 2009 už o zisk bojovali omnoho ťažšie. Najmä úsporami, v nemalej miere aj riadeným prepúšťaním, no

Tab. 2.4.11.1. Polygrafický priemysel (mil. eur, vybrané hospodárske ukazovatele)

	2005	2006	2007	2008
Tržby spolu	255,5	232,9	331,7	336,3
Tržby za vlastné výrobky a služby	250,4	228,5	325,2	324,8
Pridaná hodnota	65,3	59,3	85,9	90,3
Hospodársky výsledok pred zdanením	9,5	9,3	7,3	13,4
Počet zamestnancov	3 389	2 781	4 583	4 587
Produktivita práce na zamestnanca (tis. eur)	75	84	72	73
Priemerná mesačná mzda (eur)	698	782	754	803

Prameň: Štatistický úrad SR

Graf 2.4.11.1. Zamestnanosť v polygrafickom priemysle

Prameň: Štatistický úrad SR

najmä neľahkou kombináciou efektívnejšej, no zároveň flexibilnej výroby, schopnej reagovať aj na menšie zákazky než v minulosti.

2.4.11.2 Podniky a investície

Po vysokom podiele na zisku odvetvia sa najväčšia tlačiareň, martinská Neografia, prvé mesiace roku 2009 vyslovene trápila s výpadkom tržieb. Priniesli ho najmä zrušené objednávky nemeckých knižných vydavateľstiev. V takej miere, že popri rovnako klesajúcich obratoch z tlače merkantilných tlačovín si aj napriek poklesu citelne posilnili pozíciu v portfóliu magazíny. Tradične vyrovnaný pomer troch zložiek výroby Neografie sa v druhej polovici roku 2009 začal vyrovnávať, no bolo jasné, že úvodný výpadok sa podarí dobehnúť len ťažko. Podobne ako tržby 66 miliónov eur z roku 2008.

Návrat na trhové pozície po ťažkom štarte v roku 2009 a najmä splácanie najväčšej investície do veľkokapacitnej rotačky za takmer 17 miliónov eur motivujú aj druhú najväčšiu tlačiareň Slovenská Grafia. Popri hľadaní nových trhov pre svoje kapacity v časopiseckej a merkantilnej tlači firma neustále kombinuje investície do technických noviniek v príprave, tlači i dokončovaní so zefektívňovaním fungovania. V rámci neho spoločnosť permanentne znižuje počet pracovníkov, zo 460 ľudí v roku 2008 smerovala k cieľovému stavu 360 osôb.

V nižšej veľkostnej kategórii bojujú o zákazky na rozkývaných trhoch aj tlačiarne strednej veľkosti. Po investíciách najmä z roku 2006 súťažia kvalitou predovšetkým o náročné knižné zákazky banskobystrické Tlačiarne BB. Aj v neľahkom období naplnili komárňanské tlačiarne K.T. dlhoročný zámer opustiť závod v širšom

Tab. 2.4.11.2. Najväčšie podniky polygrafického priemyslu (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Pridaná hodnota	Zisk po zdanení	Aktíva	Počet pracovníkov
1.	Neografia Martin	66	15	4	73	901
2.	Slovenská Grafia Bratislava	63	13	1	56	483
3.	Tlačiarne BB Banská Bystrica	23	7	1	19	n
4.	K.T. Komárno	19	3	0	16	135
5.	Polygraf Print Prešov	12	4	0	12	n

n – nedostupný údaj

Prameň: Trend Top 2009

centre mesta. Aj napriek úradným priesťahom otvorili koncom roku 2009 novú výrobnú halu. Investovali tiež do výmeny strojového parku a pri nezmenenom stave zhruba stovky ľudí počítajú s rastom výrobnjej kapacity o 40 percent. Menej o kapacitách, no najmä o extrémne zložitých zákazkách na marketingové a korporátne materiály, je projekt luxemburskej skupiny Victor Buck. Jej výrobný závod v Ladomerskej Vieske, ktorý získal aj štátnu podporu, je momentálne najvýznamnejším zahraničným projektom v slovenskej polygrafii.

2.4.12 Obuvnícky priemysel

2.4.12.1 Charakteristika a vývoj

Obuvnícky priemysel má na Slovensku tradíciu ešte z čias prvorepublikových Baťových závodov. Na ich základoch sa rozvíjal aj v rámci obchodných štruktúr RVHP s niekoľkými výrobnými centrami a špecializáciou na rôzne typy obuvi. Hlavným podnikom boli Závody 29. augusta v Partizánskom. Ich pobočky a východoslovenský Jas Bardejov vyrábali v špičkových časoch takmer 40 miliónov párov obuvi ročne.

Po rozpade trhov východného bloku odvetvie stratilo odbyť, čo v spojení s nezvládnutou privatizáciou poslalo väčšinu podnikov do bankrotu. Zároveň, sčasti na ich zvyškoch a sčasti ako dôsledok príchodu zahraničných investorov, začala výroba znovu stúpať. Pred niekoľkými rokmi kulminovala na úrovni 15 miliónov párov.

Základom boli veľké podniky s vlastníctvom alebo silnými odberateľskými vzťahmi s medzinárodnými hráčmi.

V prvej polovici tejto dekády fungovalo aj množstvo malých firiem a polooficiálnych prevádzok, ktoré známe značky vďaka nižším nákladom zákazkovo využívali na šitie zvrškov. Pre tento typ výroby bolo ale Slovensko čoskoro pridrahé. Ostali iba značkové a kontraktne závody, ktoré produkujú poväčšine technicky náročnejšie typy obuvi vyšších a prémiových značiek, ako aj rôznu špeciálnu obuv. Medzi najväčšími výrobcami sú dlhodobé závody dánskeho Ecco, nemeckého Gaboru, švajčiarskeho Riekeru a spoločný slovensko-taliansky podnik Rialto.

Tab. 2.4.12.1. Obuvnícky a kožiarsky priemysel (mil. eur, vybrané hospodárske ukazovatele)

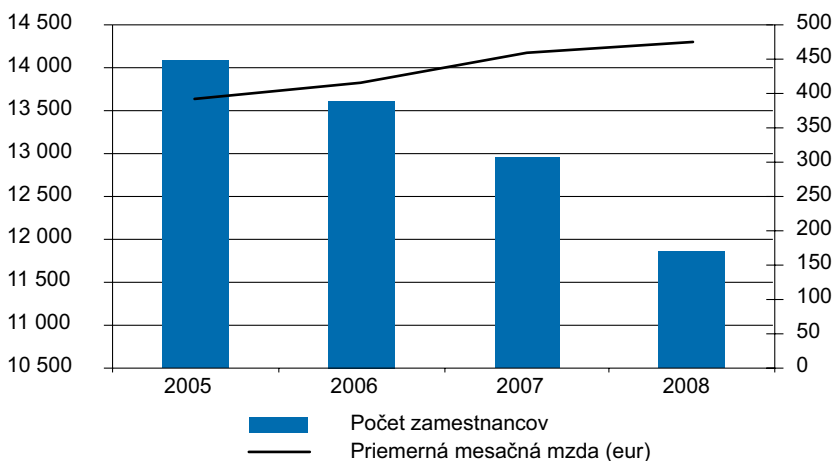
	2005	2006	2007	2008
Tržby spolu	481,0	498,5	518,0	405,4
Tržby za vlastné výroby a služby	442,9	462,1	481,6	389,4
Pridaná hodnota	121,1	121,4	119,1	112,4
Hospodársky výsledok pred zdanením	15,4	14,5	9,3	12,9
Počet zamestnancov	14 083	13 610	12 952	11 862
Produktivita práce na zamestnanca (tis. eur)	34	37	40	34
Priemerná mesačná mzda (eur)	392	415	459	475

Prameň: Štatistický úrad SR

Tržby odvetvia obuvi a kože dosiahli v roku 2007 úroveň 520 miliónov eur, no už v nasledujúcom roku sa prepadli o sto miliónov korún. Zamestnanosť v brandži postupne klesá, keď v roku 2008 dosiahla takmer 12-tisíc ľudí s priemerným platom na úrovni 475 eur.

2.4.12.2 Podniky a investície

Pomerne dlho sa medzi veľkými výrobcami držala skupina okolo pozostatku bardejovského Jasu – Jas Export. Napriek práci pre známe značky a zníženiu nákladov presunom časti výroby na Ukrajinu ale firma koncom roku 2009 zbankrotovala. Z odvetvia v tom istom roku odišiel aj svetový rastový kráľ topánok – taliansky

Graf 2.4.12.1. Zamestnanosť v obuvníctve a kožiarstve

Prameň: Štatistický úrad SR

Tab. 2.4.12.2. Najväčšie podniky ľahkého priemyslu¹ (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Pridaná hodnota	Zisk po zdanení	Aktíva	Počet pracovníkov
1.	Ecco Slovakia Martin	74	12	1	28	918
2.	Gabor Bánovce nad Bebravou	65	19	1	23	1 597
3.	Trim Leader Košťany nad Turcom	63	13	4	46	875
4.	Rialto Partizánske	51	13	0	22	1 657
5.	Technic Development Slovakia Prievidza	28	8	3	13	n

¹ – textilný, odevný, kožiarsky a obuvnícky priemysel

n – nedostupný údaj

Prameň: Trend Top 2009

Geox. Po rozhodnutí opustiť vlastnú európsku výrobu zatvoril prievidský závod a na jeseň po dožití zimnej kolekcie prepustil sedemsto ľudí.

Ťažké časy dotlačili v roku 2009 k prepúšťaniu aj najväčších hráčov. Martinský závod Ecco, aj keď ide o najväčší a technologicky najvyspelejší podnik v odvetví na Slovensku, dostal od dánskej materskej firmy ultimátum pre nedostatočnú efektívnosť. Zmenou štruktúry riadenia, inováciami, no aj znížením stavu takmer o dvesto ľudí na čosi vyše deväťsto si podnik opäť získal priazeň skupiny. Napriek štvrtinovému poklesu tržieb na 74 miliónov eur v roku 2008 zvýšil podiel pridanej hodnoty.

Ešte intenzívnejšie musel reagovať slovenský Gabor. Aby zvýšil efektívnosť, musel zrušiť výrobu zvrškov v Liptovskom Mikuláši. Iba miernym posilnením stavov v Bánovciach nad Bebravou udržal zamestnanosť okolo 1 200 ľudí, hoci mal na rok 2009 naplánovaný rast o desatinu na dva milióny párov obuvi.

Ešte v roku 2008 rušila prevádzku v Ilave slovenská dcérska spoločnosť švajčiarskeho Riekeru. Aj keď si objem výroby takmer udržala, v roku 2008 jej klesli tržby o dve tretiny, na necelých 25 miliónov eur.

V prvej lige slovenských obuvníkov sa napriek miernemu poklesu udržal aj spoločný podnik bývalých námestníkov ZDA Partizánske a talianskeho Riko Sport s tržbami okolo päťdesiat miliónov eur.

Na rast zavelila nová manažérska zostava priameho pokračovateľa ZDA v Partizánskom, Vulkanu. Jednoduchú gumenú obuv nahrádza firma náročnejšou pracovnou a hobby obuvou s vysokými parametrami. Neprehliadnuteľný rastový impulz získava z rastu výroby módného segmentu – gumotextilových tenisiek. Napriek poklesu tržieb drží technicky náročnú výrobu pobočka jedného zo svetových lídrov výroby pracovných pomôcok, koncernu Sperian Protection. Jedna z dvoch firiem v areáli bývalého ZDA v Partizánskom sa špecializuje na obuv pre rizikové profesie.

2.4.13 Textilný a odevný priemysel

2.4.13.1 Charakteristika a vývoj

Príbeh slovenského textilného a odevného priemyslu je typickou ukázkou odvetvia, v ktorom už len poslední hráči dokážu čeliť nákladovo nedostížnej čínskej konkurencii. Tá už dávnejšie vymazáva v celom západnom svete tradičných výrobcov, ba aj celé skupiny. Až na výnimky držia ako-tak textilnú produkciu iba prevádzky, ktoré šijú potahy pre autopriemysel. O výrobcach odevov sa už hovorí skôr v súvislosti s bankrotmi, prepúšťaniami a sťahovaním za lacnou pracovnou silou.

Odvetvie odevnej výroby medziročne pokleslo v roku 2008 v tržbách o päť percent pod úroveň 240 miliónov eur. O polovicu väčšie odvetvie produkcie a spracovania textilu sa prepadlo do straty, keď firmy s 20 a viac zamestnancami vykázali tržby na úrovni 355 miliónov eur, skoro o desatinu nižšie než rok predtým. Výrazne sa znižuje zamestnanosť o oboch odvetviach, priemerná mzda neprekračuje päťsto eur.

2.4.13.2 Podniky a investície

Textilný priemysel sa však môže pochváliť jednou z mála slovenských firiem, ktorá vykázala solídny rast. Výrobca pančúch, kedysi známy ako Vatter Slovakia, premenovali po jeho prevzatí inou firmou na Belfein Slovakia. Tržby tohto čadčianskeho výrobcu pančúch vyleteli z ledva 12 miliónov eur v roku 2007 na vyše 27 miliónov eur v roku 2008. S takmer siedmimi stovkami zamestnancov je slovenská dcérska spoločnosť hlavným výrobným centrom novovzniknutej skupiny Belfein, jej nemeckú sestru nový vlastník neprevzal a zanikla. Pančuchárske firmy vyzerajú v odvetví silné najmä preto, že najväčší textilný výrobca sa k tomuto odvetviu oficiálne nehlasí. Trím Leader z Koštian nad Turcom figuruje ako subjekt podsektora nábytkárskej výroby. Firma s kapacitami tržieb sto miliónov eur šije textilné a kožené potahy na autosedačky pre viaceré automobily na Slovensku a v okolitých krajinách.

Tab. 2.4.13.1.a Textilný priemysel (mil. eur, vybrané hospodárske ukazovatele)

	2005	2006	2007	2008
Tržby spolu	366,4	405,2	393,9	355,9
Tržby za vlastné výrobky a služby	355,9	393,0	383,7	346,6
Pridaná hodnota	119,6	122,4	123,1	92,5
Hospodársky výsledok pred zdanením	-2,4	10,1	7,7	-17,0
Počet zamestnancov	14 093	13 109	12 431	10 111
Produktivita práce na zamestnanca (tis. eur)	26	31	32	35
Priemerná mesačná mzda (eur)	413	442	472	493

PRAMEŇ: Štatistický úrad SR

Aj po poklese tržieb pod 20 miliónov eur a prepúšťaní niekoľko desiatok ľudí začiatkom minulého roku patrí v textile stále k väčším firmám dvojica závodov Kufner Textil na Záhorí a Kysuciach. V roku 2008 sa nedarilo Tatrasvitu Svit – Socks zo Svitú. Po znížení tržieb o trinásť percent sa výrobca ponožiek prepadol z niekdajších nevelkých ziskov do straty.

Trenčianska Merina už výrobu textilu ukončila. Vyhlásila, že pri dodržaní všetkých noriem nedokáže konkurovať ázijským výrobcom a nevyšiel jej ani pokus vyrábať technické tkaniny pre automobilový priemysel.

V pododvetví odevnej výroby sa najväčšou spoločnosťou stala slovenská pobočka koncernu Sperian Protection. Jedna z dvoch prevádzok firmy v Partizánskom vyrába rôzne ochranné pomôcky. Jej tradične silným produktom sú popri ochranných odevoch najmä rôzne popruhy a zariadenia pre práce vo výškach a pre záchranárov.

Napriek zosunu tržieb o štvrtinu pod úroveň 20 miliónov eur v roku 2008 drží slušnú pozíciu v odevnom biznise Makyta Púchov. Ako jeden z posledných odevných výrobcov ju donedávna držala tiež rozbehnutá výroba potahov pre automobilový priemysel. K náместovskej výrobe dámskych odevov pridávala stále zhruba štvrtinu tržieb púchovská prevádzka, v ktorej šije firma potahy na sedačky pre Audi. Jej odbyt sa ale zmenil a po novom rozhodnutí zákazníka vyrábať sedačky v Srbsku, Makyta zákazku stratila. Udržať sa v zisku dokázal humenský Tytex Slovakia. S mierne zníženými tržbami tesne pod 17 miliónov eur výrobca zdravotných textílií dokonca v roku 2008 vykázal nárast zisku na vyše 2,8 milióna eur, medziročne takmer o tretinu. Stabilne v dvojciferné miliónových tržbách sa drží producent luxusných košiel Eterna z Bánoviec nad Bebravou. Firma s niekoľkými stovkami zamestnancov exportuje dizajnovu i technicky inovatívne košele prevažne do západnej Európy.

Kedysi líder odevného odvetvia sa dnes ale borí v problémoch. Pokus finančnej skupiny Penta obnoviť veľkovýrobu Ozety Trenčín nevyšiel a spoločnosť dožíva. Pre skupinu ukazuje prínosy skôr v predaji prevádzok, než v šití oblekov. Ozeta Neo

Tab. 2.4.13.1.b Odevný priemysel (mil. eur, vybrané hospodárske ukazovatele)

	2005	2006	2007	2008
Tržby spolu	311,9	289,2	252,5	239,6
Tržby za vlastné výrobky a služby	289,5	262,4	234,7	223,7
Pridaná hodnota	146,8	141,6	128,7	120,0
Hospodársky výsledok pred zdanením	3,6	-12,6	-8,7	-3,3
Počet zamestnancov	23 520	22 466	18 739	16 684
Produktivita práce na zamestnanca (tis. eur)	12	13	13	14
Priemerná mesačná mzda (eur)	342	360	391	414

PRAMEŇ: Štatistický úrad SR

ešte v roku 2009 s pár stovkami ľudí vyrábala v topoľčianskom závode, no postupne znižuje stav zamestnancov a jej tržby klesajú.

Najsmutnejšou zmenou v odvetví je koniec firmy Lifeline Slovakia Vranov nad Topľou. Tá sa ako jedna z mála dokázala pretransformovať na modernú štruktúru s dizajnom a vývojom na Slovensku a výrobou v nákladovo výhodnej Číne. Popri tom budovala vlastnú predajnú sieť vo viacerých krajinách a najmä dynamickú značku. Na jar v roku 2009 sa sčasti pre krízu, no aj po krachu obchodného partnera dostala do vážnych problémov, ktoré sa pokúsila riešiť reštrukturalizáciou. Po nezdare získať finančného partnera už firma nemala peniaze na ďalšie pokusy a roku 2009 vstúpila do konkurzu.

2.5 Pôdohospodárstvo

Slovenský agrosektor dokáže zabezpečiť väčšinu surovinových potrieb domáceho potravinárskeho priemyslu. Zamestnanosť v ňom však dlhodobo klesá.

2.5.1 Agrosektor

Výmera poľnohospodárskej pôdy na Slovensku predstavuje vyše 2,4 milióna hektárov. Na veľkovýrobu agrárnych plodín sa využíva vyše 1,9 milióna hektárov. Obilie, olejiny, repu i zemiaky môže Slovensko v zmysle pevných pravidiel spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ pestovať na ploche zhruba jedného milióna hektárov. Ostatné plochy sú chmeľnice, vinice, sady a trávne porasty využívané na voľný chov oviec či dobytky.

2.5.1.1 Charakteristika a vývoj

Obilie ako nosnej rastlinnej komodity sa v priemerných rokoch na Slovensku urodí zhruba tri milióny ton. Zatiaľ čo v rastlinnej výrobe si agrosektor drží pôvodnú výkonnosť spred dvadsiatich rokov v pestovaní obilia a olejín, živočíšna výroba výrazne poklesla takmer vo všetkých rozhodujúcich komoditách.

Po roku 1989 došlo k drastickej redukcii stavu hospodárskych zvierat v dôsledku zníženia dotácií, nárastu tlaku zahraničnej konkurencie a zvýšenia cien vstupov. Stavy hovädzieho dobytky sa prepadli za uplynulé dve desaťročia na tretinu a ošípaných na menej ako polovicu. Pri hydine nastal najmenší úbytok, len zhruba o pätinu.

Slovenský agrosektor dokáže zabezpečiť väčšinu surovinových potrieb domáceho potravinárskeho priemyslu. Obilnín, olejín, ovčieho mäsa i hovädziny vie vyrobiť dokonca viac, ako krajina potrebuje. Tieto komodity sa vo väčších objemoch vyvážajú aj do cudziny. Viac sa produkuje aj kravského mlieka, a tak patria

Tab. 2.5.1.1.a Pôdohospodársky fond SR (ha)

	2004	2005	2006	2007	2008
Celková výmera SR	4 903 389	4 903 380	4 903 467	4 903 397	4 903 572
v tom					
vodné plochy	92 895	93 321	93 381	93 325	93 661
pôdne plochy	4 810 494	4 810 059	4 810 086	4 810 072	4 809 911
z toho využitá poľnohospodárska pôda	1 934 659	1 941 380	1 939 275	1 930 570	1 936 938
z toho orná pôda	1 360 893	1 357 201	1 344 079	1 343 109	1 349 311
lesné pozemky	2 004 100	2 004 927	2 005 234	2 006 939	2 007 144

Prameň: Štatistický úrad SR

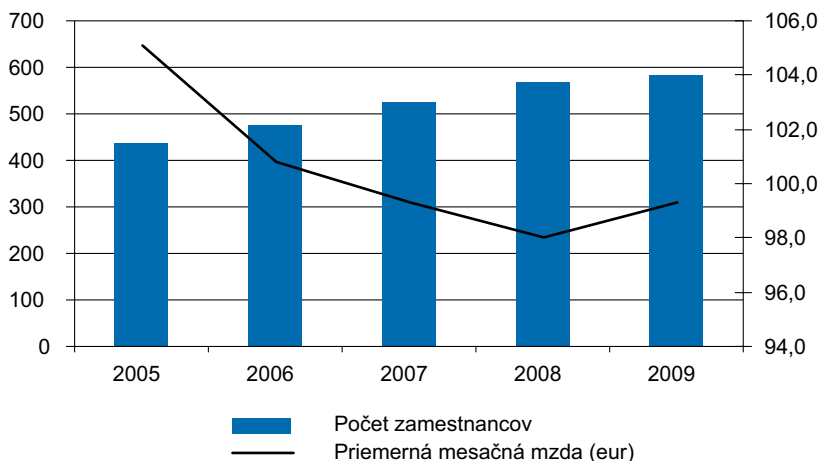
mliečne výrobky medzi nosné komodity potravinárskeho exportu. Pre nízke ceny v roku 2009 však slovenskí farmári veľa kráv predávali na mäso či do cudziny, a tak celoročná produkcia mlieka spadla o štvrtinu na 750 miliónov litrov. V cukre sa po reforme EÚ situácia zmenila ešte skôr. Donedávna sa zo Slovenska vyvážal vo veľkých množstvách, ale v súčasnosti sa jeho produkcia zužuje už len na potreby domáceho trhu.

Naopak, nevyhnutný je dovoz bravčoviny, keď domáci chovatelia ošípaných kryjú potreby tuzemských mäsiarov len do výšky necelých 50 percent. Takisto vinári musia dovážať sudové víno, a to najmä červené. Vo významnejších objemoch sa v posledných rokoch dováža na Slovensko aj jatočná hydina. Vyše tretiny potrieb si slovenské hydinaárske podniky i obchodné reťazce kryjú importom najmä od českých a poľských chovateľov. Obchodníci, ale aj konzervárne a mraziarne si vozia z cudziny niektoré „domáce“ druhy ovocia, zeleniny i zemiakov. Zahraniční pestovatelia sú pre nich lacnejší a v jarých mesiacoch už na Slovensku tieto komodity takmer úplne chýbajú, lebo nie sú vybudované vysokokapacitné sklady. Pred

Tab. 2.5.1.1.b Produkcia poľnohospodárskych plodín (tis. ton, SR)

	2005	2006	2007	2008	2009
Obilniny	3 585	2 929	2 793	4 173	3 330
z toho					
Pšenica	1 608	1 343	1 380	1 819	1 538
Jačmeň	739	642	660	891	676
Kukurica	1 074	838	624	1 261	988
Zemiaky	301	263	288	245	216
Cukrová repa	1 733	1 371	846	679	899
Olejiny	453	515	468	633	596

Prameň: Štatistický úrad SR

Graf 2.5.1.2. Zamestnanosť v pôdohospodárstve¹

¹ poľnohospodárstvo, lesníctvo, rybolov
Prameň: Štatistický úrad SR

novembrom 1989 bola prítom domáca základňa produkcie jatočných ošipaných, hrozna, ale i ovocia a zeleniny výrazne silnejšia. Nízke výkupné ceny však viedli k tomu, že mnoho poľnohospodárov tieto výrobné programy opustilo.

2.5.1.2 Hospodárenie agrosektora

Po politických zmenách v roku 1989 sa slovenský agrosektor až do roku 2001 potácal v stratách. Prvý zisk si slovenskí farmári zapísali až v roku 2001 – dvadsať miliónov eur. Spôsobili to najmä mimoriadne dotácie za sucho z roku 2000.

Potom nastalo obdobie, keď hospodárske výsledky farmárov v závislosti od cenového vývoja neustále kolísali. Najvyššiu stratu medzi rokmi 2002 až 2007 znamenal agrosektor v roku 2003 – takmer 80 miliónov eur. Naopak, najvyšší zisk vyše 50 miliónov eur v roku 2004. K takýmto vyšším ziskom sa pritom poľnohospodári dopracovali najmä vďaka vyšším dotáciám z Európskej únie.

No skutočne rekordný zisk z roku 2008 v objeme 130 miliónov eur si slovenské poľnohospodárstvo zapísalo predovšetkým vďaka globálnemu zdražovaniu potravín. Na vysoké ceny však farmári zareagovali príliš razantným zvýšením výroby, v roku 2008 potom ponúkli na trh prebytky a ceny sa znížili. V roku 2009 tak kladný výsledok agrosektora klesol na 25 miliónov eur.

Objem hrubej poľnohospodárskej produkcie pritom poukazuje na to, že vyššie dotácie zo spoločného rozpočtu EÚ síce účtovne zlepšujú hospodárske výsledky sektora, ale k samotnému zvyšovaniu výroby nedochádza. Za znižovaním produkcie i za stratami pozícií na slovenskom trhu je aj nevyvážené dotovanie

agrosektorov z bruselskej centrály EÚ. Od posledného rozšírenia únie v roku 2004 dostávajú nové členské krajiny nižšie dotácie ako ich západoeurópski konkurenti. To má vplyv na slovenských poľnohospodárov najmä v krízových rokoch. Kým západoeurópski farmári vtedy strácajú najviac zo svojich ziskov, tí stredoeurópski strácajú celé výroby.

V slovenskom agrárnom sektore už dlhodobo klesá zamestnanosť, pretože podniky sa snažia byť čoraz efektívnejšie. Súčasne veľa podnikov pre zlé výsledky s činnosťou končí. Aj v roku 2007 sa zamestnanosť v agrosektore znížila o dve percenta na 75 500 osôb. No za dlhé roky išlo o najmenej výrazný pokles stavu zamestnancov.

2.5.2 Lesné hospodárstvo

2.5.2.1 Charakteristika

Lesy na území Slovenska zaberajú takmer dva milióny hektárov, čo sú vyše dve pätiny rozlohy krajiny. Ich výmera sa dlhodobo zvyšuje. Od roku 1970 stúpla skoro o päť percent. Zároveň sa zvyšuje aj masa drevnej suroviny. V roku 1970 predstavovala priemerná zásoba dreva na jednom hektári 170 kubíkov. Aktuálne už ale presahuje 230 kubíkov. Je to spôsobené najmä tým, že pre nutnosť rýchleho spracúvania veterných kalamít lesníci nestíhajú vyťažovať rubné lesy. K záveru roku 2006 malo Slovensko celkové zásoby dreva v lesoch v objeme 444 miliónov kubických metrov.

Hospodárske lesy bez akýchkoľvek ťažobných obmedzení tvoria na Slovensku 68-percentný podiel. V ostatných lesoch je už ťažba obmedzovaná či dokonca úplne zakázaná. Ide o lesy v niektorých horských terénoch či v mokradiach, ktoré spĺňajú protieroznú, protilavínovú či vodohospodársku funkciu. A ide aj o lesy v prírodných rezerváciách, pri nádržiacich pitnej vody či pri rekreačných zariadeniach.

V slovenských lesoch prevažujú listnaté dreviny. Rovnorodé listnaté lesy tvoria polovicu slovenských lesov, ihličnaté 30 percent a 20 percent pripadá na zmiešané porasty. Celkový podiel listnatých drevín dosahuje bezmála 60 percent. Najrozšírenejšou tuzemskou drevinou je buk (31 %), nasledujú smrek (26 %), dub (11 %) a borovica 7 (%).

Najväčšou hrozbou pre tuzemské lesy je postupné hynutie smreka vplyvom imisí a náletov podkôrnika. Ide o drevinu, na ktorej stojí celé slovenské piliárstvo aj s nadväzujúcou výrobou stavebného dreva i nábytku. Lesníci varujú, že zo súčasných vyše 510-tisíc hektárov smrekových lesov môže Slovensku za tridsať rokov zostať len desatina. Nahrádzať ho bude adaptabilnejší buk, ktorý je zasa využiteľný pri výrobe nábytku. Píly na buk ale Slovensku chýbajú, a tak sa budú musieť dobudovať.

2.5.2.2 Hospodárenie

Slovenské lesy každoročne ponúkajú priestor na vyťaženie približne 6,5 milióna kubických metrov dreva, z čoho 55 percent tvorí ihličnaté drevo. Najviac sa každoročne vyťaží smreka, okolo 2,5 milióna kubíkov. Druhou najviac ponúkanou drevinou je buk – dva milióny kubických metrov. Jedľa, borovica a dub sa ročne dostávajú na trh v objemoch zhruba 400-tisíc kubíkov.

Drvivú väčšinu dreva spracúva domáci drevospracujúci priemysel. Vždy to tak nebolo. Vývozy surového dreva v posledných rokoch neustále klesali súčasne s príchodom nových zahraničných investorov. Do zahraničia idú iba také sortimenty dreva, na ktoré na Slovensku neexistujú spracovateľské závody. Viac sa tak vyvážajú piliarske výrezy dreva. Kalamity ťažbu dreva síce dočasne zvyšujú, ale vo všeobecnosti už začína obmedzená ponuka slovenskej drevnej suroviny limitovať ďalší rast tuzemských drevospracujúcich výrobní.

Súboj o drevo posledné roky ešte viac vyhocuje budovanie teplární na biomasu. Po dramatickom zdražovaní zemného plynu sa drevo stalo atraktívnym palivom. Neštátne subjekty, teda cirkvi, mestá, urbáriaty a súkromní vlastníci obhospodarujú na Slovensku 44 percent lesov, aj keď dohromady ich vlastní takmer 54 percent. Je to ovplyvnené tým, že najmä niektorí vlastníci menej produkčných lesov svoj majetok radšej dávajú do prenájmu štátnym lesníckym subjektom. A tak, i keď štát priamo vlastní iba 41 percent lesov, v skutočnosti ním kontrolované podniky obhospodarujú až 56 percent lesov. Navyše majú na starosti aj porasty doteraz nezistených vlastníkov. Tých je skoro šesť percent.

Dominantnú časť lesov pod správou štátu obhospodaruje jediný veľký podnik v krajine – štátny podnik Lesov SR. Ten tak značne ovplyvňuje aj celoslovenskú tvorbu cien dreva. Ťaží a predáva vyše polovicu domácej produkcie. Žiadna väčšia investícia do spracovania sa tak nezaobíde bez spolupráce s týmto podnikom. Lesy SR ako jediné vedia garantovať dodávky v stovkách tisíc kubických metrov drevnej suroviny ročne.

Celkové tržby slovenského lesného hospodárstva medzi rokmi 2004 až 2007 vzrástli zo štyristo na zhruba päťsto miliónov eur. Ovplyvnené je to predovšetkým rastom cien dreva. Zamestnanosť v tuzemských lesoch za uplynulých päť rokov klesla z 22-tisíc na 12-tisíc ľudí. Výrazne je to ale ovplyvnené tým, že zo zamestnancov sa stávajú živnostníci. Predpokladá sa, že prácou v slovenských lesoch sa živí až 25-tisíc ľudí.

2.5.3 Potravinársky priemysel

2.5.3.1 Charakteristika a vývoj

Nielen slovenský, ale aj celosvetový biznis s potravinami zažil v druhej polovici tejto dekády veľkú zmenu. Po dlhých rokoch cenovej stability sa v polovici roku 2007 rozbehlo globálne zdražovanie potravín vyvolané slabšou žatvou, zvýšeným do-

Tab. 2.5.3.1. Potravinárstvo (mld. eur, vybrané hospodárske ukazovatele)

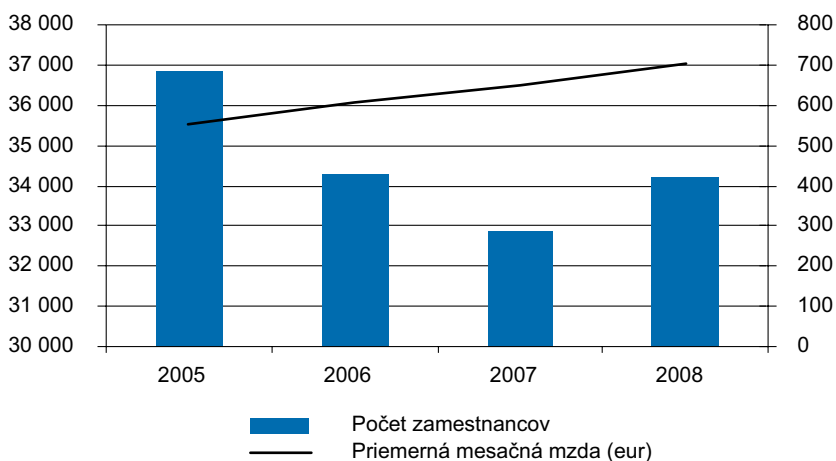
	2005	2006	2007	2008
Tržby spolu	3,585	3,713	3,609	4,002
Tržby za vlastné výroby a služby	2,924	2,877	2,897	3,130
Pridaná hodnota	0,617	0,663	0,672	0,682
Hospodársky výsledok pred zdanením	0,086	0,070	0,069	0,023
Počet zamestnancov	36 823	34 294	32 869	34 223
Produktivita práce na zamestnanca (tis. eur)	97	108	112	117
Priemerná mesačná mzda (eur)	552	608	651	704

Prameň: Štatistický úrad SR

pytom po potravinách v rozvojovom svete i štartom biznisu s biopalivami. Ten začal odčerpávať časť zásob obilnín i olejní. Svoje zohrala aj americká hypotekárna kríza, keď investori začali z realít presúvať svoje financie aj do obchodov s obilím, ryžou či sušeným mliekom.

Slovenskému potravinárstvu ale zdražovanie príliš nepomohlo. Jeho tržby za rok 2008 nebývalo poškočili o desatinu na štyri miliardy eur, ale svoje tradične nízke zisky si neposilnilo. Naopak, potravinári skončili v miernej strate jedného milióna eur. Tú však spôsobila najmä reforma slovenského cukrovarníctva. Potravinárom nepomohlo zdražovanie k vyšším ziskom aj preto, že ešte viac ako hotové potravi-

Graf 2.5.3.1. Zamestnanosť v potravinárstve

Prameň: Štatistický úrad SR

Tab. 2.5.3.2. Najväčšie podniky potravinárskeho priemyslu (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Pridaná hodnota	Zisk po zdanení	Aktíva	Počet pracovníkov
1.	Heineken Slovensko Hurbanovo	219	n	n	150	742
2.	Kraft Foods Slovakia Bratislava	217	26	n	84	674
3.	Nestlé Slovensko Prievidza	167	30	11	59	813
4.	Amylum Slovakia Boleráz	143	25	5	119	n
5.	Rajo Bratislava	140	11	0	71	n

n – nedostupný údaj

Prameň: Trend Top 2009

ny zdraželi základné suroviny od farmárov. Na prelome rokov 2007 a 2008 sa ceny obilia zdvojnásobili a mlieko i mäso zdraželi o tretinu.

Výsledky za rok 2009 môžu byť pre potravinárov priaznivejšie. Už ku koncu roka 2008 začali ceny agrárnych komodít klesať. Odvetvia sa príliš nedotkla ani globálna kríza. Spotreba potravín sa výrazne neznižila, i keď recesia zvyšuje predaj menej kvalitných výrobkov na úkor produktov prémiových. Prejavilo sa to v roku 2009 na tržbách potravinárov medzročným poklesom o desatinu na 3,7 miliardy eur.

V roku 2008 prišlo v sektore po dlhých rokoch poklesov k miernemu medzročnému rastu zamestnanosti na 34-tisíc osôb s priemernou mzdou 704 eur. Slabinou sektora je neustále prehlbovanie záporného salda zahraničného obchodu.

2.5.3.2 Podniky a investície

Slovenská potravinárska výroba sa už dlhodobo koncentruje do efektívnejších celkov. Počas socializmu vytvárali vtedajší plánovači hustú sieť mliekarní, mäsokombinátov i pekární pre každý menší región. Takto sa podniky dostali do rúk množstva privatizérov. V nových trhových podmienkach bolo jasné, že s obchodnými reťazcami si môže výhodné ceny vyjednať iba väčší hráč so širšou výrobou, a nie malý regionálny podnik. Preto silnejší investori v sektore už dlhšie obdobie skupujú podniky, potom z nich vyberú tie najživotoschopnejšie, ktoré ďalej modernizujú a rozširujú, zatiaľ čo ostatné radšej zatvárajú. Takto sa dosahuje vyššia efektívnosť i väčšie slovo voči obchodným reťazcom.

Sprvoti takéto skoncentrované celky v potravinárstve vytvárali strategickí investori zo zahraničia, keď ovládli najmä slovenské cukrovary, pivovary či mliekarne. Pred niekoľkými rokmi potravinárstvo zaujalo aj silné domáce investičné skupiny, ktoré obsadili mäsiarstvo či výrobu tukov a olejov.

Celú slovenskú výrobu cukru dnes napríklad ovládajú len dvaja hráči. Nemecký Nordzucker má cukrovar v Trenčianskej Teplej a rakúska Agrana v Sereďi. Vyše tri štvrtiny tuzemského trhu s pivom kontrolujú dva zahraničné koncerny – holandský

Heineken a juhoafrický SAB Miller. Oba viaceré slovenské pivovary zatvorili a zostali produkovať iba v jednom – Heineken v Hurbanove a SAB Miller vo Veľkom Šariši.

V pekárstve ovládajú polovicu trhu zhruba rovným dielom dva silné subjekty z Česka – firmy United Bakeries a Penam zo skupiny Agrofert. Vo výrobe cukroviniek udávajú tón opäť dve spoločnosti. Bratislavská dcérska spoločnosť amerického koncernu Kraft Foods a skupina I.D.C. Holding v domácich rukách s viacerými závodmi v Seredi, Trnave, Ilave i Cíferi.

V mäsiarstve nadobudli v posledných rokoch silné slovo domáce investičné skupiny Penta a Eco Invest. Penta kúpou podnikov Mecom a PM Zbrojniky ovládla zhruba štvrtinu trhu. Eco Invest nákupom Taurisu, Mäsospíšu a myjavského podniku Fabuš približne pätinu.

Najsilnejšie zoskupenie poprepájaných firiem nielen z potravinárskeho, ale aj agrárneho biznisu, vytvoril na Slovensku český Agrofert. Okrem predajného reťazca potravín vlastní firmy z viacerých pododvetví výroby potravín. Ovláda najväčšieho výrobcu hnojív Duslo Šaľa, vlastní predajcov osív a poľnohospodárskej techniky. Má aj viacero skladov obilnín i olejnin a tiež výrobné krmív pre zvieratá. Všetky tieto podniky z neho robia najsilnejšieho dodávateľa vstupov do domácej agrárnej výroby. O to ľahšie a výhodnejšie si Agrofert kupuje od slovenských farmárov suroviny na výrobu potravín. Na Slovensku má totiž viacero hydinární, mlynov a pekární.

2.6 Obchod

Rok 2009 znamenal v dynamicky sa rozvíjajúcom v obchode obrat. Konečná spotreba domácností prvýkrát od roku 2003 klesla, pričom práve spotreba bola doteraz jednou z hybných pák rozvoja ekonomiky.

2.6.1 Vnútorň obchod

Posledná desaťročnica v maloobchode sa vyznačovala expanziou obchodných sietí, rastúcimi tržbami a ziskami. Podľa štatistických údajov ešte v roku 2008 súhrnné zisky firiem v obchode vzrástli takmer o štvrtinu na 2,8 miliardy eur a prvýkrát prevýšili celkový profit priemyselných výrobcov.

Rok 2009 aj v obchode znamenal obrat. Obchod pocítil dôsledky ekonomických turbulencií, pokles HDP a aj to, že konečná spotreba domácností podľa údajov Štatistického úradu SR prvýkrát od roku 2003 klesla, pričom práve spotreba bola doteraz jednou z hybných pák ekonomiky. Negatívne sa na jeho výkonnosti odrazil aj fakt, že nominálna mzda zaznamenala najnižší prírastok za posledných desať rokov. Ďalším negatívnym faktorom bol rast nezamestnanosti.

Prijatie eura od 1. januára 2009 malo na tržby obchodníkov pomerne veľký vplyv a treba povedať, že nie kladný. Museli sa začať vyrovnávať s problémom ce-

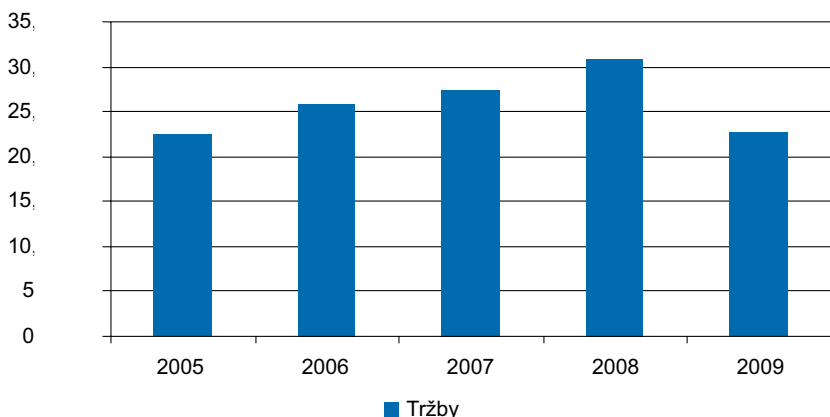
zhraničných nákupov. Tie naštartovali začiatkom roka 2009 výhodné kurzy eura voči okolitým menám – českej korune, poľskému zlotému a maďarskému forintu. Hoci postupne okolité meny voči euru posilňovali a nákupy v zahraničí sa stávali menej výhodné, na výsledných tržbách obchodníkov sa tento výpadok prejavil. Euro výrazne uľahčilo cezhraničné nákupy obyvateľov Bratislavy a okolia v Rakúsku, ktorí tam chodia nakupovať už nielen predmety dlhodobej spotreby, ale aj potraviny.

Všetky tieto faktory spôsobili, že podľa informácií Zväzu obchodu a cestovného ruchu tržby v maloobchode poklesli v roku 2009 v porovnaní s predchádzajúcim rokom o 10,3 percenta. Bol to prvý takýto výrazný pokles za 15 rokov. Tržby vo veľkoobchode poklesli v tomto období ešte výraznejšie – o 26,8 percenta. Náklady obchodu naopak stúpli, keď sa zvyšovali napríklad ceny energií, takže výnosy obchodných organizácií klesli ešte výraznejšie ako tržby. Mnohé z nich sa ocitli na hranici rentability, alebo vykázali straty.

2.6.1.1 Vyhliadky maloobchodu

Najmenej v roku 2009 klesali tržby obchodníkom s potravinami – napríklad najväčší predajca potravín Coop Jednota Slovensko, ktorý má na Slovensku 2 400 predajní, vykázal zhruba trojpercentný prepád tržieb v porovnaní s rokom 2008. Naopak, oveľa horšie ako v minulých rokoch sa predával priemyselný tovar, najmä potreby pre domácnosť – čierna a biela technika. Tu bol prepád v niektorých prípadoch až tretinový. Líder v predaji spotrebnej elektroniky Nay zaznamenal štvrtinový prepád tržieb a 80-percentný prepád zisku.

Graf 2.6.1.1. Tržby veľkoobchodu (mld. eur, tržby za vlastné výkony a tovar)

Prameň: Štatistický úrad SR

Šrotovné presmerovalo v roku 2009 záujem zákazníkov od predmetov dlhodoberej spotreby k autám a kto už čiernu alebo bielu techniku kupoval, zameriaval sa na lacnejší segment. Negatívnu úlohu zohrávala aj neistota z budúcnosti a obavy zo straty zamestnania – keďže 80 percent ľudí sa podľa spoločnosti INEKO v svojom okolí s týmto javom stretlo.

Ani vyhliadky na rok 2010 nie sú zatiaľ pre obchod, ktorý je so zhruba 200-tisíc zamestnancami druhým najväčším zamestnávateľom na Slovensku, ružové. Zlý vývoj pretrváva. Za prvý štvrtrok 2010 klesli tržby v maloobchode v porovnaní s rovnakým obdobím roku 2009 o ďalších 2,9 percenta. Dôvodom poklesu je pretrvávajúca neistota spotrebiteľov a strach z najbližšej budúcnosti, takže spotreba domácností je stále utlmená.

2.6.1.2 Najväčšie spoločnosti

Najväčšou maloobchodnou spoločnosťou bola podľa agentúry pre prieskum trhu Terno Coop Jednota, kde celá skupina dosiahla v roku 2009 tržby 1,48 miliardy eur. Zo samostatných obchodných reťazcov sa na prvom mieste umiestnilo Tesco Stores SR s obrátom 1,14 miliardy eur. Druhú a tretiu pozíciu obsadili Metro Cash&Carry s obrátom 461 miliónov eur a Billa so 440 miliónmi eur. štvrté až siedme miesto patrí spoločnostiam Kaufland (353 mil. eur), GG Tabak (309 mil. eur), Ahold Retail (250 mil. eur) a Lidl (177 mil. eur). Nasledujú Nay na ôsmom mieste (175 mil. eur), CBA na deviatom (163 mil.) a bauMax na desiatom mieste (125 mil. eur).

Celkový obrat skupiny desiatich najväčších maloobchodných spoločností bol v roku 2009 medziročne nižší o takmer dvanásť percent, čo predstavovalo mínus 485 miliónov eur. Pokles zaznamenali prvýkrát za pätnásť rokov. Pritom ešte v roku 2008 dosiahli desaťpercentný medziročný nárast a v roku 2007 pätnásťpercentný.

Hoci prepád spotrebiteľského dopytu bol v roku 2009 silnejší ako sa predpokladalo, zatiaľ nenastalo takzvané čistenie trhu a hromadnejší zánik predajní. Naopak, v potravinovom maloobchode sa naďalej hovorí o expanzii, nové predajne majú otvárať Tesco, Billa, Kaufland a Lidl.

Tab. 2.6.1.2. Najväčší obchodníci (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Tržby 2007	Podiel tovaru na tržbách (%)	Počet pracovníkov
1.	Tesco Stories SR Bratislava	1 000	1 039	100	8 286
2.	Phoenix Zdravot. zásobovanie Bratislava	541	481	99	477
3.	OMV Slovensko Bratislava	500	378	99	n
4.	Grafobal Group Bratislava	480	394	70	5 840
5.	Zentiva International Hlohovec	480	476	96	n

n – nedostupný údaj

Prameň: Trend Top 2009

2.6.1.3 Spotrebiteľské správanie

Mení sa aj správanie spotrebiteľov. Najväčšej obľube sa ako miesto nákupu tešia hypermarkety a supermarkety, kde podľa spoločnosti GfK Slovakia nakupuje až polovica spotrebiteľov – to je o tri percentá viac ako v roku 2007. Spotrebiteľia sa viac ako po minulé roky orientujú na cenu, respektíve na pomer ceny a kvality – pre 76 percent je cena dôležitým kritériom pri rozhodovaní o nákupe potravín. Pri nákupe nepotravinárskeho tovaru je toto číslo ešte väčšie – dosahuje 91 percent. Pre obchodníkov nie je veľmi povzbudivým faktom, že sa znižuje lojalita spotrebiteľov. Až 46 percent vážne uvažuje o prechode ku konkurencii, pričom rozhodujúcu úlohu v tom, kde nakupujú, hrajú tri faktory – cena, prístup k zákazníkovi a kvalita ponúkaného sortimentu.

Rok 2010 sa podľa GfK nesie v znamení niekoľkých tém: tou hlavnou je orientácia na zákaznícky servis a kvalitu, ďalšou je silný vplyv nezamestnanosti na spotrebu. Tento rok je zároveň aj výzvou pre nové produkty, ktoré musia byť naozaj kvalitné, aby sa uplatnili na trhu. Zároveň obchodníkom hrozí už spomínaná strata kedysi stálej klientely.

2.6.2 Zahraničný obchod

2.6.2.1 Spoločná hospodárska politika EÚ

Vstupom do Európskej únie v roku 2004 sa aj na Slovensku uplatňuje Spoločná obchodná politika, ktorá patrí k najstarším politikám Európskych spoločenstiev. V riadení obchodnej politiky aplikuje Európska komisia nástroje obchodnej politiky platné v rámci členstva vo Svetovej obchodnej organizácii (WTO).

Vytvorením colnej únie prispievajú členské štáty EÚ v spoločnom záujme k harmonickému rozvoju svetového obchodu, postupnému odstráneniu obmedzení v medzinárodnom obchode a k znižovaniu colných prekážok. Spoločná obchodná politika prihliada k priaznivým vplyvom, ktoré môže mať zrušenie ciel medzi členskými štátmi na rast konkurenčnej schopnosti podnikov týchto štátov.

Jedným zo základných pilierov voľného pohybu tovarov sú princípy colnej únie, vymedzené v článku 23, ods. 1 Zmluvy o založení Európskej únie. Vnútrošná zložka colnej únie zahŕňa obchodnú výmenu tovarov v rámci vnútorného trhu EÚ a vylučuje, aby členské štáty ukladali clá na vývoz a dovoz tovaru. Akékoľvek clá na dovozy a vývozy tovarov vo vnútri únie sú zakázané. Aby sa zabránilo obchádzaniu tohto zákazu, členské štáty zároveň nesmú prijímať ani opatrenia, ktoré by mali efekt rovnocenný s clom, respektíve, ktoré by pre niektorý z členských štátov spôsobovali preferencie alebo diskrimináciu.

2.6.2.2 Zahraničný obchod SR

Zahraničný obchod Slovenska dosiahol v roku 2009 prebytok 1,19 miliardy eur, pričom rok predtým skončil v deficite 0,76 miliardy eur. Spôsobili to najmä dva faktory – pokles dovozov z Ruskej Federácie, čo sa prejavilo v menšom deficite na strane bilancie ropy a ostatných nerastných surovín a pokles dovozov z Nemecka, ktoré je hlavným obchodným partnerom našej krajiny pre obchod so strojmi a zariadeniami.

Tab. 2.6.2.2.a Komoditná štruktúra zahraničného obchodu SR

Dovoz			
Por.	Položka	(mld. eur)	(%)
1.	Elektrické stroje, prístroje a zariadenia a ich časti a súčasti	7,891	20,5
2.	Nerastné palivá, minerálne oleje, bitúmenové látky, minerálne vosky	4,685	12,1
3.	Vozidlá, iné ako koľajové, ich časti a príslušenstvo	4,344	11,3
4.	Jadrové reaktory, kotly, stroje, prístroje, zariadenia, ich časti, súčasti	4,031	10,5
5.	Plasty a výrobky z nich	1,620	4,2
6.	Farmaceutické výrobky	1,378	3,6
7.	Železo a oceľ	1,125	2,9
8.	Predmety zo železa alebo z ocele	1,029	2,7
9.	Papier, lepenka, výrobky z nich alebo z papierenských vláknin	0,579	1,5
10.	Nábytok, posteľoviny, svietidlá, svetelné reklamy, montované stavby	0,530	1,4
Vývoz			
Por.	Položka	(mld. eur)	(%)
1.	Elektrické stroje, prístroje a zariadenia a ich časti a súčasti	10,459	26,3
2.	Vozidlá, iné ako koľajové, ich časti a príslušenstvo	7,931	20,0
3.	Jadrové reaktory, ko		
4.	Železo a oceľ	2,157	5,4
5.	Nerastné palivá, minerálne oleje, bitúmenové látky, minerálne vosky	1,843	4,6
6.	Plasty a výrobky z nich	1,191	3,0
7.	Predmety zo železa alebo z ocele	1,090	2,7
8.	Papier, lepenka, výrobky z nich alebo z papierenských vláknin	0,923	2,3
9.	Nábytok, posteľoviny, svietidlá, svetelné reklamy, montované stavby	0,914	2,3
10.	Kaučuk a výrobky z neho	0,741	1,9

Prameň. Štatistický úrad SR

Tab. 2.6.2.2.b Najvýznamnejší obchodní partneri SR v roku 2009 (mld. eur)

		vývoz	dovoz
1	Nemecko	7,989	6,460
2	Česko	5,125	4,721
3	Francúzsko	3,113	1,813
4	Poľsko	2,850	1,553
5	Maďarsko	2,512	2,042
6	Taliansko	2,411	1,573
7	Rakúsko	2,311	1,113
8	Británia	1,891	0,971
9	Rusko	1,414	3,468
10	Holandsko	1,182	0,459
11	Španielsko	0,939	0,476
12	Švédsko	0,759	0,208
13	Belgicko	0,691	0,414
14	Turecko	0,684	0,263
15	Rumunsko	0,636	0,248
16	Čína	0,551	2,247
17	USA	0,426	0,461
18	Švajčiarsko	0,391	0,294
19	Dánsko	0,312	0,213
20	Srbsko	0,303	0,088

Prameň: Štatistický úrad SR

Podľa údajov Štatistického úradu SR malo Slovensko najvyššie aktívne saldo s Nemeckom, Francúzskom a Poľskom. Naopak, najväčšie pasívne saldo bolo s Kórejskou republikou, Ruskom a Čínou. Zahraničný obchod, ktorý tvorí podstatnú časť bežného účtu, skončil v roku 2009 po prvý raz od roku 1994 v prebytku.

Celkový export bol vlni na úrovni 39,72 miliardy eur pri takmer päťinom medzoročnom poklese. Poklesol aj dovoz, a to takmer o štvrtinu pri celkovej hodnote 38,53 miliardy eur. Najvýraznejšie klesol vývoz osobných automobilov a iných motorových vozidiel – takmer o dve miliardy eur či ropných olejov a olejov získaných z bitúmenových nerastov o 661 miliónov eur. Znížil sa aj export plochých valcovaných výrobkov zo železa alebo nelegovanej ocele, a to o 429 miliónov eur.

V roku 2009 klesol v SR najmä dovoz ropných produktov o 1,12 miliardy eur, ako aj súčasť a príslušenstva motorových vozidiel o 933 miliónov eur. Z údajov Štatistického úradu SR ďalej vyplýva, že v roku 2009 klesol aj dovoz osobných automobilov a iných motorových vozidiel o 659 miliónov eur. Najviac pritom vzrástol dovoz liekov, o 113 miliónov eur, ako aj televíznych prijímačov – o 86 miliónov eur.

V rámci najvýznamnejších obchodných partnerov sa v roku 2009 znížil vývoz do Nemecka (18,4 %) a do Česka (23,5 %). Medziročne klesol aj export do Poľska či Maďarska. V rámci krajín EÚ sa medziročne znížil export takmer o pätinu, pričom rovnaký pokles nastal aj pri vývoze do krajín OECD. Pri dovoze nastal pokles v prípade Nemecka (30,3 %), Česka (11,4 %) a Ruska (36,3 %). Dovozy z krajín EÚ sa medziročne znížili o 23,4 percenta a z krajín OECD o 16,4 percenta.

V prvom štvrtroku 2010 pokračoval pozitívny vývoj v slovenskom zahraničnom obchode. Napríklad v marci skončil zahraničný obchod v prebytku 176 miliónov eur. Jedným z dôvodov je aj to, že najväčší obchodní partneri Slovenska – Nemecko a Česko – pokračovali v hospodárskom raste. Na prebytku majú podiel aj nižšie ceny slovenskej produkcie. Dynamika vývozov aj dovozov sa v roku 2010 zrýchľuje, čo svedčí o pokračujúcom ekonomickom oživení. Rast zahraničného dopytu sa premietol vo vyššej priemyselnej výrobe i v raste vývozov.

Národná banka Slovenska prognózuje na celý rok 2010 rast ekonomiky o 3,2-percenta. Predpokladá sa, že zahraničný obchod zaznamená v roku 2010 takmer vyrovnanú bilanciu, keďže v jeho druhej polovici sa očakáva opätovné oslabenie zahraničného dopytu s negatívnym vplyvom na dynamiku rastu slovenských vývozov.

2.6.2.3 Proexportná politika vlády

Vláda SR vypracovala na roky 2007 až 2013 proexportnú politiku. Jej zámerom je, v súlade s celoeurópskymi stratégiami, vytvorenie stabilného podporného piliera aktívnej zahraničnoobchodnej politiky SR zameranej najmä na rozvoj slovenského exportu, podpora konkurenčnej schopnosti firiem SR na medzinárodných trhoch, ako aj obchodno-ekonomických záujmov SR v Európskej únii a v prioritných mimo-európskych teritóriách.

Proexportná politika vychádza z týchto princípov:

- princíp dodržiavania medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky
- princíp liberalizácie zahraničného obchodu
- princíp nediskriminácie, transparentnosti a právnej istoty
- princíp kontinuity proexportných aktivít vlády.

V rámci určenia teritoriálnych priorít rozoznáva táto stratégia tri kategórie krajín. Ku krajinám mimoriadneho významu patria štáty Európskeho hospodárskeho priestoru. Krajiny s vysokým potenciálom rastu exportu zahŕňajú Rusko, Ukrajinu, balkánske štáty, ako aj krajiny východnej a juhovýchodnej Ázie, najmä Indiu, Čínu a Južnú Kóreu. K ostatným krajinám s rastovým potenciálom patria napríklad vyspelé ekonomiky USA, Kanady, Japonska či Austrálie, ale aj ostatné krajiny Spoločenstva nezávislých štátov.

2.7 Infraštruktúra

Trh s elektrinou je liberalizovaný od leta roku 2006 a trh s plynom pre podniky od roku 2007. Na ceny energií však dohliada štátom zriadený Úrad pre reguláciu sieťových odvetví.

2.7.1 Energetika, plyn a vodárnenstvo

V deväťdesiatych rokoch ovplyvňovali výkonnosť slovenskej energetiky snahy slovenských vlád o ponuku čo najlacnejších energií. Tomu musela ustupovať aj ziskovosť sektora. Zároveň však štát držal nad svojimi energetickými monopolmi ochrannú ruku a nepúšťal do sietí nových hráčov. Potom ale prišlo v odvetví k viacerým závažným zmenám.

2.7.1.1 Zahraniční investori

V prvej polovici tejto dekády rozbehla slovenská vláda privatizáciu firiem tohto sektora, najmä preto, aby získala zdroje na dôchodkovú reformu. Polovicu akcií Slovenského plynárenského priemyslu (SPP) získali rovným dielom nemecký Ruhrgas a francúzsky GdF. Dvojtretinový balík akcií Slovenských elektrární (SE) zasa taliansky Enel. Rovnako vstúpili európske energetické giganty aj do rozvodných podnikov. Západoslovenskú energetiku získal nemecký E.ON, Stredoslovenskú energetiku francúzsky EdF a Východoslovenskú energetiku nemecký RWE.

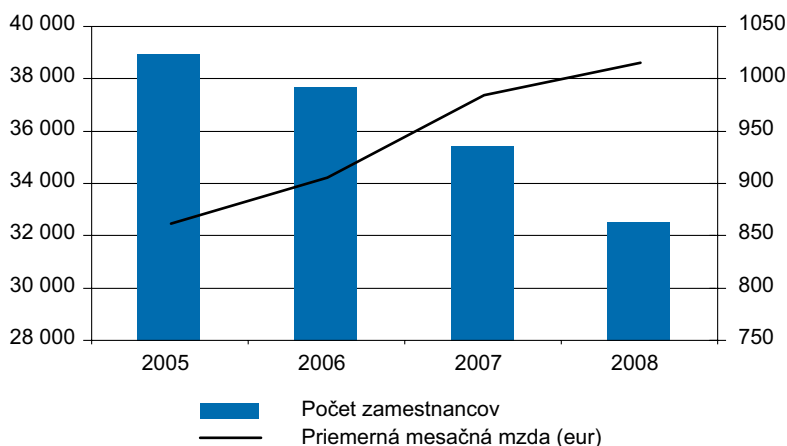
Po vstupe nových investorov bolo jasné, že časy nízkych cien energií sa skončili. Osobitne to platilo pre plynárnenstvo, keď ešte pred vstupom do Európskej únie musel SPP skoncovať s krízovým dotovaním vnútrozemskej distribúcie zemného plynu z vysokých ziskov z jeho tranzitu do západnej Európy. Vláda však zároveň vytvorila pre kontrolu cien elektriny, plynu, tepla, ako aj vodného a stočného Úrad pre reguláciu sieťových odvetví. Ceny energií síce rastú, ale stále sú aj pod istým

Tab. 2.7.1.2.a Energetika (mld. eur, vybrané hospodárske ukazovatele)

	2005	2006	2007	2008
Tržby spolu	8,114	9,233	9,585	11,684
Tržby za vlastné výroby a služby	8,080	9,213	9,493	11,263
Pridaná hodnota	2,872	3,268	3,059	2,994
Hospodársky výsledok pred zdanením	1,381	1,756	2,583	1,563
Počet zamestnancov	38 936	37 668	35 438	32 523
Produktivita práce na zamestnanca (tis. eur)	208	245	270	359
Priemerná mesačná mzda (eur)	861	905	984	1 015

Prameň: Štatistický úrad SR

Graf 2.7.1.2.a Zamestnanosť v energetike

Prameň: Štatistický úrad SR

dohľadom exekutívy štátu. Energetici sa pritom často sťažujú, že ak ich vláda tlačí do nižších cien pre domácnosti, tak či tak si to potom musia odnieť priemyselní odberatelia.

2.7.1.2 Hospodárenie odvetvia

Zdraženie energií sa prejavilo aj na hospodárení firiem odvetvia. Zatiaľ čo v roku 2002 predstavovali tržby slovenskej energetiky šesť miliárd eur, v roku 2008 vzrástli na 11,7 miliardy eur. A to bez toho, že by sa výraznejšie zvyšovala ich výroba. Energetika je ďaleko najziskovejším odvetvím tuzemského priemyslu. Jej profity sa v posledných rokoch pohybujú vždy medzi jednou a jeden a pol miliardou eur.

Ziskovosť z roku 2009, prvého krízového, zatiaľ spresnená nie je, no pre mierne pokles cien energií mohlo prísť k jej zníženiu. Tržby sektora klesli v roku 2009 medziročne o šesť percent. Energetici v záujme zvyšovania ziskov tlačia aj na zefektívňovanie práce, a to aj na úkor zamestnanosti v odvetví. Medzi rokmi 2002 až 2008 sa počet pracovných miest v tomto sektore zúžil zo 46-tisíc na 32-tisíc ľudí s nadpriemernou mesačnou mzdou 1 015 eur.

2.7.1.3 Liberalizácia trhu

Trh s elektrinou je liberalizovaný od leta roku 2006 a trh s plynom pre podniky od roku 2007. Dnes si dodávateľa plynu nemôžu slobodne vybrať iba domácnosti. Na trhu s elektrinou pritom trojica rozvodných podnikov aktuálne kryje už len vyše polovičný podiel.

Tab. 2.7.1.2.b Najväčšie energetické firmy (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Pridaná hodnota	Zisk po zdanení	Aktíva	Počet pracovníkov
1.	Slovenský plynárenský priemysel Bratislava	3 132	1 109	641	8 424	5 264
2.	Slovenské elektrárne Bratislava	1 965	614	166	5 549	6 276
3.	Západoslovenská energetika Bratislava	1 110	218	126	674	1 488
4.	Stredoslovenská energetika Žilina	905	191	98	498	1 798
5.	Východoslovenská energetika Košice	588	158	84	322	1 548
6.	SEPS Bratislava	454	101	28	464	543
7.	Jadrová a vyradovacia spoločnosť Bratislava	162	115	16	1 553	1 241
8.	Vodohospodárska výstavba Bratislava	141	78	27	1 258	188
9.	PPC Power Bratislava	130	30	7	n	52
10.	Bratislavská teplárenská Bratislava	76	1	17	91	361

n – nedostupný údaj

Prameň: Trend Top 2009

Popri SE, ktoré obsluhujú najväčších priemyselných odberateľov, pôsobí na slovenskom trhu aj viacero alternatívnych hráčov – Magne E.A., ČEZ Slovensko, Korlea Invest, Energetické centrum či Slovakia Energy.

Slovenské elektrárne vyrábajú v súčasnosti zhruba štyri pätiny tuzemskej elektriny. Až 67 percent tohto výkonu zabezpečuje atómová energia, vodné elektrárne predstavujú 21 percent ich kapacít a uhoľné 12 percent. Celkový výkon SE je 5 700 MW. Ich najväčším projektom pre budúcnosť je dostavba tretieho a štvrtého bloku atómovej elektrárne Mochovce. Tie nahradia odstavané staršie bloky druhej slovenskej jadrovej elektrárne Jaslovské Bohunice.

Z alternatívnych dodávateľov plynu je najaktívnejší nemecký RWE. Plyn už dodáva pre šalianske Duslo, ružomerskú celulóžku Mondi SCP, sklárne Vetropack v Nemšovej, hurbanovský pivovar Heineken či košickú tepláreň Teko. Takto už ovláda pätnásť percent trhu s plynom pre priemyselných odberateľov. Okrem toho SPP konkuruje aj Shell a časom chce plyn na Slovensku predávať aj ČEZ či Gazprom prostredníctvom svojej dcérskej firmy Vemex Energo.

2.7.1.4 Situácia na trhu s energiou

Plynári museli na prelome rokov 2008 a 2009 zvládnuť už aj prvú veľkú plynovú krízu, keď Rusko po sporoch s Ukrajinou odstavilo dodávky pre Európu. Slovensko

Tab. 2.7.1.4. Najväčšie vodohospodárske podniky (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Pridaná hodnota	Zisk po zdanení	Aktíva	Počet pracovníkov
1.	Slovenský vodohospodársky podnik Žilina	75	51	2	1 213	3 708
2.	Bratislavská vodárenská spoločnosť Bratislava	73	38	3	393	707
3.	Východoslov. vodárenská spoločnosť Košice	69	46	1	486	2 156
4.	Západoslovenská vodárenská spoločnosť Nitra	52	33	0	289	1 513
5.	Stredosl. vodáren. prevádz. spol. B. Bystrica	52	20	1	32	1 241
6.	Podtatranská vodáren. prevádz. spol. Poprad	21	8	n	n	n
7.	Severoslovenské vodárne a kanalizácie Žilina	17	13	2	149	396
8.	Trenčianska vodohospod. spoločnosť Trenčín	12	5	1	6	242
9.	Považská vodárenská spoločnosť P. Bystrica	9	7	0	43	n
10.	Liptovská vodárenská spoločnosť L. Mikuláš	7	4	0	39	n

n – nedostupný údaj

Prameň: Trend Top 2009

však situáciu zvládlo vďaka reverznému toku plynu zo západnej Európy i zásobníkom jeho najväčšieho tuzemského skladovateľa – spoločnosti Nafta Gbely, ktorý tiež patrí SPP. Plynári sa pre budúcnosť zabezpečili tak, že so svojimi materskými koncernami podpísali dlhodobé zmluvy o pohotovostných dodávkach plynu zo západu Európy v celkovom objeme jednej miliardy kubických metrov ročne. To je zhruba šestina celoročných potrieb Slovenska. SPP už takisto podpísal dlhodobé zmluvy aj s ruským Gazpromom na najbližších dvadsať rokov. Pre domáci trh si plynári objednali 130 miliárd kubických metrov zemného plynu a na tranzit ďalej na západ jeden bilión kubíkov plynu.

Na celkových tržbách slovenskej energetiky má výroba a rozvod elektriny až dvojtretinový podiel. Plynárenstvo takmer tretinu. Teplárenstvo dosahuje tržby zhruba na úrovni trištvrte miliardy eur, zostatok kryjú vodárenské podniky. Tie už dávnejšie previedla slovenská vláda na mestá a obce, aby sa o dodávky pitnej vody a odkanalizovanie i čistenie odpadových vôd starali samé. V niektorých prípadoch si vodárne do spoločných podnikov pozvali aj súkromných partnerov.

V posledných rokoch majú vodárenské firmy problém s tým, že vláda cez regulačný úrad drží na uzde ceny vodného i stočného, no zároveň ich čakajú finančne náročné povinnosti. EÚ totiž tlačí na svoje členské krajiny, aby mala kanalizáciu vybudovanú každá obec s viac ako dvetisíc obyvateľmi. Slovensko v tomto parametri značne zaostáva. Lepšie ma vybudovanú iba vodovodnú sieť. Vodárenstvo tak aktuálne nie je príliš atraktívnym biznisom.

Naopak, výroba tepla a najmä elektriny je so svojimi stabilnými ziskami atraktívna aj pre nových investorov. Viaceré priemyselné firmy chcú stavať predovšetkým veľké paroplynové cykly, ktoré vyrábajú teplo i elektrinu zo zemného plynu. Tie pre svoj rýchly nábeh môžu do siete dodávať za zvýšené ceny aj nedostatkovú elektrinu pri občasných špičkových odberoch.

Veľké paroplyny chcú stavať napríklad Slovnaft, Duslo či košické oceliarnie U.S.Steel, ale aj nemecký E.ON v Malženiciach pri Trnave. Zatiaľ sú na Slovensku len tri paroplynové cykly – bratislavský vlastní investičná skupina Penta, postavený ho má aj ružomerská celulóžka Mondi SCP a tretí vybuďovala v Leviciach podnikateľská skupina Slovingra.

2.7.1.5 *Obnoviteľné zdroje*

Vo veľkom sa investori zaujímajú aj o obnoviteľné zdroje energií. Osobitne potom, čo slovenská vláda v roku 2009 garantovala elektrine z vetra, slnka, geotermálnych prameňov, malých vodných elektrární i z bioplynu a biomasy výhodné výkupné ceny až na pätnásť rokov dopredu. Dovtedy bola garancia iba ročná, a nakoľko elektrina z týchto zdrojov je drahšia ako z uhlia či uránu, tak sa investori obávali vstupu do tohto biznisu.

Viac sa doteraz na Slovensku investovalo iba do lacnejších alternatívnych zdrojov energií. Vybuďovali sa veľké vodné elektrárne, teplárne na drevo a najmä domácnosti si inštalujú slnečné kolektory na jednoduchý ohrev vody. Obnoviteľné zdroje kryjú aktuálne zhruba sedem percent z domácej spotreby energií. Ich maximálny potenciál je približne na úrovni jednej štvrtiny. Najperspektívnejšia je práve biomasa z lesov i poľí. Tá kryje až dve tretiny celého potenciálu obnoviteľných zdrojov.

2.7.2 *Doprava a dopravné siete*

Slovensko má vďaka svojej výhodnej geografickej polohe v strede Európy vynikajúce predpoklady stať sa dopravným uzlom severno-južného i východno-západného ťahu prepravy tovarov a osôb. Tieto predpoklady zatiaľ nie sú naplno využité a doprava zatiaľ nepatrí k ťahúňom slovenského hospodárstva.

V doprave pracovalo v roku 2009 v priemere 95-tisíc ľudí, avšak posledný štvrťrok už toto odvetvie zaznamenalo dvojtisícový pokles. Až nové infraštruktúrne stavby a trvalé oživenie hospodárstva opäť prídá na počte pracovníkov. Priemerná mzda v doprave prestavovala v roku 2009 vyše 720 eur.

Tab. 2.7.2.1.a Dopravná infraštruktúra na Slovensku (km)

	2005	2006	2007	2008
Cesty spolu	17 809	17 834	17 883	17 916
z toho				
Diaľnice	328	328	365	384
Cesty I. triedy	3 341	3 359	3 366	3 434
Cesty II. triedy	3 734	3 742	3 742	3 686
Železničné trate celkom	3 625	3 625	3 629	3 592
z toho				
Dvojkoľajové	1 019	1 019	1 019	1 016
Elektrifikované	1 556	1 577	1 577	1 577
Splavné toky	251	251	251	251
Vodné kanály	38	38	38	38
Letiská (počet)	26	26	26	26
z toho				
Verejné medzinárodné letiská	8	8	8	8
Prekladiská kombinovanej dopravy (počet)	9	9	9	9

Prameň: Ministerstvo dopravy, pošt a telekomunikácií SR

2.7.2.1 Cestná doprava

Na Slovensku je najbežnejšia cestná doprava, keďže existuje veľmi hustá sieť ciest s relatívne dobrou kvalitou. Je tu takmer 18-tisíc kilometrov ciest, väčšina z nich – vyše polovica – sú cesty tretej triedy. Najviac chýbajú diaľnice a rýchlostné cesty, ktorých je spolu iba necelých šesťsto kilometrov.

Aj napriek absentujúcej nadradenej cestnej infraštruktúre, najmä na východe krajiny, cestná preprava neustále zvyšuje svoj podiel na preprave osôb a tovarov. V roku 2008 preprava tovarov po cestách meraná v tonách prvýkrát prekročila 80 percent všetkých prepravných výkonov. Rástla teda rýchlejšie ako celkový prepravený objem na Slovensku, ktorý v roku 2008 medziročne narástol o sedem percent na 249 miliónov ton.

Napriek vysokému podielu na celkovom prepravenom objeme zostáva cestná doprava na Slovensku fragmentovaná. V kamiónovej preprave dominujú malé rodinné firmy – až 85 percent spoločností vlastní do päť kamiónov. Zamestnaných je tu 13-tisíc ľudí, ich počet sa však od roku 2009 znižuje.

Cestnú dopravu výrazne ovplyvnili poklesy cien služieb. Kým v roku 2007 sa ceny za kilometer pohybovali okolo dvoch eur, po prepuknutí krízy sa ceny dostali na 0,8 eura na kilometer. Klesali tak nielen mzdy v doprave, ale u tých menej úspešných podnikateľov aj počet zamestnancov. Niektoré menšie špedičné a prepravné firmy sa stiahli z podnikania, o čom svedčia plné parkoviská lízingových spoločnos-

Tab. 2.7.2.1.b Najväčšie dopravné a špedičné spoločnosti (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Zisk po zdanení	Aktíva	Počet pracovníkov
1.	eustream Bratislava	804	85	211	1 088
2.	Železničná spoločnosť Cargo Bratislava	461	3	787	10 499
3.	Slovenská pošta Banská Bystrica	313	3	380	15 502
4.	Železnice SR Bratislava	311	-37	2 605	17 724
5.	SkyEurope Airlines v konkurze Bratislava	261	n	n	n

n – nedostupný údaj

Prameň: Trend Top 2009

tí. Slovenským kamionistom konkurujú lacnejší prepravcovia – prevažne z Ukrajiny, Poľska, Litvy či Lotyšska.

Ďalšie zvýšenie nákladových položiek prinieslo prepravcom zavedenie elektronického mýta na diaľniciach i cestách I. triedy od 1. januára 2010. Slovenský mýtny systém totiž spolplatňuje nielen diaľnice, ale aj cesty I. triedy. Sadzby za kilometer sú porovnateľné s rakúskym mýtnym systémom.

Mýto sa zaviedlo kvôli zlepšeniu financovania výstavby diaľnic. V roku 2009 sa začalo s dokončením rýchlostnej cesty z Nitry do Banskej Bystrice s dĺžkou 47 kilometrov prostredníctvom takzvaných PPP projektov (verejno-súkromné partnerstvo). Prvé úseky majú byť hotové v roku 2010. O osude ďalších dvoch balíkov PPP projektov sa má rozhodnúť v roku 2010 – ide o spustenie dostavby diaľnice D1 od Žiliny až do Košíc, kde chýba približne 75 kilometrov. V roku 2012 by mal byť dokončený takzvaný severný ťah z Bratislavy do Košíc bez tunelov. Na diaľnici Slovensku prispieva aj Európska únia zo svojich fondov.

2.7.2.2 Železničná doprava

Eurofondy sú hlavným pilierom financovania obnovy železničnej siete. V roku 2010 sa ukončila rekonštrukcia prvých sto kilometrov železničného koridoru z Bratislavy do Nového Mesta nad Váhom. Táto rekonštrukcia so zvýšením prepravnej rýchlosti na 160 kilometrov za hodinu by mala pokračovať do Žiliny a odtiaľ ďalej smerom na poľské a české hranice. Kompletná rekonštrukcia má byť hotová do roku 2020. Zatiaľ je otáznе financovanie zvyšných úsekov.

Železničná sieť na Slovensku je pomerne hustá, ale málo vyťažená. Vyše 3 600 kilometrov tratí sa využíva iba sporadicky a podiel na prepravných výkonoch – preprave tovaru na Slovensku – dlhodobo klesá. Prepravuje už menej ako dvadsať percent tovaru v tonách. Iba v krízovom roku 2009 prepravil najväčší domáci nákladný prepravca Železničná spoločnosť Cargo Slovakia o desať percent menej tovarov ako rok predtým. Ide o vôbec najhorší výsledok v histórii slovenských železníc po rozpade RVHP v roku 1989.

Železnica dopláca na prepravované komodity, keďže po koľajniciach idú najmä suroviny a tovary pre hutníctvo, automobilový priemysel a spracovateľov základných surovín. Teda cyklické odvetvia, ktoré kríza najviac poznačila. Železnica v roku 2008 prepravila 48 miliónov ton tovaru. V roku 1995 to bolo napríklad 60 miliónov ton. Kríza iba umocnila dlhodobý trend odchodu tovaru z koľajníc na cesty.

Slovenské Cargo so svojimi 10-tisíc zamestnancami je dlhodobo v zlej finančnej kondícii a sanujú ho pôžičky od vlády. Slovensko obchádzajú aj zahraniční dopravcovia, pre ktorých je jedna z najdrahších cien za vlakokilometer v Európe stále dostatočným argumentom na využívanie českých, maďarských či poľských koľajníc. Postupné presadzovanie sa produkcií s vyššou pridanou hodnotou a ústup od klasických výrobných zameraných na spracovanie základných surovín je ďalšou hrozbou pre železnicu. Väčší priestor ale sľubuje jej zapojenie do intermodálnej dopravy (jej špeciálnym prípadom je kombinovaná doprava), ktorá každoročne, aj napriek kríze, rastie. V tomto smere však treba dobudovať, prípadne modernizovať terminálovú sieť.

Oživenie koľajovej dopravy na Slovensku môže priniesť projekt ruských železníc o predĺžení širokorozchodnej trate z Čiernej nad Tisou až do Viedne. Projekt za 4,7 miliardy eur by mohol byť dobudovaný v roku 2015. Ruskí železničiarci sľubujú nové tovarové toky, napriek tomu, že prekládková stanica v Čiernej nad Tisou, ako aj existujúce slovenské trate, nie sú využité ani na polovicu. Aj preto treba najprv doložiť ekonomickú rentabilitu tohto projektu.

2.7.2.3 Vodná doprava

Slovenské vodné toky ponúkajú iba obmedzené využitie lodnej dopravy. Aj keď je lodná doprava lacná a ekologická, je na druhej strane pomalá. Na Slovensku má, okrem dunajskej vodnej cesty, iba veľmi obmedzené infraštruktúrne vybavenie. Prevádzkovateľom prístavov je Slovenská plavba a prístavy, ktorá eviduje reálne výkony v Bratislave, Komárne a Štúrove. Dobudovanie vodnej cesty po Váhu až do Žiliny, či prepojavacím kanálom do poľskej rieky Odra, je zatiaľ skôr plánom. S necelým percentom prepravených tovarov na Slovensku je tak lodná doprava z hľadiska ekonomického skôr doplnková.

2.7.2.4 Letecká doprava

Letecká doprava na Slovensku sa po rozpade bývalého Československa snaží obnoviť spojenia s Európou. Avšak na nevelkom trhu SR sa to zatiaľ žiadnemu leteckému dopravcovi nepodarilo. Po bankrote Slovenských aerolínií v roku 2006 či ukončení činnosti najväčšieho leteckého prepravcu z Bratislavy – SkyEurope Airlines v roku 2009, zostali na slovenskom trhu nezaplátané diery. Tie nevyužil ani najstarší Air Slovakia, ktorý skončil v konkurze začiatkom roka 2010 a ani Danube Wings, ktorý zarába viac na trhoch mimo Slovenska. V roku 2009 po letnej sezóne skončil aj charterový Seagle Air. V letnej sezóne 2010 tak budú Slovákov prevážať český Travel Service, prípadne nové slovenské aerolinky AirExplore.

Krach aeroliniiek sa prejavil aj na počte vybavených pasažierov na najväčšom letisku v Bratislave – 1,7 milióna cestujúcich v roku 2009 znamená štvrtinový prepad oproti rekordnému roku 2008. Na expanziu bola nastavená aj nová vybavovacia hala, ktorá bola dokončená v roku 2010. Bratislave konkuruje najmä blízka Viedeň, odkiaľ má slovenský cestujúci neporovnateľne väčšie množstvo letov. Druhé najväčšie letisko je v Košiciach a ako jediné na Slovensku bolo sprivatizované. Momentálne je po rekonštrukcii letisko v Sliachi, ktoré slúži najmä na vojenské účely.

Objem nákladnej leteckej prepravy sa zatiaľ drží hlboko pod jedným percentom z celkového objemu tovarov prepravovaných na Slovensku. Ale napríklad iba predĺženie linky DHL Lipsko – Bratislava až do Sofie znamenalo pre Bratislavu nárast prepraveného tovaru o vyše sto percent na viac ako desať ton. Okrem DHL občias využijú služby bratislavského letiska výrobcovia áut alebo elektroniky, aby zabezpečili chod fabriky okamžitou dodávkou tovaru. Potenciál Bratislavského letiska stále zatieňuje vybavenosť a nadväznosť iných druhov dopravy, teda atribúty, ktoré má susedná Viedeň.

2.7.3 Telekomunikácie a informačné technológie

V roku 2009 pôsobil podľa Štatistického úradu SR v sektore informačných technológií a komunikácie 37,5 tisíca ľudí. Ich priemerná mesačná mzda prevýšila 1 500 eur. Telekomunikačný sektor zamestnával 9,5 tisíca pracovníkov a ich priemerná mzda bola ešte o dvesto eur vyššia ako v IT brandži.

2.7.3.1 Telekomunikácie

Slovenský telekomunikačný trh sa vyznačuje koncentráciou výnosov v malej skupine veľkých hráčov. V roku 2009 pripadlo 86 percent tržieb celého sektora na tri najväčšie firmy – Orange, T-Mobile, Slovak Telekom (T-Com). Tento stav je dlhodobý a mení sa len pozvoľne. Oproti roku 2008 sa vplyv veľkej trojky, vyjadrený jej podielom na tržbách celej brandže, znížil o necelé tri percentuálne body. Miernе oslabenie pozície je dané poklesom výnosov, ktorý sa pripisuje dôsledkom ekonomickej krízy.

Tretí mobilný operátor, Telefónica O2, ktorý na slovenskom trhu pôsobí od februára 2007, sa zatiaľ tržbami neprehupol nad hranicu sto miliónov eur, takže pomermi ešte výraznejšie nezakýval. Platí to aj o telekomunikačných podnikoch v strede peletónu. Stredne veľkí alternatívni operátori naďalej rastú – organicky, no najmä akvizíčne. Po vlne konsolidácie hráčov porovnateľnej veľkosti sa pustili do kupovania menších, lokálne pôsobiacich providerov. Najviac akvizícií v uplynulých dvoch rokoch realizovali Slovanet a Swan.

Aj z pohľadu produktových segmentov je slovenský telekomunikačný trh silne polarizovaný. V hlasových telefónnych službách dominujú mobilní operátori. V roku 2009 na Orange, T-Mobile a O2 pripadli štyri pätiny výnosov z ich poskytovania. Rast vplyvu mobilných hráčov je dlhodobý jav. Po vlne substitúcie pevných

Tab. 2.7.3.1. Najväčšie telekomunikačné spoločnosti (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Pridaná hodnota	Zisk po zdanení	Aktíva	Počet pracovníkov
1.	Orange Slovensko Bratislava	863	465	191	668	1 409
2.	T-Mobile Slovensko Bratislava	591	276	101	542	1 508
3.	Slovak Telekom Bratislava	470	271	337	1 929	3 626
4.	Telefónica O2 Bratislava	48	-28	-59	117	437
5.	Towercom Bratislava	42	27	2	137	286

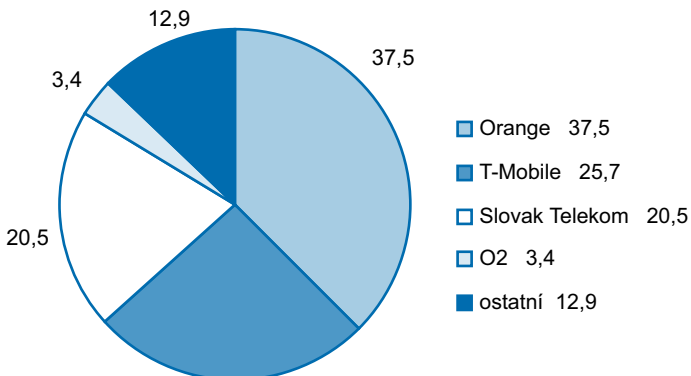
n – nedostupný údaj

Prameň: Trend Top 2009

liniek mobilmi, na ktorej profitovala najmä dvojica zavedených hráčov, Orange a T-Mobile, k tomu v posledných dvoch-troch rokoch prispieva najmä ich najmenší konkurent, O2.

Penetrácia mobilnej komunikácie ku koncu roka 2009 dosiahla 105 percent, keď na Slovensku bolo v prevádzke 5,6 milióna aktívnych SIM kariet. Pre porovnanie, T-Com evidoval 1,1 milióna pevných telefónnych liniek. Nožnicový efekt z opačných vývojových trendov týchto dvoch komunikačných platforiem naďalej pokračuje. No opäť, v poslednom období je to najmä zásluhou tretieho operátora. Orange a T-Mobile sa pri svojich obrovských zákazníckych bázach už dlhšie orientujú najmä na ich udržiavanie a konverziu z predplatených služieb na fakturované.

Graf 2.7.3.1. Telekomunikačný trh (% podiel podľa tržieb, 2009)

Prameň: údaje poskytnuté spoločnosťami

Orange a T-Mobile zohrávajú stále významnejšiu úlohu i v segmente internetových služieb, kde O2 výraznejšie neprerazila, keďže nemá vybudovanú rýchlu 3G sieť. Segment internetu je – na rozdiel od hlasových služieb – zatiaľ doménou fixných operátorov. Impulzy pre jeho rozvoj prichádzajú v zásade zo štyroch oblastí: mobilný internet, optické linky veľkých providerov, klasická pevnosieťová DSL technológia a lokálni poskytovatelia.

Čo sa týka mobilných sietí, operátori sa v súčasnosti snažia vyťažiť z investícií, ktorých podstatnú väčšinu zrealizovali pred niekoľkými rokmi. Či už ide o rýchlu 3G/HSDPA sieť Orangeu alebo Flarion sieť T-Mobilu. Ďalšie veľké projekty ich čakajú v najbližších rokoch s budovaním siete štvrtej generácie, LTE, ktorej technológiu však v roku 2010 iba začali testovať.

V oblasti pevných sietí je už niekoľko rokov trendom zavádzanie optických prípojk do domácností. Orange aj T-Com mali koncom roka 2009 v dosahu optických vlákien po 300-tisíc domácností (komerčné využitie je, čo do počtu klientov, nižšie). Po pokrytí krajských sídiel prenikla optika aj do menších okresných miest. T-Com okrem toho v septembri 2009 začal s rozširovaním 2+ generácie technológie DSL do menších dedín formou menších dátových ústrední.

V posledných rokoch sa telekomunikačné firmy snažia presadiť aj v celkom novom segmente služieb, v televíznej retransmisii. No takzvaná IP TV zatiaľ ostáva na jeho periférii – vzhľadom na slabé pokrytie a prémiovú cenu služieb. V tomto segmente je navyše extrémne silná konkurencia, keď sa okrem klasických kábloviek o priazeň abonentov uchádza aj satelitná televízia a bezplatný terestriálny príjem, ktorý od januára 2010 funguje aj v digitálnej verzii (DVB-T).

2.7.3.2 Informačné technológie

Slovenský trh informačných technológií má dva silné segmenty, produkujúce vysokú pridanú hodnotu: výrobu softvéru a IT služby. Najväčším podnikom z tohto pohľadu je producent aplikácií na ochranu proti počítačovým infiltráciám, Eset. Ten je dlhoročným lídrom aj v ziskovosti slovenských IT podnikov. Dvojka na trhu (podľa údajov za rok 2009), Soitron, je zasa zástupcom segmentu IT služieb. Obe firmy sú dosiaľ vo vlastníctve slovenských subjektov. Až tretí podnik v IT rebríčku, Siemens PSE, patrí do nadnárodnej skupiny.

Produkcia softvérových domov má stúpajúcu tendenciu napriek tomu, že ekonomická kríza postihla aj tento segment. V roku 2009 na desiatku najväčších producentov pripadali štyri pätiny všetkých tržieb za vývoj softvéru na zákazku a softvérové licencie za „krabicové“ aplikácie. Softvérové výnosy nad tri milióny eur vykázalo v roku 2009 celkovo 14 spoločností, medzi najväčšie popri Esete a Siemense PSE patrili Ness, Gratex a Asseco Slovakia.

Čo sa týka štruktúry výnosov za poskytovanie IT služieb, v uplynulých rokoch možno sledovať tendenciu presunu od nasadzovania nových aplikácií k podpore a rozvoju existujúcich riešení. Do popredia sa tlačí outsourcing, správa IT systémov

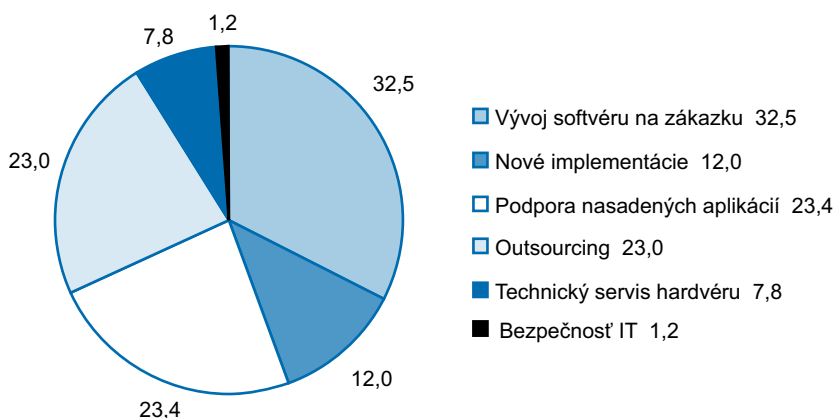
Tab. 2.7.3.2. Najväčší dodávatelia informačných technológií (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Tržby	Pridaná hodnota	Zisk po zdanení	Počet pracovníkov
1.	eD system Slovakia Bratislava	224	n	n	129
2.	Asseco Slovakia Bratislava	148	79	16	1 901
3.	Asbis SK Bratislava	121	4	0	112
4.	Siemens IT Solutions and Services Bratislava	88	25	7	471
5.	Agem Computers Bratislava	81	5	n	52

n – nedostupný údaj

Prameň: Trend Top 2009

Graf 2.7.3.2. Trh IT služieb na Slovensku (% podiel podľa tržieb, 2009)

Prameň: údaje poskytnuté spoločnosťami

a aplikácií na diaľku, aj zásluhou nástupu nových hráčov, orientovaných na zahraničné trhy, ako napríklad T-Systems.

Súčasťou slovenského trhu IT služieb sú aj servisné centrá, v ktorých koncom roka 2009 pracovalo 7 500 až 8-tisíc ľudí, najmä pod značkami ako IBM, Dell, Accenture či Lenovo. Slovenské centrá si zatiaľ v rámci svojich korporácií udržiavajú vysoký kredit, takže interné reštrukturalizácie, keď prichádza k presunom pracovných miest do lokalít s nižšími osobnými nákladmi, sa ich nateraz výraznejšie nedotkli.

2.8 Cestovný ruch

Do slovenského cestovného ruchu sa v posledných rokoch výrazne investovalo, čo sa prejavilo aj na väčšej atraktivite turistických destinácií. Za vyspelým svetom však Slovensko stále zaostáva v kvalite a pestrosti poskytovaných služieb.

2.8.1 Investície do cestovného ruchu

Investície v miliardách korún a neskôr v desiatkach miliónov eur do budovania turistickej infraštruktúry, nárast ubytovaní domácich a zahraničných návštevníkov v rokoch 2006 až 2008, ako aj prudký pokles v roku 2009 a začiatkom roka 2010, charakterizujú slovenský cestovný ruch v posledných piatich rokoch.

Od roku 2000 sa výrazne investovalo do zlepšenia turistickej infraštruktúry – miliardy korún išli do budovania aquaparkov, najmä na severnom Slovensku. Po približne jednej miliarde korún preinvestovali v Tatralandii Liptovský Mikuláš, Termal parku Bešeňová i v AquaCity Poprad. Ďalšie výrazné investície majú zlepšiť kvalitu lyžovania na Slovensku. Podľa údajov Lavexu – združenia prevádzkovateľov vlekov a lanoviek, v lyžiarskych strediskách sa v rokoch 2005 až 2008 preinvestovalo do výstavby prepravných zariadení (lanoviek a vlekov) a do skvalitňovania tratí, najmä do technického zasnežovania, 3,1 miliardy korún (vyše 100 mil. eur). V roku 2009 to bolo ďalších 22 miliónov eur (660 mil. SK).

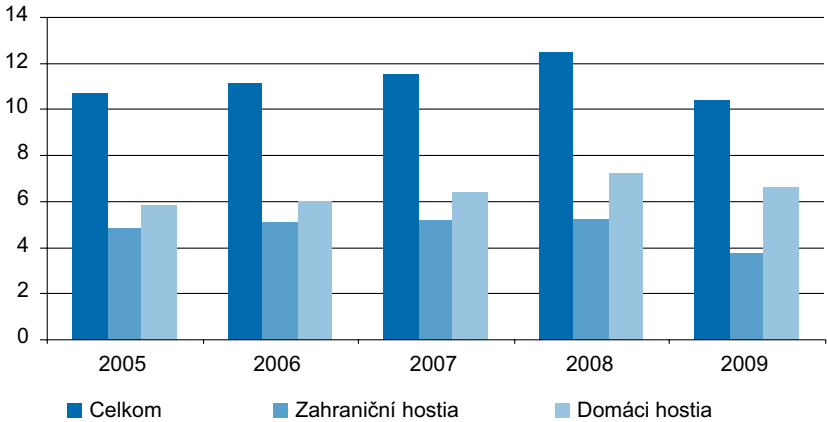
Stámilióny korún išli do skvalitnenia ubytovania, výstavby a rekonštrukcie penziónov a hotelov, pričom sa rozšírila ponuka lôžok aj zariadení. Najväčšou investíciou v tejto oblasti je rekonštrukcia bývalého hotela Grand a následne zotavovne Hviezdoslav na Štrbskom Plese na päťhviezdičkový Grand Hotel Kempinski High Tatras za 42 miliónov eur. Ďalšími významnými investíciami, kde investori presne sumy neuvádzajú, ale pohybujú sa tiež v desiatkach miliónov eur, sú päťhviezdičkové hotely Sheraton Hotel Bratislava a Kempinski Hotel River Park Bratislava. Príchod renomovaných svetových hotelových sietí na Slovensko (hoci o niekoľko rokov neskôr ako do Česka či do Maďarska), je jedným z pozitívnych javov v slovenskom cestovnom ruchu.

Výstavba najmä ubytovacích zariadení, ale aj lyžiarskych stredísk či ďalších atrakcií sa sčasti realizovala z peňazí fondov Európskej únie. Záujem o ich poskytnutie však zhruba desaťnásobne presahoval možnosti.

2.8.2 Aktívny cestovný ruch

Za negatívum možno považovať vývoj návštevnosti Slovenska od roku 2009. Ako uvádza Štatistický úrad SR, počas prvých deviatich mesiacov roku 2009 sa v slovenských ubytovacích zariadeniach ubytovalo 2,66 milióna hostí. Je to o osemnásť percent menej ako v roku 2008. Pokles zahraničnej klientely predstavoval dokonca

Graf 2.8.2. Počet prenocovaných turistov v SR (mil. osôb)

Prameň: Štatistický úrad SR

až takmer tridsať percent. Zahraničných hostí sa ubytovalo na Slovensku jeden milión, čo je o 28,8 percenta menej ako za prvé tri štvrtroky roku 2008. Pri domácich turistoch nebol pokles až taký výrazný, tých sa ubytovalo 1,62 milióna, čo je o 9,3 percenta menej ako za rovnaké obdobie roku 2008.

Jedným z dôvodov, prečo na Slovensko prišlo o toľko návštevníkov menej, je to, že po zavedení eura a poklese hodnoty mien v okolitých krajinách sa stalo menej konkurencieschopné. Naše hlavné zdrojové trhy sú totiž práve susedné krajiny, najmä Česko a Poľsko, ktoré spolu s Nemeckom tvoria 60 percent všetkých ubytovaní.

Po zavedení eura a poklesoch kurzov sa Slovensko stalo pre nich drahou krajinou. Než sa hotely a lyžiarske strediská spamätali a znížili ceny, bol prakticky koniec sezóny. Tú nakoniec zachraňovali domáci hostia. V letnej sezóne 2009 sa situácia čiastočne stabilizovala, ale prudký pokles návštevnosti zahraničných návštevníkov vylepšilo leto len mierne.

Prvé mesiace roka 2010 pokles záujmu o slovenský cestovný ruch pokračoval. Napríklad vo Vysokých Tatrách, ktoré sú považované za výkladnú skriňu slovenského turizmu, mali počas zimnej sezóny 2008/2009 tridsaťpercentný prepád v ubytovaniach, o sezónu neskôr návštevnosť opäť klesla – o ďalších osem percent. Vrátili sa síce čiastočne Rusi, Ukrajinci a Poliaci, ale výrazný pokles zaznamenali domáci hostia. Príčinou bola teplá zima a nedostatok snehu v týchto končinách, ale aj fakt, že ľudia začali na lyžovačkách šetriť. Obľube sa tešia krátke víkendové pobyty v lokalitách do dvesto kilometrov od miesta bydliska.

Jednou z výrazných slabín Slovenska ako turistickej destinácie je pomer kvality poskytovaných služieb a ceny. Pred niekoľkými rokmi bolo ešte výrazne lacnejšie ako západné destinácie, napríklad Rakúsko. Hoci aj kvalita služieb bola na Slovensku nižšia, v tom období bolo Slovensko cenovo pre turistov zo susedných krajín atraktívne. V súčasnosti sa ale ceny pomaly vyrovnávajú, rozdiel je možno 20-30 percent v prospech Slovenska. Pri takýchto cenových rozdieloch už ľudia pozerajú viac na to, kde im poskytnú lepšie služby. To na Slovensku veľakrát nie je. Nejde pritom napríklad o kvalitu ubytovania, tá je už slušná. Ide o všetky ostatné služby, ktoré urobia z dovolenky zážitok, alebo ju pokazia. Za výraznú slabinu považujú domáci i zahraniční hostia prístup personálu, ktorý v službách pracuje. Hostia majú často pocit, že nie sú vítaní.

2.8.3 Združenia cestovného ruchu

Na Slovensku chýba taká štruktúra a organizácia cestovného ruchu, ktorá je bežná v turisticky vyspelých krajinách. Od lokálnych cez regionálne združenia turizmu až po národný turistboard. Združenia sú hýbateľom cestovného ruchu v regiónoch, výrazne sa podieľajú na tvorbe produktov, ktoré priťahujú návštevníkov, ovplyvňujú kvalitu služieb, robia marketing a propagáciu.

Na Slovensku sú niečím podobným klastre turizmu, ktoré začali vznikáť pred dvoma rokmi a zatiaľ fungujú s minimálnymi rozpočtami. Ako prvé vznikli na Liptove, Turci a Orave, k nim pribúdajú stále ďalšie v Slovenskom raji či v Smoleniciach. Pribudnúť majú aj prvý mestský klaster v Košiciach či obdobné organizácie vo Vysokých Tatrách a na Kysuciach.

Slovenská vláda prijala taktiež Zákon o podpore cestovného ruchu, ktorý okrem iného upravuje zakladanie, fungovanie a financovanie združení turizmu. Návrh, ktorý sa robil „zdola“, síce prešiel v zmenenej podobe, ale je aspoň sčasti systémovým riešením na vybudovanie regionálnej štruktúry domáceho cestovného ruchu. Platiť má začať od roku 2011, prvé peniaze do združení by mal dať štát v roku 2012.

Zmeny čakajú cestovný ruch na najvyššej úrovni – sekcia turizmu má prejsť z ministerstva hospodárstva pod ministerstvo kultúry.

Skutočnosťou, ktorá ovplyvňuje postavenie turizmu v rámci slovenskej ekonomiky a jeho fungovanie, je, že nemá silného lídra, ktorý by vedel presadiť záujmy brandže. Presné údaje, koľko ľudí priamo cestovný ruch na Slovensku zamestnáva, neexistujú. Podľa údajov Zväzu hotelov a reštaurácií SR len v tomto segmente je zamestnaných okolo 50-tisíc ľudí. Okrem toho odvetvie zamestnáva ďalšie tisíce pracovníkov v turistických lokalitách, kúpeľoch či cestovných kanceláriách. Sú zastúpení niekoľkými organizáciami, líder však chýba. Momentálne sa začína hovoriť o vytvorení vlastnej stavovskej organizácie, čo by mal byť prvý krok, ak chce brandža začať výraznejšie presadzovať svoje záujmy. Zatiaľ je turizmus pričlenený k Zväzu obchodu a cestovného ruchu, zväz však rieši najmä agendu obchodníkov.

Slabinou, ktorá ale čiastočne vyplýva z celkového postavenia turizmu, je štát-na propagácia Slovenska, o ktorej sa už roky hovorí (s výnimkou roku 2008) ako o nedostatočnej. Slovenský touristboard SACR (Slovenský agentúra pre cestovný ruch) pracuje s ročným rozpočtom okolo 1,9 milióna eur, čo je niekoľkonásobne menej, ako dostávajú zo štátnych rozpočtov touristboardy v okolitých krajinách.

Slovensko je jediná krajina v Európe, ktorá svoju propagáciu ako turistickej destinácie financuje takmer výlučne z eurofondov. Pružný marketing sa síce takto dá robiť podstatne ťažšie, ale tu má SACR do roku 2013 k dispozícii balík peňazí vo výške 27,4 milióna eur. Za rok 2009 však urobila SACR verejné obstarávanie za 1,1 milióna eur.

2.8.4 Cestovné kancelárie

Kým záujem o Slovensko zo strany zahraničia klesá, záujem Slovákov o cestovanie do zahraničia pretrváva. Tržby outgoingových cestovných kancelárií až donedávna nepretržite rástli, rok 2009 znamenal zastavenie rastu. Z dôvodu informácií o finančnej kríze znížili v roku 2009 cestovné kancelárie kapacity leteckých zájazdov zhruba o tretinu, čo sa následne prejavilo aj v poklese ich tržieb. V hlavnej sezóne – júl, august, by nakoniec predali viac zájazdov, ako bolo na trhu.

Rok 2010 očakávali touroperátori a cestovné kancelárie s väčšími obavami ako rok 2009. Hospodárske turbulencie sa prejavili už aj na Slovensku, čo mohlo ovplyvniť aj záujem o dovolenky. Podľa informácií Slovenskej asociácie cestovných kancelárií a agentúr bol v prvých mesiacoch roka 2010 záujem o zahraničné dovolenky približne rovnaký ako predchádzajúci rok. Cestovné kancelárie zvýšili kapacity v zájazdoch v porovnaní s rokom 2009 o päť až desať percent. Cestovné kancelárie podporili svoj biznis aj vyššími zľavami v rámci ponuky first moment ako v roku 2009 a tiež marketingovými akciami, keď napríklad za kúpený zájazd v istej cene ponúkali kupujúcim ďalšie atraktívne bonusy.

Spomedzi leteckých zájazdov je medzi slovenskými dovolenkármi najväčší záujem o Grécko, Egypt a výrazne rastie záujem o Turecko, ktoré sa môže stať lídrom medzi leteckými dovolenkami. Dôvodom jeho obľuby je najlepší pomer kvality a ceny medzi stredomorskými destináciami. Najviac slovenských turistov sa ale stále vyberá k najbližšiemu moru – do Chorvátska. Podľa informácie Chorvátskeho združenia turizmu ich bolo v roku 2009 tristotisíc, čo je medziročný nárast o dve percentá.

Kým cestovné kancelárie, ktoré vozia Slovákov do zahraničia, zaznamenali v roku 2009 v priemere len mierny pokles tržieb, príjmy výrazne klesli incomingovým cestovkám. Teda tým, ktoré na Slovensko privádzajú turistov. Niektorým až o polovicu. Súvisí to s výrazne zníženým záujmom o Slovensko po zavedení eura na hlavných zdrojových trhoch – Česku, Poľsku a v Maďarsku.

Cestovné kancelárie tiež zaznamenávajú znížený záujem Slovákov o dovolenky na Slovensku. Dôvodom je, že dĺžka skutočne využívanej dovolenky vo vlastnej

krajine sa skrakuje a na predĺžené víkendy si ľudia objednávajú pobyty cez internet priamo v hoteloch, nevyužívajú služby cestovných kancelárií. Taktiež ich neplánujú dopredu, ako zahraničné dovolenky, ale rozhodujú sa spontánne, na poslednú chvíľu. Napríklad podľa počasia, aké meteorológovia na ďalšie dni predpovedajú.

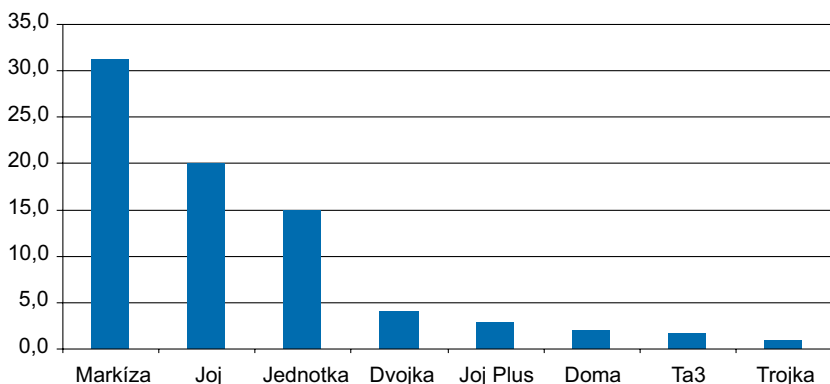
2.9 Reklama a médiá

Moderný mediálny a reklamný trh, kopírujúci rozvinutejšie krajiny, sa na Slovensku začal formovať relatívne neskoro. V polovici deväťdesiatych rokov už existoval rozvíjajúci sa segment printových médií, v rovnakom období sa zároveň iba vytvorili podmienky pre vznik televízneho biznisu.

2.9.1 Mediálny trh

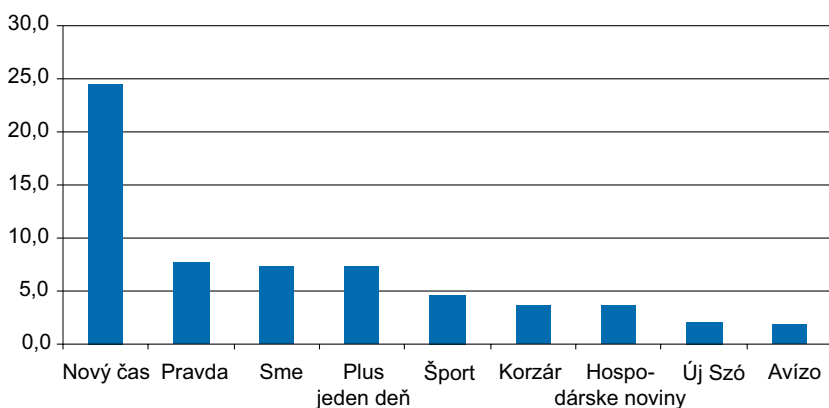
Za vznik „skutočného“ televízneho trhu možno považovať rok 1996, keď štartovala televízia Markíza. Dovtedy bola jediným relevantným domácim (celoštátnym) vysielateľom Slovenská televízia. Prvé súkromné pokusy o televíziu, ktoré vznikli o čosi skôr, dlho nevydržali. Najvýznamnejší z domácich experimentov, televízia VTV, vznikol ešte v roku 1995, no nového tisícročia sa už stanica nedožila. Markíza dostala reálnu konkurenciu (odhliadnuc od Slovenskej televízie s kontinuálne upadajúcim postavením v spoločnosti) v podstate až desať rokov po jej vzniku. TV Joj vznikla ako nástupca regionálnej TV Global siete ešte v roku 2002, no programovo sa začala správať agresívnejšie až o dva-tri roky neskôr – v čase, keď došlo k poslednému pokusu o omladenie vysielania verejnoprávnej STV.

Graf 2.9.1.a Sledovanosť televízií (% populácie, 2009)

Zdroj: MML-TGI Median SK, spojené dáta za tretí a štvrtý kvartál 2009, 22.6. - 6. 12. 2009, 4 483 respondentov od 14 do 79 rokov.

Graf 2.9.1. Čítanosť denníkov (% populácie, 2. polrok 2009)

Prameň: MML-TGI Median SK

Rozhlasový trh bol už v deväťdesiatych rokoch celkom rozmanitý. Najstarším komerčným subjektom je Fun Rádio, ktoré vzniklo ešte v roku 1990. Do dnešného dňa existuje aj kresťanské rádio Lumen. Z tohto obdobia sú dodnes známe značky Twist a Slobodná Európa. Prvé z nich sa po zmene majiteľa v roku 2006 premenovalo na Vivu, slovenské vysielanie Slobodnej Európy sa skončilo v roku 2003. Aj v prípade rozhlasového vysielania možno za dôležitý medzník v jeho vývoji považovať moment, keď sa zrodil aktuálny líder. Rádio Expres štartovalo v roku 2000, dovtedy najpočítanejší okruh – Rádio Slovensko – natrvalo predbehlo v roku 2005.

Vo všeobecnosti platí, že najsilnejšie mediálne značky a „domy“ sú v zahraničných rukách. V televízii Markíza bola od začiatku zapojená americká skupina Central European Media Enterprises, Rádio Expres kúpila ďalšia americká skupina Emmis Communications v roku 2005. Švajčiarsky vydavateľský koncern Ringier je na slovenskom trhu prítomný od roku 1991, v najpredávanejšom denníku Nový Čas má podiel od roku 2001 (od roku 2004 stopercentný). Nemecká skupina Passau, bývalý majiteľ denníka Sme, bola na slovenskom trhu prítomná od konca deväťdesiatych rokov, v roku 2009 ju v rámci výmeny médií vystriedala vydavateľská skupina Rheinisch Bergische. Hospodárske noviny až do roku 2008 patrili do nemeckej skupiny Handelsblatt, následne ich spolu s českou sestrou kúpil český podnikateľ Zdeněk Bakala. V roku 2007 kúpila polovičný podiel v rádiu Okey (v súčasnosti Europa 2) francúzska skupina Lagardère. Vydavateľstvo Perex (denník Pravda) v rokoch 2006 až 2010 vlastnila britská skupina Daily Mail. Existuje aj viacero príkladov pre fungujúce a silné médiá so slovenskými majiteľmi, ako napríklad Spoločnosť 7 Plus, Fun Rádio, TV Joj, Trend.

Za faktory, ktoré prispievajú k štandardizácii mediálneho trhu, patrí, okrem vzniku profesionálne robenej súkromnej alternatívy k štátnym (verejnoprávnym) médiám, prečistenie vlastníckych pomerov a vytvorenie všeobecne akceptovaného merania výkonnosti médií, pre potreby transparentného predaja reklamného priestoru.

S výnimkou vonkajších médií, ktorých „výkonnosť“ je ťažko merateľná, sú v súčasnosti merané všetky typy médií. Viac než desať rokov sa realizuje audit predajnosti nákladov tlače a meranie počúvanosti a čítanosti médií v rámci omnibusového prieskumu zameraného na spotrebiteľské správanie. Približne v rovnakom období (2005) sa naplno rozbehlo meranie návštevnosti internetu a elektronické meranie sledovanosti televízií, ktoré nahradilo nepresné zapisovanie diváckeho správania do takzvaných denníkov.

2.9.2 Reklamný trh

Trh reklamných výdavkov sa až do roku 2008 vyvíjal veľmi dynamicky, aj keď v deväťdesiatych rokoch začínal na veľmi nízkej štartovacej pozícii. Podľa prieskumu GfK z roku 1993 dosiahli monitorované výdavky (bez započítania zliav, bártrov reklamného priestoru) 1,15 miliardy korún. Prieskum agentúry TNS SK v roku 2008 napočítal objem 50 miliárd korún (takmer 1,7 mld. eur), pričom reálna suma výdavkov je zhruba päťkrát nižšia. Reklamný trh bol v roku 2009 postihnutý ekonomickou recesiou a globálnym škrtením marketingových rozpočtov, medziročný prepád reklamných výdavkov dosiahol 20 až 25 percent.

Najdominantnejším médiom z pohľadu rozdelenia reklamného koláča je televízia. Podľa monitorovaných výdavkov agentúry TNS SK za rok 2009 putovali do televízie z celkového objemu zhruba jednej miliardy eur (objem bez zliav a bártrov) viac než dve tretiny investícií do reklamy. Na druhej priečke boli tlačené médiá s menej než päťtinovým podielom, rádiám patril okolo sedempercentný podiel.

Tab. 2.9.2. Najväčší zadávatelia reklamy (mil. eur, 2008)

Por.	Spoločnosť	Výdavky na reklamu	Výdavky na reklamu (2007)	Televízia	Tlač
1.	Orange	95	71	81	8
2.	T-Mobile	83	77	73	5
3.	Henkel	58	45	57	1
4.	Procter & Gamble	57	49	56	1
5.	Reckitt Benckiser	50	32	50	0

n – nedostupný údaj
Prameň: Trend Top 2009

V tomto monitoringu nie sú zahrnuté výdavky na online reklamu, ktoré podľa Asociácie internetových médií po rokoch silného rastu v roku 2009 tiež zaznamenali mierny pokles.

Väčšina reklamných a mediálnych agentúr, ktoré pôsobia na Slovensku, je súčasťou zahraničných sietí. Viaceré reklamné agentúry sú organizované v odvetvovej asociácii Klub reklamných agentúr Slovenska (KRAS). Tá však nezahŕňa všetky veľké agentúry. Viaceré z nich v roku 2009 pre interné spory vystúpili. Klub sa v súčasnosti snaží otvoriť menším reklamným agentúram. KRAS organizuje dve dôležité brandžové súťaže – Zlatý klinec, v ktorom sa hodnotí kreatívny aspekt reklamnej komunikácie, a Effie – súťaž zameraná na hodnotenie reklamnej efektivity. Najmä druhá má problémy s väčšou odozvou na strane inzerentov. Effie je skôr vnímaná ako súťaž kreatívnych agentúr, nie samotných marketingových riešení.

3

3 Trh práce

Keďže zamestnanosť reaguje na hospodárske podmienky oneskorene, mal jej výraznejší pokles na Slovensku vplyvom krízy zhruba ročné manko a prejavil sa až koncom roka 2009. Náznaky stabilizácie však badať už v druhom štvrtroku 2010.

3.1 Charakteristika a vývoj trhu práce

Rekordne nízku mieru nezamestnanosti zaznamenalo Slovensko počas svojho samostatného vývoja v roku 2008, keď dosiahla 9,6 percenta. Prakticky po mnohých rokoch prelomila magickú hranicu desiatich percent. Od vstupu do Európskej únie v máji roku 2004 výrazne medziročne klesala. Toto obdobie zároveň sprevádzali mimoriadne vysoké prírastky hrubého domáceho produktu krajiny i výrazné oživenie celosvetovej ekonomiky. Svoje najhoršie obdobie, naopak, zažil pracovný trh na Slovensku na prelome milénia, keď bola bez zamestnania až pätina ľudí v produktívnom veku.

Výrazný nárast počtu pracovných príležitostí ponúkli od polovice tejto dekády veľkí zahraniční investori najmä z odvetví strojárskoho (automobilového) a elektrotechnického priemyslu, ktorí so sebou na Slovensko pritiahli aj mnohých svojich subdodávateľov. To malo vplyv aj na pomerne svižný nárast priemerných miezd, čo sa prejavilo na zvýšenej spotrebe obyvateľov. Kladný dosah na zníženie nezamestnanosti malo aj postupné otváranie pracovných trhov krajín EÚ pre slovenských občanov.

3.2 Zamestnanosť

V roku 2009 sa na Slovensku výrazne zmenil priaznivý trend vývoja zamestnanosti, keď sa intenzita jej poklesu v jednotlivých štvrtkoch prehlbovala. Ako uvádza Štatistický úrad SR, priemerný počet pracujúcich sa vo štvrtom štvrtroku 2009 v porovnaní s rovnakým obdobím predchádzajúceho roka znížil o 5,5 percenta, teda o vyše

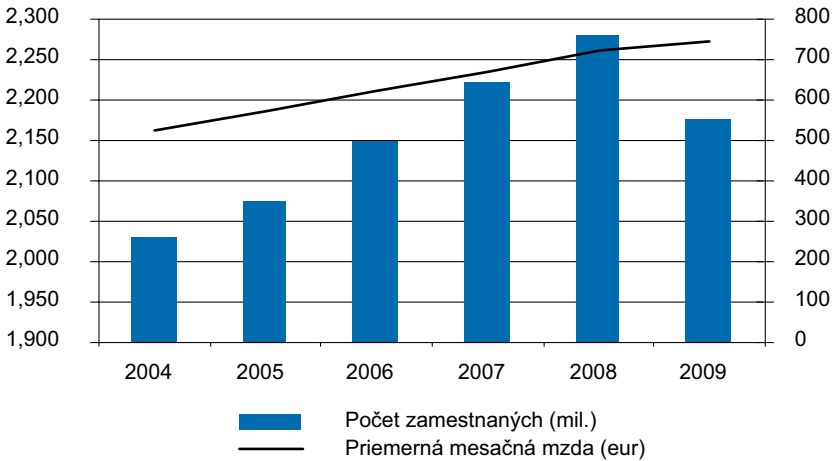
Tab. 3.1. Základné parametre trhu práce v SR

Ukazovateľ	2004	2005	2 006	2007	2008	2009
Nezamestnanosť (tis. osôb)						
Počet nezamestnaných	480,7	427,5	353,4	291,9	257,5	324,2
Miera nezamestnanosti (%)	18,1	16,2	13,3	11,0	9,6	12,1
Zamestnanosť (tis. osôb)						
Priemerný počet zamestnaných v hospodárstve	2 030,3	2 075,0	2 148,2	2 222,7	2 280,0	2 176,6
z toho vo vybraných odvetviach						
Priemysel	560,3	578,1	569,0	582,7	586,0	497,8
Stavebníctvo	133,8	143,0	156,3	165,7	180,8	184,4
Veľkoobchod a maloobchod oprava motor, vozidiel	302,5	317,8	339,7	357,9	382,6	380,5
Ubytovacie a stravovacie služby	44,4	45,8	49,4	51,3	56,1	52,5
Doprava a skladovanie	130,0	127,0	128,5	132,6	138,8	140,2
Informácie a komunikácia	44,7	45,5	47,5	48,8	48,9	49,5
Finančné a poisťovacie činnosti	40,6	40,6	42,0	42,4	42,7	40,9
Verejná správa a obrana, po- vinné sociál. zabezpečenie	92,9	99,4	127,1	145,7	146,2	147,5
Vzdelávanie	173,7	169,2	168,7	167,7	165,2	165,8
Zdravotníctvo a sociálna pomoc	141,2	137,5	139,2	142,7	141,0	138,6
Priemerná mesačná mzda (eur)						
Priemerná mesač. mzda za- mestnanca v hospodárstve	525,3	573,4	622,8	668,7	723,0	744,5
vo vybraných odvetviach						
Priemysel	561,0	602,2	643,1	683,8	735,0	754,1
Stavebníctvo	434,7	460,6	483,5	516,9	555,7	558,8
Veľkoobchod a maloobchod oprava motor, vozidiel	538,6	582,2	624,6	665,7	730,2	722,1
Ubytovacie a stravovacie služby	410,0	436,2	465,1	495,4	518,1	480,3
Doprava a skladovanie	581,0	628,7	669,2	728,8	766,8	768,3
Informácie a komunikácia	n	n	n	n	1 371,9	1 413,1
Finančné a poisťovacie činnosti	1 086,4	1 148,9	1 252,3	1 331,8	1 395,7	1 396,0
Verejná správa a obrana, po- vinné sociál. zabezpečenie	638,7	698,7	795,2	851,0	925,7	972,0
Vzdelávanie	425,5	468,7	512,4	552,0	599,4	643,2
Zdravotníctvo a sociálna pomoc	416,4	451,2	490,2	569,4	636,4	670,8

n – nedostupný údaj

Prameň: Štatistický úrad SR

Graf 3.2. Zamestnanosť v SR

Prameň: Štatistický úrad SR

136 tisíc ľudí. Bol to historicky najvyšší pokles na medziročnej báze. Celkový počet zamestnaných ľudí na Slovensku predstavoval koncom roka 2009 podľa výberového zisťovania pracovných síl 2,33 milióna osôb.

Už závere roka 2008 začalo v členských štátoch EÚ pod vplyvom vzrastajúcej hospodárskej krízy dochádzať k stratám pracovných miest. Sprvoti sa dopyt po pracovnej sile začal prispôbovať prostredníctvom flexibilných pracovných podmienok (napríklad prácou na kratší pracovný čas) skôr než prostredníctvom znižovania zamestnanosti. Vzhľadom na úsporu nákladov odporúčali viacerí zamestnávateľia svojim pracovníkom aj prechod na živnosti, alebo na autorské zmluvy. Keďže zamestnanosť reaguje na hospodárske podmienky oneskorene, mal jej výraznejší pokles na Slovensku zhruba ročné manko a prejavil sa až koncom roka 2009.

Na slovenskom pracovnom trhu pocítili dosahy krízy najmä **zamestnanci so zmluvami na dobu určitú, pracovníci agentúr dočasného zamestnávania s dočasnými zmluvami** a už spomínaní **občania SR, ktorí pracovali v zahraničí ako cudzinci**. Aj nezamestnanosť mladých ľudí dosiahla v poslednom roku vo viacerých krajinách Európskej únie nové historické európske maximum.

Podľa názoru viacerých analytikov sa nové pracovné miesta začnú vo väčšej miere vytvárať až pri troj- až štvorpercentnom raste hrubého domáceho produktu, mierne oživenie stačiť nebude.

V uvedenom kontexte dopadla kríza pomerne tvrdo aj na Slovensko, keď miera nezamestnanosti zatiaľ kulminovala v marci 2010 na hodnote 12,9 percenta. Príčiny sú známe. Je to predovšetkým veľká otvorenosť ekonomiky, jej proexportný

charakter, malá diverzifikácia produkcie s veľkou závislosťou na automobilovom priemysle, vysoký pokles cezhraničnej mobility občanov Slovenska a významný pokles ich pracovných príležitostí v zahraničí. Zamestnávateľa zasa argumentujú tým, že by potrebovali pružnejší Zákonník práce, aby mohli prijímať ľudí na flexibilnejšie úväzky.

3.2.1 Priemerná mesačná mzda

Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca hospodárstva v roku 2009 dosiahla podľa Štatistického úradu **745 eur**. Jej medziročný rast o tri percentá bol najnižší od roku 1989. Reálna mzda sa zvýšila o 1,4 percenta.

Najvyššiu priemernú nominálnu mesačnú mzdu mali zamestnanci v informačných a komunikačných činnostiach (1 413 eur), vo finančných a poisťovacích činnostiach (1 396 eur) a v dodávke elektriny a plynu (1 187 eur). Najnižšia mzda sa dosiahla v ubytovacích a stravovacích službách (480 eur), v stavebníctve (559 eur) a v poľnohospodárstve, lesníctve a rybolove (585 eur).

Medziročne rástla priemerná mzda v roku 2009 najrýchlejšie v administratívnych službách (9 %), vo vzdelávaní (7,3 %) a v dodávke vody (7 %). Klesla v ubytovacích a stravovacích službách (o 7,3 %), dodávke elektriny a plynu (o 3,3 %) či v činnostiach v oblasti nehnuteľností (o 3 %).

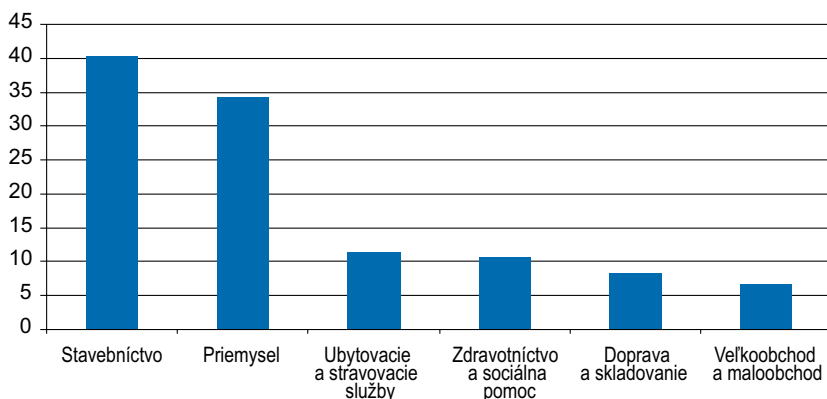
Vyššia ako v priemere za celé hospodárstvo bola priemerná mesačná mzda len v Bratislavskom kraji, keď na konci roku 2009 dosiahla 970 eur. V ostatných krajoch sa hodnota mzdy pohybovala od 573 eur v Prešovskom kraji do 689 eur v Trnavskom kraji.

Oživením priemyselnej činnosti v prvých mesiacoch roka 2010 sa zvyšuje aj priemerná mzda, ktorá na konci prvého štvrťroka podľa štatistického úradu dosiahla 791 eur (vo februári to bolo 748 eur). Mzdy sa najvýraznejšie zvýšili v poštových službách a v priemyselnej výrobe. Naopak, mierne poklesli v ťažobnom priemysle a v odvetví IT a telekomunikácií. Tento sektor si však aj naďalej udržiava top postavenie v zárobkoch na Slovensku.

3.2.2 Práca v zahraničí

Postupné **otvorenie pracovných trhov členských štátov EÚ** malo od mája roku 2004 výrazný vplyv aj Slovensko. Len za prvých 28 mesiacov od vstupu SR do únie sa nechalo vyradiť z evidencie nezamestnaných viac ako 50-tisíc osôb. A podľa údajov Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny bolo počas tohto obdobia z evidencie nezamestnaných z dôvodu odchodu do cudziny kvôli zárobkovej činnosti (preukázanej platnou pracovnou zmluvou alebo pracovným príslubom) vyradených do 20-tisíc osôb.

Celkovo bol slovenský trh ovplyvnený európskym trhom práce ešte významnejšie. Za prácou totiž odišlo aj množstvo ľudí, ktorí boli na Slovensku zamestnaní a svojím odchodom do zahraničia uvoľnili pracovnú pozíciu novým záujemcom.

Graf 3.2.2. Počet pracujúcich v zahraničí¹ (2009, podľa odvetví, tis. osôb)

¹ - podľa výberu zisťovania pracovných síl
Prameň: Štatistický úrad SR

Celkový počet Slovákov, ktorí vycestovali za prácou do niektorej z krajín Európskej únie a európskeho hospodárskeho priestoru a v zahraničí od vstupu SR do EÚ pracovali, kulminoval v priebehu roka 2008 na počte zhruba 270-tisíc osôb.

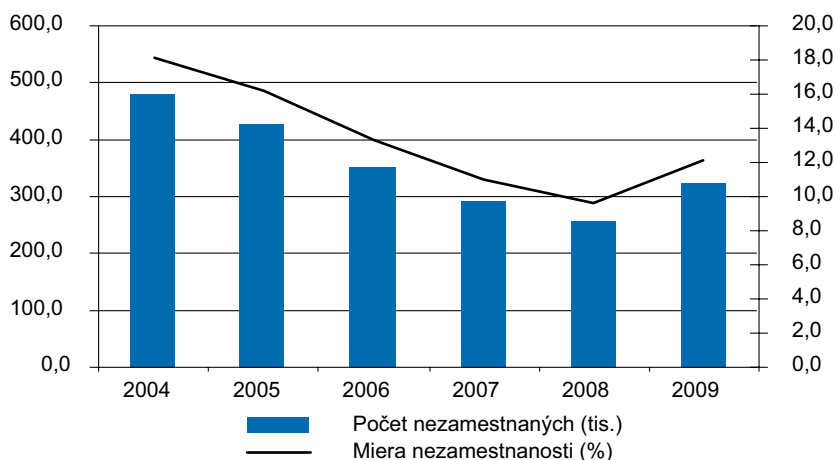
Nástupom krízy sa však **počet ľudí pracujúcich za hranicami postupne znižuje**. Štatistický úrad evidoval na konci roka 2009 už len 130-tisíc Slovákov, ktorí pracovali za hranicami. Ich najobľúbenejšími destináciami sú Česko, Veľká Británia, Írsko, Nemecko a Maďarsko. Prevažná väčšina z nich pôsobila na konci roka 2009 v stavebníctve, v priemysle či v ubytovacích a stravovacích službách. Možno predpokladať, že ide skôr o menej kvalifikovanú pracovnú silu. Mnohí z nich sa vracajú domov a najmä tí menej kvalifikovaní často rozširujú rady nezamestnaných.

3.3 Nezamestnanosť

Po výraznom štvorročnom poklese vzrástla na Slovensku v roku 2009 úroveň nezamestnanosti. V porovnaní s rokom 2008 sa zvýšil počet nezamestnaných o 67-tisíc na 324-tisíc osôb. Vývoj nezamestnanosti mal od začiatku roka 2009 neustále stúpajúcu tendenciu. Vo štvrtom kvartáli sa dynamika jej medziročného rastu zvýšila až na takmer šesťdesiat percent. Na konci roka 2009 sa evidovaná nezamestnanosť zastavila na 12,7 percentách.

Podľa údajov Štatistického úradu SR nezamestnanosť medziročne najviac zvyšovali osoby, ktoré naposledy pracovali v administratívnych službách, v doprave a skladovaní, v priemysle, ako aj v stavebníctve. Počet nezamestnaných sa oproti tomu najvýraznejšie znížil v umení, zábave a rekreácii.

Graf 3.3. Nezamestnanosť v SR

Prameň: Štatistický úrad SR

Na vývojové tendencie nezamestnanosti na Slovensku pôsobia v súčasnosti **negatívne, ale aj pozitívne činitele**. Tie prvé vyplývajú najmä z hospodárskej krízy. Možno k nim priradiť prílev nových uchádzačov o zamestnanie z hromadného prepúšťania, ako aj z radov ľudí, ktorí dosiaľ pracovali v zahraničí a vrátili sa na Slovensko. Zrejmy je nesúlad medzi štruktúrou voľných pracovných miest a štruktúrou záujemcov o prácu.

Úrady práce i pracovné agentúry zároveň avizujú nedostatok voľných pracovných miest. Bežnejšie ako po minulé roky je aj ukončovanie pracovných pomerov na dobu určitú, na dohodu, z organizačných dôvodov či v skúšobnej dobe. To veľakrát spôsobuje opätovný návrat do evidencie uchádzačov po troch mesiacoch. Zvyšuje sa aj počet ukončovanych či pozastavených živností.

Positívne by mali pôsobiť najmä **aktívne opatrenia na trhu práce**, ktoré prijal slovenský kabinet v rámci protikrizových opatrení, ako aj ponuka práce v rámci siete EURES. Pomôcť by mala aktivizácia poradenských služieb a rokovaní pri predchádzaní a utlmaní vplyvov hromadných prepúšťaní a prepúšťaní kvôli hospodárskej kríze i rozbeh sezónnych prác v závislosti od poveternostných podmienok.

Vzhľadom na očakávané pôsobenie pozitívnych faktorov ovplyvňujúcich vývoj nezamestnanosti možno počas roka 2010 očakávať stagnáciu, alebo mierny pokles miery evidovanej nezamestnanosti.

3.3.1 Regionálne rozdiely

Slovenský trh práce už dlhodobo charakterizujú **výrazné regionálne rozdiely**. Ich príčiny sú rôzne. Predovšetkým na ne vplyvávajú aktivity zahraničných investorov

a ich príchod do jednotlivých regiónov. To značne ovplyvňuje profesijnú skladbu pracovnej sily v regióne, ako aj sekundárny subdodávateľský sektor v oblasti malého a stredného podnikania.

Regióny, do ktorých sa zatiaľ nepodarilo pritiahnúť silný investorský subjekt, zápasia na trhu práce s väčšími problémami. Pre ich budúci rozvoj je dôležitá koncepcná štátna politika. Úspech prípadných opatrení totiž nepodmieňuje len politika trhu práce v aktuálnom regióne, ale závisí aj od budovania infraštruktúry regiónu, čo vytvára priaznivé podnikateľské prostredie.

Najhoršiu pozíciu na trhu práce má Banskobystrický kraj, najmä jeho juhovýchodné regióny – Rimavská Sobota, Revúca, Rožňava či Veľký Krtíš, kde sa miera nezamestnanosti šplhá aj nad 25 percent. Z Prešovského kraja je na tom najhoršie Kežmarok s porovnateľnou nezamestnanosťou. Naopak, **najlepšie je na tom Bratislava**, kde je nezamestnanosť pod štyrmi percentami.

Najvyšší počet nezamestnaných osôb, až 62-tisíc, bol na konci roku 2009 v Prešovskom kraji. Nad celoslovenským priemerom bola miera nezamestnanosti v polovici slovenských krajov, najvýraznejšie v Banskobystrickom (18,8 %) a Prešovskom (16,2 %). Najviac sa medziročne zvýšila v Nitrianskom kraji.

Medziročný nárast evidovanej nezamestnanosti na Slovensku predstavoval na konci marca 2010 zhruba 1,6 percenta. Pocítilo ho všetkých osem slovenských regiónov, najvýraznejšie Žilinský kraj s 2,15 percentami. V aktuálnom období (apríl 2010) zaznamenávajú všetky kraje medzimesačné poklesy miery evidovanej nezamestnanosti.

3.3.2 Znevýhodnené skupiny osôb

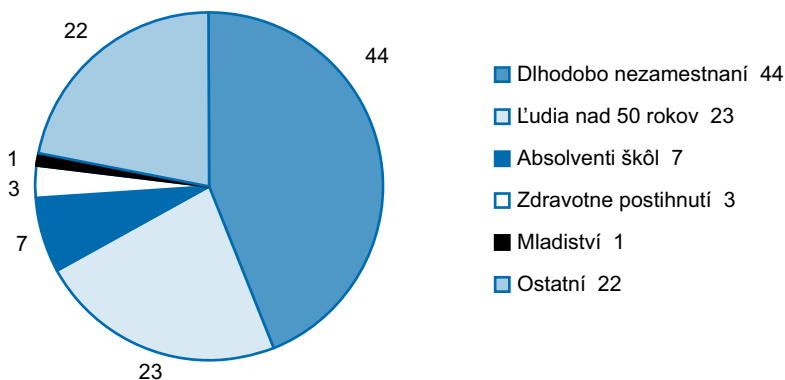
Kardinálnym problémom, ovplyvňujúcim slovenský trh práce, je **päť marginalizovaných skupín znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie**, ktoré majú vďaka rôznym objektívnym faktorom sťažený prístup na trh práce.

Najpočetnejšou skupinou sú **dlhodobo nezamestnaní ľudia**, ktorí sú v evidencii uchádzačov viac ako dvanásť mesiacov. Opätovný prístup týchto ľudí na trh práce komplikujú zväčša strata pracovných návykov, ale aj skúseností. Počet dlhodobo nezamestnaných má v súčasnosti rastúcu tendenciu. Ku koncu apríla 2010 ich bolo v evidencii vyše 168-tisíc, čo je takmer 44 percent z celkového počtu uchádzačov o prácu. Oproti marcu 2010 je to nárast o 3 226 osôb. Medziročný prírastok však predstavuje až takmer desať percent, čo je zvýšenie o skoro 56-tisíc ľudí.

V skupine uchádzačov o zamestnanie starších ako 50 rokov, ktorí vďaka veku často patria k tým menej žiadaným na trhu práce, bolo ku koncu apríla 2010 v evidencii takmer 87-tisíc ľudí, čo je 23 percent z celkového počtu uchádzačov a prácu. Oproti marcu roku 2010 je to pokles o 1 752 ľudí. V porovnaní s aprílom roka 2009, keď ich bolo v evidencii vyše 70-tisíc, je to významný nárast.

Tretou skupinou znevýhodnených uchádzačov sú **absolventi škôl**. V apríli roku 2010 ich bolo v evidencii skoro 26-tisíc (7 percent). Ich nevýhodou na trhu

Graf 3.3.2. Štruktúra nezamestnaných (% , apríl 2010)

Prameň: Štatistický úrad SR

práce je nedostatok praxe a skúseností. V porovnaní s marcom 2010 je to však pokles o takmer dvetisíc osôb. Medziročné porovnanie s aprílom roku 2009 však hovorí o náraste o osemtisíc osôb. Najviac nezamestnaných absolventov vyšlo zo stredných odborných škôl a stredných odborných učilíšť s maturitou. Naopak, najmenej nezamestnaných je absolventov gymnázií a vysokých škôl.

Pokiaľ ide o **občanov so zdravotným postihnutím**, tí tvoria takmer tri percentá z celkového počtu uchádzačov (takmer 11-tisíc ľudí). V medziročnom porovnaní pribudlo v tejto skupine približne dvetisíc ľudí.

Mladistvých uchádzačov o prácu je zhuba jedno percento. V číselnom vyjadrení ide o 3 400 mladých ľudí.

3.3.3 Voľné pracovné miesta

V dôsledku hospodárskej krízy sa na Slovensku v roku 2009 **výrazne znížila ponuka voľných pracovných miest**. Ich priemerný počet sa v jednotlivých štvrtkoch dokonca postupne znižoval. Najnižšiu úroveň dosiahol podľa Štatistického úradu SR v poslednom štvrtroku – 14 100 voľných miest. V priemere za rok 2009 klesla medziročne ponuka o tridsať percent na 17 310 miest.

Vo väčšine odvetví bolo k dispozícii menej voľných pracovných miest ako v roku 2008. Najviac klesla ponuka práce v činnostiach v oblasti nehnuteľností, v priemyselnej výrobe, administratívnych službách a v ťažbe a dobývaní. Pracovné ponuky pribudli v odvetviach dodávky vody, v zdravotníctve a sociálnej pomoci, vo vzdelávaní či v informačných a komunikačných činnostiach. Podľa regionálneho členenia bolo v roku 2009 najviac pracovných ponúk v Bratislavskom kraji – 8 644.

Tab. 3.3.3. Voľné pracovné miesta ¹ (podľa krajov) 2009 (%) Index 2009/2008

	2009	(%)	index 2008/2009
Bratislavský	8 644	49,8	70,0
Trnavský	1 655	9,6	79,3
Trenčiansky	1 536	8,9	65,0
Nitriansky	1 178	6,8	72,7
Žilinský	1 100	6,4	56,4
Banskobystrický	1 207	7,0	74,0
Prešovský	885	5,1	65,5
Košický	1 105	6,4	76,4
SR spolu	17 310	100,0	69,8

¹ – zo štvrtročného štatistického výkazníctva vrátane údajov za živnostníkov

Prameň: Štatistický úrad SR

Úrady práce i špecializované pracovné agentúry za prvé mesiace roku 2010 avizujú pozvoľné oživenie voľných pracovných miest na slovenskom trhu práce, čo je spojené s postupným rastom slovenskej ekonomiky.

4

4 Globálna hospodárska kríza a slovenská ekonomika

Väčšina prognóz na rok 2010 predpokladá krehké oživenie slovenskej ekonomiky. Panuje relatívna zhoda o raste slovenského hrubého domáceho produktu zhruba okolo úrovne troch percent. Očakáva sa, že produkcia bude rásť vďaka domácejmu i zahraničnému dopytu.

Slovensko je veľmi malá a veľmi otvorená ekonomika, jeho hrubý domáci produkt je menej ako jedno percento HDP Európskej únie. Otvorenosť ekonomiky je 140 percent, čo je šieste najvyššie číslo v rámci EÚ. Veľkú časť produkcie Slovenska ťahá dopyt v zahraničí, najmä v štátoch únie. Preto je vývoj v SR podmienený vývojom v celom integračnom zoskupení, čo vnáša do tohto procesu istú dávku neistoty.

4.1 Kríza a verejné financie

Počas svetovej ekonomickej krízy sú zraniteľné aj verejné financie štátu. Na Slovensku sa to prejavilo najmä pri sledovaní **ukazovateľa rozpočtového deficitu**, ktorý vzrástol z 2,3 percenta HDP v roku 2008 na 6,8 percenta produktu v roku 2009. Aktivita automatických stabilizátorov ekonomiky podnietila vo viacerých štátoch zvýšenie sociálnych výdavkov a znížila rozpočtové príjmy. V tomto kontexte a s dôrazom na avizované škrty na výdavkovej strane predpovedá Európska komisia Slovensku na rok 2010 schodok verejných financií vo výške šesť percent HDP, o rok neskôr počíta s ďalším poklesom na úroveň 5,4 percenta. Komisia pritom zvýšila svoj odhad oproti aktualizovanému hodnoteniu programu stability, kde sa predpokladal deficit vo výške 5,5 percenta hrubého domáceho produktu. Prognózy Ministerstva financií SR sú nižšie. V roku 2010 na 5,5 percenta hrubého domáceho produktu cez 4,2 percenta v roku 2011 až po bruselský limit troch percent v roku 2012.

Európska komisia brala pri svojich predpovediach ohľad aj na parlamentné voľby konané v júni 2010. Komisia prognózuje aj postupný nárast verejného dlhu z 35,7 percenta v roku 2009 na 40,8 percenta v roku 2010 a 44 percent v nasledujúcom roku.

Vzhľadom na skutočnosť, že hlavným faktorom znižovania ekonomickej aktivity je pokles zahraničného dopytu, sú možnosti Slovenska stimulovať ekonomický rast značne obmedzené. V krátkodobom horizonte je teda možné zmierniť vplyvy krízy najmä prostredníctvom stabilizačnej fiškálnej politiky.

4.2 Stabilizačné opatrenia vlády

Vláda SR podnikla kroky na zmiernenie vplyvov finančnej krízy na ekonomiku SR a **prijala súbor opatrení v troch etapách** (prvý balík v novembri 2008, druhý a tretí balík vo februári 2009). Z hľadiska dosahov opatrení na agregátny dopyt považuje ministerstvo financií za najdôležitejšie tie opatrenia, ktoré majú pozitívny fiškálny dopad a súčasne v krátkom čase stimulujú agregátny dopyt.

S cieľom kvantifikácie fiškálneho dosahu je nutné rozdeliť opatrenia na tri skupiny. Do prvej patria opatrenia, ktoré stimulujú dopyt okamžite. Druhú skupinu tvoria opatrenia, ktoré majú za cieľ zlepšiť podnikateľské prostredie. Ide najmä o zvýšenie nezdaniteľnej časti základu dane z príjmu a zvýšenie zamestnaneckej prémie, skrátenie lehoty na vrátenie nadmerných odpočtov DPH i niekoľko ďalších.

Posledná skupina zahŕňa opatrenia, ktorých efekty sa prejavia až v dlhodobom časovom horizonte a v súčasnosti nemožno kvantifikovať ich okamžitý dosah na ekonomiku. Sú zamerané hlavne na ponukovú stránku ekonomiky. Patria sem napríklad zvýšenie základného imania Slovenskej záručnej a rozvojovej banky a Eximbanky, zníženie administratívnych bremien, podpora širokopásmového internetu, spolupráca so Slovenskou bankovou asociáciou. Tieto opatrenia sú primárne zamerané na prístup podnikateľskej sféry ku kapitálu a celkové zlepšenie podnikateľského prostredia.

V podmienkach celosvetovej finančnej a ekonomickej krízy sa posilnila dôležitosť štrukturálnych politík. Tieto vzájomne dopĺňajú opatrenia vlády na riešenie krízy, keď prevažná väčšina z nich dosahuje účinok v stredno- a dlhodobom horizonte. Ich včasné a dôsledné zavádzanie môže byť preto zdrojom zdravého a udržateľného rastu počas neskoršieho oživenia svetovej ekonomiky.

Strategickým dokumentom SR v oblasti štrukturálnych politík je **Národný program reforiem**, ktorého znenie na roky 2008 až 2010 schválila vláda v októbri 2008. Opatrenia tohto programu vychádzajú zo zámerov definovaných v Modernizačnom programe Slovensko 21 a sú vypracované do podoby detailných akčných plánov, čo umožní ich lepšie zavádzanie. Základným predpokladom úspešnej realizácie opatrení je zabezpečené financovanie úloh a súlad so strednodobým fiškálnym rámcom verejnej správy.

V oblasti podnikateľského prostredia sa zrealizuje viacero dôležitých opatrení, ktorých cieľom je zlepšiť podnikateľské prostredie prostredníctvom zníženia administratívneho zaťaženia, skvalitnenia služieb verejnej správy a zvýšenia jeho transparentnosti. Dôraz sa bude klásť na informatizáciu verejnej správy. Okrem toho sú naplánované aj ďalšie kroky vedúce k znižovaniu administratívnej záťaže respektíve právnych prekážok podnikateľov a k posilneniu konkurencieschopnosti v oblasti poskytovania služieb. Doterajšie fungovanie jednotných kontaktných miest bude rozšírené na všetky skupiny a formy podnikania.

Reforma daňovej a colnej správy zefektívni svoju činnosť predovšetkým znížením vlastných nákladov, odstránením duplicitných činností a zvýšením účinnosti výberu štátnych príjmov. Zjednotenie výberu daní, cla a poistných odvodov odstráni nadbytočnú administratívnu záťaž na strane povinného subjektu.

Krátkodobý strategický cieľ vlády SR na riešenie problémov prekonania dosahov globálnej ekonomickej krízy je maximálne možné zmiernenie jej negatívnych dopadov na slovenskú ekonomiku a spoločnosť. Z pohľadu hospodárstva možno tento cieľ špecifikovať ako zmiernenie poklesu tvorby HDP v priemysle a v službách a udržanie maximálne možnej zamestnanosti. Naplnenie tohto cieľa je podmienené krátkodobými prioritami. Tie sa zvyčajne viac dotýkajú dopytovej stránky reálnej ekonomiky než jej ponukovej časti. Okrem toho sa môžu zamerať aj na finančnú obsluhu reálnej ekonomiky a krátkodobé faktory hospodárskeho a sociálneho rozvoja. Medzi takéto priority patrí predovšetkým:

- **podpora domáceho dopytu**
- **uľahčenie prístupu k finančným zdrojom pre dobré projekty a životaschopné malé a stredné podniky**
- **zvýšenie podpory vývozu s osobitným zreteľom na mimoeurópske teritória, ktoré sú menej postihnuté globálnou ekonomickou krízou.**

Od marca roku 2009 platí na Slovensku novelizovaný **zákon o službách zamestnanosti**, ktorý umožňuje finančnú podporu pre zachovanie zamestnanosti, podporu novovytvorených pracovných miest či podporu kompenzácie cestovného do práce.

Európska únia vytvorila na podporu zamestnanosti **Európsky globalizačný fond**, ktorý môžu využiť aj na Slovensku pôsobiace podniky pre zamestnancov pri hromadnom prepúšťaní. Cieľom tohto fondu je pomôcť zamestnancom, ktorí boli prepustení v dôsledku zmien v štruktúre zamestnanosti, aby si čo najrýchlejšie našli novú prácu. Pomoc môžu využiť len prepustení pracovníci. Prostredníctvom fondu sa nefinancuje reštrukturalizácia spoločností alebo odvetví.

Slovenská záručná a rozvojová banka (SZRB) poskytuje na podporu riešenia situácie vzniknutej v dôsledku finančnej krízy pre malé a stredné podnikanie spotrebné úvery za výhodnejších podmienok oproti komerčným bankám. Na tento účel poskytuje záručná banka mikropôžičky do výšky zhruba 50-tisíc eur, pričom ručenie rieši so žiadateľom individuálne a nevyžaduje si tiež históriu podni-

kateľského subjektu. Źiadateľ teda nemusí podnikáť stanovené obdobie, ako je to v podmienkach komerčných bánk. Poskytovaním mikropôžičiek prostredníctvom Mikropôžičkového programu sa zaoberá aj **Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania**. Tá poskytuje prostredníctvom svojich regionálnych zastúpení úvery vo výške od 1,66-tisíc eur do 50-tisíc eur za podobných podmienok ako SZRB.

Dlhodobý strategický cieľ vlády SR na riešenie problémov súvisiacich s prekonaním vplyvov globálnej ekonomickej krízy by mal vychádzať z vízie hospodárskeho a sociálneho rozvoja SR. Dlhodobé priority sa týkajú najmä ponukovej stránky reálnej ekonomiky. Okrem toho by mali byť zamerané jednak na procesy súvisiace s inováciami a aplikovaným výskumom, ako aj na ďalšie dlhodobé faktory hospodárskeho a sociálneho rozvoja. K takýmto prioritám patria predovšetkým:

- zvyšovanie konkurencieschopnosti podnikov najmä prostredníctvom inovácií
- znižovanie energetickej náročnosti ekonomiky a zavádzanie progresívnych technológií v energetike
- zvyšovanie konkurencieschopnosti a výkonnosti cestovného ruchu
- monitorovanie trhu a vylepšovanie jeho kvality
- skvalitňovanie podnikateľskej funkcie štátu a zvyšovanie rentability štátnych aktív.

Podnikanie a zamestnanie na Slovensku (1)

Ekonomické prostredie

© **Komapol, s. r. o.**, Bratislava 2010

ISBN 978-80-89483-01-3

Grafické spracovanie a tlač: AEPRESS, s.r.o.